સંત દર્શન

સંત દર્શનકું જીવણા। આશ કરે વૈકુંઠ ॥
વૈકુંઠ બપરેકી કહા ચલી। જો વાંછે કમલા કંથ॥૧॥
રામ ભક્તિ સબ કો કરે। બ્રહ્મા શંકર શેષ ॥
સંત સંગત બિન જીવણા। દુલર્ભ હરિકા દેશ॥૨॥
સરવર તરુવર સંતજન। ચૌથા બરસૈ મેહ ॥
પરમારથ કે કારનૈ। ચારો ધારી દેહ॥૩॥

: પ્રકાશક :

સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજ મેમોરીયલ ફાઉન્ડેશન

સર્વ હક્ક સ્વાધીન

સ્વામી જગદીશચંદ્ર યદુનાથ

મુ. પુનિયાદ, તા. ડભોઈ, વાયા. કંડારી
જિ. વડોદરા, ગુજરાત. પીન. નં. ૩૯૧૨૧૦
ફોન : ૦૯૧/૦૨૬૫/૬૫૬૧૬૭૭

કોપી રાઈટ
દ્વિતીય આવૃત્તિ
પ્રત :
વર્ષ : ૨૦૧૧

મુદ્રક : **YS Computer**, Ph. : 0265 - 2633010

|| રામકબીર ||

અર્પણ પત્રિકા

....

સદ્ગુરુશ્રી જીવણજીમહારાજના ચરણોમાં સાદર

કૃષ્ણાર્પણ

સદ્‌ગુરુના બાલગોપાલ :

पृथ्वी प्रले जातथी। जो ऐसे न होते दास ।
नाम धून करी जीवणा। ता आधार आकाश ।।

માયાના ચક્કરમાં મનુષ્યોથી માંડીને દેવ દેવીઓ સુધીના બધા જ આત્માઓ ભવસાગરમાં ફસાયેલા છે. માટે અધર્મના લીધે આ પૃથ્વીમાં મહા વિનાશ સર્જાય તેમ હતું, પરંતુ ભગવાનની ભક્તિ કરવાથી જગતમાં ત્રિતાપોમાંથી બચી જવાય છે. આમ ભગવાન્નામ લેનાર સંતો અધિકારી આત્માઓને ઉગારી લે છે. ભગવાન આવા સંતોને દુનિયામાં મોકલે છે તેથી માનવોનું કલ્યાણ થાય છે. જ્ઞાની, ધ્યાની, યોગી, મૌની કે તપસ્વીઓ પણ ભગવન્નામ સિવાય ઉગરી શકતા નથી. માટે સંતો જ આપણને ભક્તિ માર્ગથી ઉગારી શકે છે. આ દુનિયામાં દેખાતા સાધુ, બાવા, સંન્યાસી વૈરાગી કે વેષધારી લોકોને આ બધા સંત તરીકે જોવા લાગે છે, પણ ભગવદ્‌ભક્તિ માટે આવા બાહ્યાચાર નકામા છે. માટે સાચો સંત કોણ હશે તેની ખબર પડે તેમ નથી. સાધુ બાવા સંન્યાસી વૈરાગી ત્યાગી વેષધારીઓ તથા પાખંડીઓ દુનિયામાં પોતાના શિષ્યો બનાવીને ગુરુ બનવાની તમન્નાવાળા ફર્યા કરે છે. સદ્‌ગુરુ કબીરજી, પદ્મનાભ ભગવાન, જીવણદાસજી વગેરે સાચા સંતકોટીની વિભૂતિઓ આપણને આવા બનાવટી ગુરુઓથી બચાવે છે. જીવણજી મહારાજ જેવા સંત પ્રગટ થઈને પ્રેમ ભક્તિમાં આપણને લઈ જાય છે અને ધર્મના નામે ચાલતા ક્રિયાકાંડમાંથી બચાવી લે છે. જીવણજી મહારાજે ભક્તિનો સાચો પંથ બતાવ્યો છે. તે એમના જીવનના કાર્યોથી સમજાશે. યજ્ઞ યાગાદિ જપ તપ તીરથ વ્રત વગેરે ક્રિયાઓથી પ્રેમ ભક્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી, માટે સાચી ભક્તિનું ભાન જીવણજી મહારાજે કરાવ્યું છે. ભક્તિના બહાના હેઠળ છેતરનાર કર્મ માર્ગથી ચેતવું પડે. સંતના નામે આવા માર્ગે દોરી જનાર સ્વાર્થી સંતોથી બચવું પડે. જીવણજી મહારાજે અને સદ્‌ગુરુ કબીરજીએ આનદેવની ઉપાસના છોડાવી. હરિથી વિમુખ હોય તે આનદેવ છે. આ બધા દેવ દેવીઓ પોત પોતાના સ્વાર્થમાં દોરી જનાર છે. સાકુટ અને સલીલ આ શબ્દો આવા દેવ દેવીના ઉપાશકો માટે છે. જીવણજી મહારાજે આપણને જે પ્રેમભક્તિ આપી છે તેનું દર્શન તેમના જીવન કાર્ય દ્વારા સમજાશે. દુનિયામાં ભક્તિ કરનારાઓ ત્રણ પ્રકારના હોય છે. (૧) સાકટ= આનદેવ યાને હરિની ભક્તિ સિવાયના દેવની ભક્તિ કરનાર શાકત વિગેરે. (૨) સલીલ=આવા ભક્ત ક્યારેક ઈષ્ટ દેવની ભક્તિ કરે છે તો ક્યારેક આનદેવની ભક્તિ કરે છે. (૩) અનીન=અનન્ય. આવા ભક્ત પોતાના ઈષ્ટદેવ હરિની ભક્તિ સિવાય બીજા દેવ-દેવીની ઉપાસના કરતા નથી. આ ગ્રંથ આપણને જીવણજી મહારાજ, જ્ઞાનીજી મહારાજ કબીરજી, પદ્મનાભજી વગેરેના ભગવદ્ ભક્તિના કાર્યોનું દર્શન કરાવે છે. આપણે સહુ જીવણજી મહારાજે તથા તેમને બતાવેલી ભક્તિને સમજીને ભક્તિમાં જોડાશું અને આપને તેમના શરણમાં જઈને આપણું કલ્યાણ કરી શકીએ એવી ભક્તિ અર્પે એજ અભ્યર્થના.

સ્વામી જગદીશચંદ્ર યદુનાથના સાદર
રામકબીર

અનુક્રમણિકા

પેઈન્ટીંગ

અનું.	વિષય	પાન
૧	જ્ઞાનીજી મહારાજ	૧
૨	પ્રાગટ્ય	૧૧
૩	વૈષ્ણવ ગોપાલદાસને સદ્‌ગુરુ પ્રમાણ્યા	૧૩
૪	હરમાબા પર જીવણજી મહારાજની કૃપા	૧૬
૫	જગન્નાથપુરીમાં ભાવ સમાધિ	૧૮
૬	ભગવાન જગન્નાથ સાથે વાર્તાલાપ	૨૦
૭	હિમાલય ઉપરથી ભારત દર્શન	૨૨
૮	ભક્તોની કસોટી	૨૩
૯	શાહપુરામાં અનન્ય વૈષ્ણવ ઉદાધર્મનો માર્ગ ઘઢાવ્યો	૨૬
૧૦	શાહપુરામાં સંત સમાગમ	૨૭
૧૧	અરીઠા – વાલ પાપડી	૩૦
૧૨	ભોજા ગુર્જરનો ઉદ્ધાર	૩૧
૧૩	કૃષ્ણ દર્શન	૩૪
૧૪	વૈષ્ણવોને જળપાન કરાવ્યું	૪૦
૧૫	પ્રસાદ ભગવદ્ અર્પણ	૪૪
૧૬	જાંબુડા ઉપર કરુણા	૪૮
૧૭	દ્વારકામાં કૃપાનાથ સાથે	૫૦
૧૮	પ્રેમનું પ્રાબલ્ય	૫૨
૧૯	કૃષ્ણદાસની ગણપતિ આરાધના	૫૪
૨૦	કૃષ્ણદાસને ભક્તિ માર્ગનું દર્શન કરાવ્યું	૬૦
૨૧	ભક્તિ રંગ	૬૨

અનું.	વિષય	પાન
૨૨	સંકલ્પ શક્તિ	૬૪
૨૩	ભીલાપુરમાં સ્વપ્નાંતર	૬૬
૨૪	સ્વધામ	૬૮
૨૫	શ્યામદાસજી	૭૨
૨૬	પ્રેમબાઇ – દરાપુરા	૭૫
૨૭	અનન્ય વૈષ્ણવતાનું રક્ષણ	૭૬
૨૮	ધૈર્યની કસોટી	૭૮
	ફોટોગ્રાફ	
૨૯	બંસીવટ	૮૦
૩૦	કબીરજી	૮૨
૩૧	આધાર શીલા	૮૩
૩૨	પરિચય	૮૫
૩૩	આસન સમાગમ અને માળા	૮૯
૩૪	પદ્મવાડી	૯૨
૩૫	વચન એજ પરમેશ્વર	૯૩
૩૬	શાહપુરા	૯૬
૩૭	પુનિયાદ	૯૮
૩૮	ધનોરા	૧૦૦
૩૯	ઉદાધર્મની ધાર્મિક પ્રથાઓ	૧૧૦
૪૦	વૃંદાવન	૧૧૪
૪૧	પાટણ	૧૧૬
૪૨	કાશી	૧૧૮
૪૩	અમદાવાદ	૧૧૯
૪૪	જેસલમેર	૧૨૦

અનું.	વિષય	પાન
૪૫	ગલતા	૧૨૨
૪૬	કબીરવડ	૧૨૩
૪૭	મોટાસાંજા	૧૨૪
૪૮	શ્રીમાળી કોશમાળી	૧૨૪
૪૯	પલાસવાડા	૧૨૫
૫૦	થુવાવી	૧૨૮
૫૧	ઝાડેશ્વર	૧૨૮
૫૨	શુકલતીર્થ	૧૨૯
૫૩	ચોરંદા	૧૩૦
૫૪	કેસલુબા	૧૩૩
૫૫	ઉજ્જૈન	૧૩૪
૫૬	સોખડા	૧૩૫
૫૭	બોરબાર	૧૩૭
૫૮	કંડારી	૧૩૭
૫૯	કરમસદ	૧૩૮
૬૦	ગોરિયાદ	૧૩૯
૬૧	શાહપુર	૧૩૯
૬૨	ભીલાપુર	૧૪૦
૬૩	અરીઠા	૧૪૧
૬૪	તાંદલજા	૧૪૪
૬૫	માંગલેશ્વર	૧૪૫
૬૬	નાના અમાદરા	૧૪૫
૬૭	માલવા	૧૪૬
૬૮	કુકશ	૧૪૮
૬૯	સુરત	૧૪૮

અનું.	વિષય	પાન
૭૦	મુંબઈ	૧૫૦
૭૧	અમેરિકા કારશન	૧૫૧
૭૨	પાછિયાપુરા	૧૫૧
૭૩	ઈડર હિંદોવર	૧૫૨
૭૪	આગલોડ	૧૫૨
૭૫	સરદારપુર	૧૫૩
૭૬	સબલપુર	૧૫૩
૭૭	કાસમપુર	૧૫૪
૭૮	દરાપુરા	૧૫૫
૭૯	વડોદરા	૧૫૬
૮૦	હંસાપુરા	૧૫૬
૮૧	બોડેલી	૧૫૭
૮૨	ફલુ	૧૫૮
૮૩	માંજલપુર	૧૫૯
૮૪	દૂધરેજ	૧૫૯
૮૫	પાટડી બજાણુ	૧૬૦
૮૬	ગણપતપુરા	૧૬૧
૮૭	દ્વારકા	૧૬૧
૮૮	જાગન્નાથપુરી	૧૬૨
૮૯	બરેલી	૧૬૩
૯૦	ઝુલાણા	૧૬૪
૯૧	ભક્ત પીપાજી	૧૬૬
૯૨	ધના ભગત	૧૬૬
૯૩	શેરખી	૧૬૭
૯૪	કમીજડા	૧૬૮

જ્ઞાનીજી

गुर्जर खंडमें प्रगटे। ज्ञानी गोरखनाथ ॥
दास कबीरे जीवणा । मस्तक दीनो हाथ ॥ १२९ ॥

प्रबोध

સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ કહે છે ગુજરાતના પ્રદેશમાં ગોરખનાથ જ્ઞાનીજી તરીકે પ્રગટ થયા હતા. તેમના માથા પર દાસ કબીરે હાથ મૂકીને અનુગ્રહ કરીને ભક્તિ પ્રદાન કરી હતી- આના જેવી બીજી પણ સાખી છે.

गुजरातमें ज्ञानी भये । जानत है सब कोय ।
दास कबीरा आयके । दरशन दीना सोय ॥

ગુજરાતમાં જ્ઞાનીજી જેવા ભક્ત થયા તે હકીકત સૌ કોઈ જાણે છે દાસ કબીરજીએ આવીને તેમને દર્શન આપી કૃતાર્થ કર્યા હતા. જ્ઞાનીજી આગલા જન્મે ગોરખનાથ હતા. યોગ સાધનામાં જીવન વેડફીને ૮૪ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરેલી તેના અભિમાનને લીધે કબીરને જીતવા ગયા ત્યારે ત્રિશૂળ ઉપર બેસીને કબીરજીને ચર્ચા કરવા કહ્યું. કબીરજીએ કપડાં

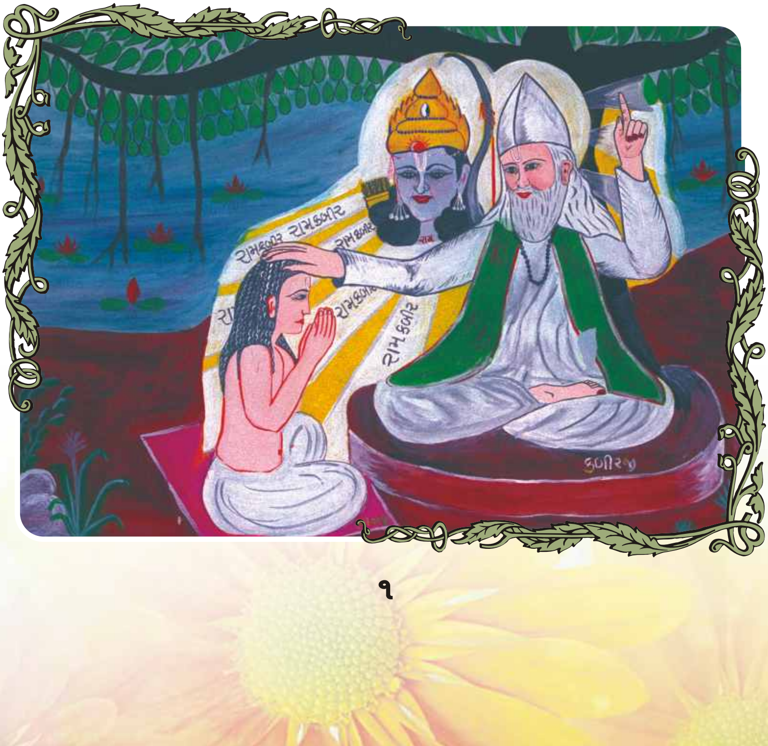

વણવાના દોરાની ગોટીનો એક છેડો જમીન પર રાખી દોરાને આકાશમાં ફેંકીને તેના છેડા પર બેસીને ગોરખનાથને સામે બેસવા કહ્યું. આ જોઈને ગોરખનાથે હાર માનીને ગોરખપંથી પાંચ પ્રતીકો છોડી દઈને કબીરજી પાસેથી ભક્તિ માગી તેનો ઉલ્લેખ ગોરખ કબીર સંવાદમાં છે.

टोपी कोपी कूबडी झोली झंडा हाथ, कृपा भई कबीरकी।
पांचो मात्रा सोंपी दीन्ही गोरखनाथ ॥

ગોરખે કબીરજીને ટોપી કોપીન કૂબડી (બગલ લાકડી) ઝોળીને ઝંડો જયારે કબીરના કૃપા થઇ ત્યારે એ પાંચેય પ્રતીકોને સોંપી દીધાં.

યોગ સાધનામાં જીવન વેડફી નાખનાર ગોરખને બીજો જન્મ લે ત્યારે ભક્તિ આપવા કબીરે કહ્યું તેનું વર્ણન ગર્ભાવલી નામના ગ્રંથમાં છે.

गोरख उवाच –

सुनो स्वामी गरभ बंधाना, कैसे हंसा होय छूटाना ।
कैसे मिटे जठरकी त्रासा, सो साहेब कहो हम पासा ॥

ગોરખ બોલ્યા - હે સ્વામી ! સાંભળો ગર્ભમાં બંધાયેલો હંસ - જીવાત્મા કેવી રીતે છૂટે અને જઠરાગ્નિનો ત્રાસ કેવી રીતે મટે તે સાહેબ મને કહો.

सद्‌गुरु कबीर उवाच –

अब मैं तुमकुं भेद बताई, देश मुरधरमें जनमो जाई ।
जेसलमेर मुरधर मोझारा, भाठी के घर ल्यो अवतारा ॥
ज्ञानी होये जो नाम तुम्हारा, खोजी गुरुको लेव विचारा ।
फिर आवो गुजरात मोझारा, कानम मंडळ सीध भोम बंधाना ॥
जाहां होय तुमारो अस्थाना, इन देहीसे तोहे समुझाई ।
तुम्हारो पंथ बिचल सब जाई, तुमारो भेख चले संसारा ॥
मैं तुम्हारे जीवका करो उबारा, तुम तो बुंद साधना कीन्हा ।
भग देखी तुम बोहो डराना, ताते गरभवासमें आई ॥
तुम्हारो पंथ गमन ही पाई, गोरख मनमें ऐसी आई ।
देह धरुं सींधमें जाई, छत्री घर लेउ अवतारा ॥
जुगत जुगतसे करुं उबारा

–साखी –

कहे गोरख सद्गुरु सुनो, मैं लेउ अवतार ।
फिर तुम हमकुं कैसे मिलो, सो गुरु कहो विचार ॥
कर जोडी गोरख कहे, सुनहो स्वामी सुजान ।
शरण तुम्हारी मोही राख हो, द्यो अपना निजज्ञान ॥

कबीर वचन – कबीर कहे –

खोजी मूतत हंस ऊठे, तुम ही हसो अपार ।
तब खोजी मन संसे परे, तुमसे बूझ दीदार ।
खोजीका सांसा मिटे, सहेजे होय उबार ॥
बटक बीजकी मांडमें, देख भया मन धीर ।
जन ज्ञानीका संसे मिटा, सद्गुरु मिले कबीर ॥
कहे कबीर सुनो गोरखा, मानो वचन हमार ।
निझ ज्ञान समजावहु, दूसर जनम तुम्हार ॥
सो जेसलमेर (वाहीतरे) जनमिया, भाठी कुल रजपूत ।
गुर्जर धर (देश) पावन कियो, सो ज्ञानी गुण अवधूत ॥

સદ્ગુરુ કબીર બોલ્યા - હવે તને ઉપાય બતાવું છું કે તમે મુરધર દેશમાં જઈ જન્મ લ્યો જેસલમેર મુરધરમાં આવ્યું ત્યાં ભાટિની ઘેર અવતાર લ્યો તમારું નામ જ્ઞાની હશે અને ખોજીજી ગુરુનો ઉપદેશ લેજો. પછી ગુજરાતમાં આવજો કાનમ મંડળની સીધી સાદી ભૂમિમાં રહેજો. જ્યાં તમારું રહેઠાણ હશે. અને હું આ કબીરના જ દેહથી તમને સમજાવીશ. અને તમારો બધો ગોરખ પંથ વિચલિત - લુબ્ધ થઈ જશે, અને ત્યાં તમે જે (ભક્તિનો) ભેખ-આચાર લેશો તે સંસારમાં ચાલશે. હું તમારા જીવનો નિસ્તાર કરીશ, પરંતુ અત્યારે તો તમે બુંદ-વીર્ય-બ્રહ્મચર્યની સાધના કરી રહ્યા છો અને યોનીને જોઈને તમે ખૂબ ડરો છો તેથી તમો ગર્ભવાસમાં આવસો. કબીરજીએ બતાવેલ માર્ગમાં ગમન કરું એવો વિચાર ગોરખના મનમાં આવ્યો તથા હું સીંધમાં જઈને ક્ષત્રિયનો અવતાર લઉ અને યુક્તિ પ્રયુક્તિથી મારો ઉદ્ધાર કરું.

સાખી - ગોરખ કહેવા લાગ્યા કે સદ્‌ગુરુ સાંભળો હું અવતાર તો લઉ પણ પછી તમે મને કેવી રીતે મળશો તેની સમજ પાડો. હાથ જોડીને ગોરખ કહેવા લાગ્યા હે સ્વામી બધું જાણવાવાળા તમે સાંભળો મને તમારા શરણમાં રાખજો અને તમારા પોતાના જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપજો. કબીરનું વચન - કબીર કહે જયારે ખોજીજી પેશાબ કરતી વખતે હસી પડે ત્યારે તમે પણ અપાર હસવા લાગશો. ત્યારે ખોજીજીને શંકા પડશે કે હું તો હસ્યો પણ તું કેમ હસ્યો માટે મારા હસવાનું કારણ તું કહે. આનું કારણ શોધવા તું મને ખોળીશ ત્યારે હું તને દર્શન આપીશ અને ખોજીજીએ જે શંકા કરેલી તેનું નિવારણ થશે આમ તારો સહેજમાં ઉદ્ધાર થશે. વડના ટેટાને પેશાબમાં તણાતો જોઈ ખોજીજીનું મન ચકિત થયું ત્યારે જ્ઞાનીજીને પૂછેલા પ્રશ્નનું જયારે સદ્‌ગુરુ કબીર મળ્યા ત્યારે નિવારણ થયું - કે જયાં સુધી બીજ વૃક્ષ પર લાગેલું હતું ત્યાં સુધી સલામત હતું પણ વૃક્ષથી છૂટું પડવાથી મળ-મૂત્રમાં તણાય છે. આમ જીવ જયાં સુધી પ્રભુના ચરણોમાં લાગેલો હતો ત્યાં સુધી સલામત રહે છે પણ ભગવાનથી વિમુખ થઈને ભવસાગરના ગર્ભાશયના મળમૂત્રમાં વહ્યા કરે છે - બીજમાં વૃક્ષ સમાયેલું હોય છે તથા વૃક્ષમાં બીજ સમાયેલું હોય છે આમ પરમાત્માથી સંસાર અને સંસારથી પરમાત્મા ઓતપ્રોત છે. કબીર કહેવા લાગ્યા હે ગોરખ ! તમે મારું કહ્યું માનો હું મારું નિજ જ્ઞાન તમારા બીજા અવતારમાં સમજાવીશ. આમ, આ ગોરખ જેસલમેરના રહેઠાણમાં ભાટિયા રજપૂત કુળમાં જન્મ્યા અને ગુર્જર ખંડને આ અવધૂતના ગુણવાળા જ્ઞાનીજીએ પવિત્ર કર્યો : દયાલદાસે જ્ઞાનીજી વિષે લખ્યું છે,

दयाला ऐसे सद्‌गुरु कबीर है, जिने गोरखकु चेताए ।
जाकी दूरमत मेटके, बंधन दिये छोडाए ॥ १३ ॥

દયાલદાસ કહે છે આવા કૃપાળું સદ્‌ગુરુ કબીરજી છે કે જેમણે ગોરખને સાવધાન કર્યો અને જેનામાં ખરાબ બુદ્ધિ હતી તે મટાડીને તેને ભવના બંધનમાંથી છોડાવ્યો.

दयाला सद्‌गुरु दास कबीरजी, जिने गोरखकुं दियो ज्ञान ॥
गोरख को सांसो मिट्यो, तबही लाग्यो निश्चल ध्यान ॥१४॥

દ - સદ્‌ગુરુ દાસ કબીરજી એવા છે કે જેઓએ ગોરખને ઉપદેશ આપ્યો હતો અને તે ગોરખની શંકાઓને મટાડી દીધી ત્યારે તે અચલ ભક્તિમાં લાગ્યો.

दयाला तब गोरख मन विचारके, मुद्रा धरी उतार ॥
हे समरथ क्रिपा करो, मोहे उतारो पार ॥ १५ ॥

દ - ત્યારે ગોરખે મનમાં વિચાર કરીને યોગમાર્ગના પ્રતીકની મુદ્રાઓ કાઢી નાખીને કબીરને કહે હે ! યોગ્ય સામર્થ્યવાળા કબીરજી હવે મારા પર કૃપા કરો અને મને ભવસાગરમાંથી ઉગારો.

दयाला तब सद्‌गुरु बोलिया, जनम धरो अवतार ।
फेर पाछे जनम धरो, तब ही उतारु पार ॥१६॥

દ - ત્યારે સદ્‌ગુરુ કબીર બોલ્યા કે તમે બીજો અવતાર ધારણ કરો અને આમ જયારે તમે જન્મ ધારણ કરસો ત્યારે હું તમને ભવપાર ઉતારીશ.

दयाला गोरख मन विचारके, चाल्यो मुरधर देश ।
जेसलमेर में उपन्यो, नाम धर्यो नरेश ॥१७॥

દ - ગોરખે વિચાર કરીને મુરધર દેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું અને જેસલમેરમાં પ્રગટ થયા ત્યાં રાજકુમાર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા.

दयाला अगियार वरसकी उमरे, टीको राजको होय ।
तब चतुरसंघे विचारियो, फंद पडुगो सोय ॥१८॥

દ - અગિયારમા વર્ષની ઉંમર થતાં રાજકુમારનું રાજતિલક થવા લાગ્યું ત્યારે ચતુર્સિંહે વિચાર્યું કે આ રીતે તો હું પાછો માયાની જાળમાં પડી જઈશ.

दयाला तब मनमें चिंता भई, में भक्ति काज धरी देह ।
जो राजको सुख लहु, तो काल पकड मोहे लेह ॥१९॥

દ - (ત્યારે) તેથી મનમાં ચિંતા થઈ કે મેં તો ભકિત મેળવવા માટે શરીર ધારણ કર્યું છે, માટે જો હું રાજપાટના વૈભવના સુખને ગ્રહણ કરીશ તો વિનાશ મને પકડી લેશે.

दयाला – चतुर संघे विचारियो, नीकसु आधी रात ।
चलते–चलते तहां जाउ, जहां देश गुजरात ॥२०॥

દ - ચતુસિંહે વિચાર્યું કે હું અડધી રાતે નીકળી જાઉ અને ફરતો ફરતો જયાં ગુજરાત દેશ છે ત્યાં જતો રહું,

दयाला गुर्जर धरमें आईया, जहां सोखडो गाम ।
चतुसिंघे विचारियो, इहां करुं विसराम ॥२१॥

દ - જ્ઞાનીજી - ચતુસિંહ) ગુજરાતની ધરતી, જયાં સોખડા ગામ છે ત્યાં આવ્યા પછી ચતુસિંહે વિચાર્યું કે હું અહીંયાંજ વિસામો કરું.

दयाला सरोवरकी पाले रह्यो, तपसी भेख समार ।
भोजन देनकुं नित ही, आवे द्विजकी नार ॥२२॥

દ - તપસ્વીનો વેષ ધરીને સરોવરની પાળે રહેતા ત્યાં બ્રાહ્મણની સ્ત્રી રોજ ભોજન આપી જતી રહી.

दयाला ताकुं एक पुत्र थो, मरण पामीओ सोए ।
चतुर्सिंघे क्रिपा करी, तबही सजीवन होय ॥२३॥

દ - તે સ્ત્રીનો એક પુત્ર હતો તે મરી ગયો, ચતુર્સિંહે કૃપા કરી તે ત્યારે સજીવન થયો.

दयाला तबही चतुर्सिंह ऊठ चले, गये सांझाके द्वार ।
तांहां द्वारकादासजी भेटीया, बोहोत करी मनुहार ॥२४॥

દ - ત્યાર પછી ચતુર્સિંહ ત્યાંથી નીકળીને આગળ ચાલતાં સાંઝા મુકામે આવી ગયા ત્યાં તેમને દ્વારકાદાસજીની મુલાકાત થઈ અને તેમનો ખૂબ આદર સત્કાર કર્યો.

दयाला चतुर्सिंघ चरणे नम्या, मोहे सुनावो नाम ।
तब द्वारका दासे क्रिपा करी, नाम बतायो राम ॥२५॥

દ - ચતુર્સિંહ તેમના પગે પડ્યા અને મને ભગવન્નામ સંભળાવો એવું કહ્યું ત્યારે દ્વારકાદાસે કૃપા કરીને રામનું નામ બતાવ્યું. રામ નામની સ્મરણ ભક્તિ બતાવી.

दयाला एक समे ऐसी भई, हसे हे द्वारकादास ।
तब चतुर्सिंघ पाछे हस्या, तब गुरे कह्यो परकास ॥२६॥

દ - એક વખત એવું બન્યું કે દ્વારકાદાસ હસવા લાગ્યા હતા, ત્યારે પછી ચતુર્સિંહ પણ હસ્યા ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે (હું કેમ હસ્યો હતો તેનું કારણ કહે)

दयाला हमे हसिया कोण खोजमें, सोही खोज ले आवो ।
चतुर्सिंघ खोजण चले, मनमें धरी एह भावो ॥२७॥

દ - હું કયા કારણથી હસ્યો તેનું કારણ તું શોધી લાવ. એટલા માટે તેનું કારણ શોધવાની મનમાં ભાવના રાખી ચતુસિંહ તેનું કારણ શોધવા નીકળ્યા.

दयाला ध्यान धर्युं रेवा के बेटमें, मोहे मले भगवान ।
संसो मेरो मेटके, ओही बतावे ज्ञान ॥२८॥

દ - (નર્મદાના બેટમાં) મને ભગવાન મળે તો તેઓ મારી શંકાને મટાડીને તેનો ખુલાસો કરી બતાવે એવું ધારીને નર્મદાના બેટમાં તેમને ધ્યાન ધરવા માંડ્યું.

दयाला सात दिन तपस्या करी, मनमें आणी धीर ॥
तब सद्‌गुरुए दया करी, जनकी जाणी पीर ॥२९॥

દ - સાત દિવસ સુધી મનમાં ધીરજ રાખીને તપસ્યા કરી ત્યારે સદ્‌ગુરુએ પોતાના ભક્તનું દુ:ખ જાણીને કૃપા કરી.

दयाला दिन उगत सद्‌गुरु मिले, दातण कीनो आय ।
ताकी चीरां रोपके, वटही कियो बनाय ॥३०॥

દ - સવારના પહોરમાં દહાડો ઊગતાં કબીરજીએ આવીને દાતણ કરીને તેની ચીરીને રોપી તેનો વડ બનાવી દીધો.

दयाला चतुर्सिंघ चरणे नम्या, छांडी अपनो ध्यान ।
तुम दाता हो मुगतके, मोहे बतावो ज्ञान ॥३१॥

દ - ચતુર્સિંહ ધ્યાન છોડીને ચરણે નમીને બોલ્યા તમે મુક્તિ દાતા - ઉદ્ધારક છો મને તેનો ઉપદેશ આપો.

दयाला तब सद्‌गुरुए दया करी, भेद बतायो एक ।
चतुर्सिंघ समझाइया, कहे जो वात विवेक ॥३२॥

દ - ત્યારે સદ્‌ગુરુએ કૃપા કરીને શંકાનું કારણ ચતુર્સિંહને સમજાવ્યું અને તમારા ગુરુ હસ્યા હતા તેનું રહસ્ય તેમને કહી દેજો.

दयाला तब ही चतुर्सिंह जायके, गुरुकुं शीश नमाय ।

जे सद्‌गुरुए समझाइया, सो गुरुकुं कही समझाय ॥३३॥

દ - ત્યારે ચતુર્સિંહે ગુરુ પાસે જઈને મસ્તક નમાવીને જે સદ્‌ગુરુએ સમજાવ્યું હતું તે તેમને કહી બતાવ્યું કે -

दयाला वारी उतारत बेहे गयो, वटको बीज चनिक ।
तब गुरुदेव यों बोलिया, वात कही तें नीक ॥३४॥

દ - પેશાબ કરતાં જરી વારમાં વડતો ટેટો તણાય ગયો હતો તે જોઈને તમે હસેલા. તે સાંભળી ગુરુદેવે કહ્યું કે તેં બરાબર ખરી વાત કહી બતાવી.

दयाला तब गुरुदेव यों बोलिया, के अनभे उपजी तोहे ।
के सद्‌गुरु तोहे मल्या, सोही बतावो मोहे ॥३५॥

દ - ત્યારે ગુરુદેવ એવું કહેવા લાગ્યા કે શું તને હવે નિર્ભયતા મળી ગઈ છે. કે તને આવા કયા સદ્‌ગુરુ મળ્યા હતા તે મને પણ બતાવ.

दयाला मोहे तो सद्‌गुरु मल्या, सब भेद दिया बताय ।
सो तुमकुं में आये कह्या, मोकुं सद्‌गुरु भए सहाय ॥१॥

દ - મને તો સદ્‌ગુરુ કબીરજી મલ્યા હતા તેઓએ બધું રહસ્ય બતાવી દીધુ હતું, તે મેં તમને આવીને કહ્યું આમ સદ્‌ગુરુ મારા સહાયક થયા હતા.

दयाला गुरु सेवक दोनु गए, जहां बैठे दास कबीर ।
तब गुरुए ज्ञानी कह्या, सेवक बडा सुधीर ॥३६॥

દ - ગુરુ (ખોજીજી - દ્વારકાદાસ) અને શિષ્ય ચતુર્સિંહ બન્ને જ્યાં દાસ કબીરજી બેઠા હતા ત્યાં ગયા. ત્યારે ગુરુએ ચતુર્સિંહને જ્ઞાની એવા નામથી સંબોધીને કહ્યું કે, હે ભક્ત! તું મહાન ધૈર્યવાળો છે.

दयाला सद्‌गुरु साहेब कबीरजी, लीला अगम अपार ।
आगे बोहोत विस्तार है, सो हरदे धरो विचार ॥३८॥

દ - સદ્‌ગુરુ કબીર સાહેબનાં ચરિત્રો તો પાર ન પમાય તેવા ગૂઢ છે. તેની વાતો તો હજુ ઘણીય આગળ વિસ્તાર વાળી છે તેવું તમારા હૃદયમાં સમજી રાખજો.

કબીરવડમાં કબીરજીના દર્શને આવેલા જેસલમેરના ભાટીકુળના રાજકુમાર ચતુર્સિંહ જેઓ બીજમાં વડ કે વડમાં બીજ રહે તે સંશયથી

ઘેરાયેલા તેમના મનના સંશયોનું સમાધાન કબીરજી એ કરેલું. પરમાત્માને ખોળનાર તીર્થ, મંદિર ઈત્યાદિ દેવસ્થાનોમાં ફરી વળે છતાં પરમાત્મા મળતો નથી તેવી રીતે પૂજા વ્રત આચાર કરનાર પરમાત્માને પામી શકતો નથી. રામ પરમાત્મા સચરાચરમાં વ્યાપ્ત હોવા છતાં દેખાતો નથી. જ્ઞાનીજી જે રામને ખોળતા હતા તે રામના દર્શન કબીરમાં થયાં ત્યારે જ્ઞાનીજી પૂછે છે બાબા આપ રામ હો યા કબીર હો. કબીરજી બોલે તુજે ક્યા દિખાઈ દેતા હૈ ? જ્ઞાની બોલે બાહર સે કબીર લગતે હો ફિર ભી આપકે ભીતર રહતા રામ મુજે સાફ નજર આતા હૈ. હમમેં ઐસા ક્યોં નહિ દિખતા. કબીર બોલે કાચકે બર્તન મેં રસ કબ સાફ દિખાય દેતા હૈ જબ બર્તન નિર્મલ હો તો રસ સાફ દિખેગા, વૈસે નિર્મલ મન હોને સે આપકા બર્તન સાફ રહને સે આપકે ભીતર રહતા રામ દિખાય દેગા. રામ કબીરનું સ્વરૂપ દર્શન કરનાર જ્ઞાનીજીના પ્રસંગથી જણાય છે કે -

बाहर कबीरा देखके, भरम पडो जन काय ।
कबीर भीतर राम धनी, राम कबीर भिन्न न होय ॥
कबीरा मन निर्मल भया, राम हिरदे रहा समाय ।
निर्मल बर्तन रस ज्युं, कबीर अंतर राम दर्शाय ॥

બહારથી કબીરને જોઈને કોઈ વ્યક્તિ-ભક્ત ભ્રમમાં પડશો નહિ. કબીરની અંદર માલિક રામ છે તે રામ કબીર જુદા થઈ શકે નહિ.

કબીરનું મન નિર્મળ થયું તેમના અંતરમાં રામ સમાય ગયા છે. જેમ સ્વચ્છ વાસણમાં રસ-પદાર્થ ચોખ્ખો દેખાય તેમ કબીરના અંતરમાં પણ રામ સ્પષ્ટ દેખાય છે.

રામકબીરનું સ્વરૂપ દર્શન કરનાર જ્ઞાનીજીએ રામકબીર પરંપરાની જાગૃતી કરી. કબીરવડમાં નીરદાસને ગાદી સોંપી હતી. કબીરવડમાં કબીરજી પધાર્યા તે સમયની સ્મૃતિનો શિલાલેખ છે. કબીરજીએ દેવળ, મૂર્તિને પરમાત્માની ઉપાશનામાં બાધક માની તેનો વિરોધ કરેલો. જેસલમેર રાજસ્થાનના ભાટીયા કુળમાં ચતુર્સિંહ નામના રાજકુમાર પૂર્વજન્મના કોઈ, યોગભ્રષ્ટ આત્મા ગોરખનાથ હતા. ચતુર્સિંહ સંસારથી વિરક્ત રહેતા હોવાથી રાજ પરિવારે તેમનો લગ્ન સંબંધ જયપુરની

રાજકુંવરી પ્રાણકુંવરબા સાથે કરી ઘડિયાં લગ્ન લીધાં પણ ચોરીમાં સાવધાન શબ્દથી સાવધ થઈ લગ્નની ચોરીમાંથી ચતુર્સિંહ ભાગી છૂટ્યા અને ખોજીજી પાસેથી દીક્ષા લીધી પણ વડના ટેટાના બનાવનું નિરાકરણ માટે શૂલપાણેશ્વરમાં સમાધિ લગાવી રાજયોગ સિદ્ધ કર્યો પણ શંકાનું સમાધાન ન થયું ત્યારે કબીરવડમાં તત્ત્વાજીવાને સાચા સંતની ઓળખ આપનાર કબીરજી પાસે આવ્યા અને શિષ્યત્વ પ્રાપ્ત કર્યું. જ્ઞાનીજીનો અંગરક્ષક અને પ્રાણકુંવરબા કબીરવડ આવ્યા. કબીરજીએ જ્ઞાનીજીને સમજાવ્યું કે હરિની ભક્તિ ગૃહસ્થ જીવનમાં રહી થઈ શકે છે. ત્યાગ કરતાં અનાશક્તિ અગત્યની છે. અનાશક્ત રહી મનની સમજથી સંસારમાં રહી પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. વૈરાગ્ય કરતાં પ્રેમ ભક્તિથી પરમાત્મા સહજ રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જ્ઞાનીજીએ પ્રાણકુંવર સાથે ગૃહસ્થ જીવન મોટા સાંજા ગામમાં રહી વિતાવ્યું. આ સ્થળે ધર્મપરિષદ યોજાયેલી જેમાં સર્વાજીત પંડિત વાદવિવાદમાં પરાસ્ત થઈ કબીરજીના શિષ્ય થયેલા.

અનંતદાસે કબીરની પરચરીમાં કહ્યું છે...

रामकबीर एकहीमेका, जिन कोई करो अपनी टेका ।
जन ते ठाकोर ते जन होई, ऐसी जुगत बनी है दोई ॥९॥
पाला रे जल तें उपज्या, फुनि पाला जल मांही समाया ।
भक्त भगवंत आद्य है दोई, जूठे भरम पडो मत कोई ॥१०॥

विश्राम–६

રામકબીર એકબીજામાં ઓતપ્રોત છે માટે ભૂલે ચૂકે કોઈપણ તેના વિષે શંકાકુશંકા ના કરશો. ભક્ત - હરિજન એજ ભગવાન છે અને ભગવાન જ હરિજન છે. એવું રહસ્ય આ બન્નેમાં ભરેલું છે. બરફ જલમાંથી પેદા થયો છે અને વળી પાછો જલમાં સમાય જાય છે. એ રીતે ભક્ત - હરિજન અને ભગવાન પરાપૂર્વથી બન્ને અભિન્ન છે. માટે કોઈ ખોટી ભ્રમણામાં પડતા નહિ.

બ્રહ્મલીન મુનિ લખે છે - ઈતિહાસ કહે છે જ્ઞાનીએ ગુરુ કબીર સાહેબના સાક્ષાત્ દર્શન કર્યાં હતાં. કબીરજીની કૃપાથી રામનાં દર્શન થયાં હતાં એટલે રામ અને કબીર એક કરીને રામકબીર શબ્દ ઉચ્ચાર્યો હતો.

સદ્‌ગુરુ જીવણજી કહે છે 'કબીર આદિ પુરુષનું રૂપ છે એમને જ્ઞાનીજી પર કૃપા કરી જ્ઞાનીજી કબીરજીને રામના બરાબર સમજતા હતા. સદ્‌ગુરુ અને ભગવાન વચ્ચે એમને ભેદ ગણ્યો નથી. સદ્‌ગુરુ કબીર અને રામને એક કરી રામકબીર નામ શબ્દ સ્થાપ્યો છે.'

જ્ઞાનીજીનું પ્રાગટ્ય સંવત ૧૪૫૧ પોષ સુદ - ૧૧. જ્ઞાનીજીનું જીવંત સમાધિ સંવત ૧૫૫૯ પોષ સુદ - ૧૧ મોટા સાંજામાં જ્ઞાનીજીની સમાધિનો તુલસીક્યારો છે. જ્ઞાનીજી જયાં બેસતા તે લીમડાનું વૃક્ષ એક સમયે વીજળી પડવાથી બે ભાગમાં થયેલું પરંતુ તેમાંથી ફૂટી ફરીથી નવપલ્લવિત થયેલું છે આ લીમડાના પાનમાં કડવાશ નથી. મોટા સાંજા ઝઘડિયાથી જવાય છે. કબીરજી કાશીથી ગુજરાત પધાર્યા, પાટણ પદ્મવાડી, જુનાગઢ નરસિંહ મહેતાના ચોરે, ગાંગરોડ ગઢમાં પીપાજીને ત્યાં અને મંગલેશ્વરમાં તત્ત્વાજીવાને ત્યાં (કબીરવડમાં)પધાર્યા હતા.

===oooo===

પ્રાગટ્ય

સદ્‌ગુરુશ્રી જીવણજી મહારાજના જીવન ચરિત્રને અને તેમણા તત્ત્વ જ્ઞાનને વર્ણવનાર હરિદાસ નડિયાદા અને વૈષ્ણવ શ્યામદાસજી મહારાજે તેમણા જીવનના કેટલાક પ્રસંગો પ્રતિ કોઈ જ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. અથવા તો સ્વયમ્ જીવણજી મહારાજે પોતાના જીવનમાં અમુક પ્રસંગો પ્રતિ કોઈને માહિતગાર કર્યા નથી. અથવા તો તેમણે એ પ્રતિ દુર્લક્ષ સેવ્યું છે. આવો જ એક પ્રસંગ છે તેમણો જન્મ-જન્મસ્થળ અને માતા-પિતા વગેરેની માહિતી આ બાબતે કોઈ જ ચોક્કસ માહિતી આપણે મેળવી શક્યા નથી.

સમાગમના આદ્ય સંપાદક વૈષ્ણવ હરિદાસ નડિયાદાએ જીવણજી મહારાજના પ્રાગટ્ય વિશે લખતાં લખ્યું છે કે વિ.સં. ૧૬૬૦ ના શ્રાવણ સુદ આઠમના દિવસે ૧૧ વર્ષની ઉંમરે ગાહેજ ગોરીયાદમાં પ્રગટ થયા. પરંતુ આ વાક્યના અર્થઘટન માટે તેમણી સાખીઓ અને સમાગમમાં આવતા ઉલ્લેખો જોતાં એમ લાગે છે કે આ દિવસે તેમણે ગૃહત્યાગ કરીને સાધુત્વ જીવનને ધારણ કર્યું હતું. વિ.સં. ૧૬૬૦ માં અગિયાર વર્ષની

ઉપર જોતાં તેમણો જન્મ ૧૬૪૯ માં થયો હોવો જોઈએ વળી વહીવંચાના લખાણમાં લખ્યું છે કે તેઓ શ્રી મૂળ કરમસદના લેવા પાટિદાર કુટુંબમાં જન્મ્યા હતા અને બાળપણમાં માતાપિતાની છત્રછાયા ગુમાવી બેઠા હતા. આથી આ અવસ્થામાં તેમણે ગૃહત્યાગ કરીને ગાહે જ ગોરિયાદમાં દીક્ષા અંગીકાર કરી. જો કે આ લખાણમાં તેમના માતાપિતાના નામોનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી.

સત્ય જે હોય તે પરંતુ તેઓશ્રીનો જન્મ કયાંક થયો હોવો જોઈએ અને કોઈક કારણસર તેમણે ગૃહત્યાગ કરીને પરિભ્રમણ આદર્યું હશે. અને ૩૨ વર્ષની તેમણી ઉંમરે વિ.સ. ૧૬૮૩ માં તેમણે ગોપાલદાસને રામકબીર કહીને પ્રણામ કર્યા અને સદ્ગુરુ તરીકે તેમણો સ્વિકાર કર્યો. આમ આ દિવસે તેમણે રામકબીર પરંપરાનો સ્વીકાર કર્યો. પરંતુ આટલા વર્ષો ક્યાં રહ્યા અને શું કર્યું. તેનો કોઈ જ ઉલ્લેખ તેઓશ્રીએ કોઈને કર્યો નથી, કે હરિદાસ નડિયાદા કે શ્યામદાસજીએ પણ કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

વૈષ્ણવ ગોપાલદાસને સદ્‌ગુરુ પ્રમાણ્યા

સંવત ૧૬૬૦ના શ્રાવણ સુદ-૮ના દિવસે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી ગાહેજ ગોરીયાદમાં ૧૧ વર્ષની ઉંમરે પ્રગટ થયા હતા. ત્યાં તેમને પ્રગટ ધર્મ ભાસ્યો હતો. પરંતુ જ્યાં વૈષ્ણવ હોય ત્યાં સાખી શબ્દ પૂછવાનો લાભ મળે અને પ્રેમની અભિવૃદ્ધિ થાય એવી ભાવના રહ્યા કરતી હતી. જયારે તેઓ ૧૬ વર્ષના થયા ત્યારે કેસલુબા (હાલનું પાલેજ પાસે કેસરું) મુકામે ચોરંદાના બારોટ ગોપાલદાસજીનો સૌથી પ્રથમ મેળાપ થયો. જીવણદાસજીએ ગોપાલદાસજીને રામ રામ કહ્યા. ગોપાલદાસજી બીજે ગામથી કોઈનું કારજ કરીને આવતા હતા. પછી જીવણદાસજી ગોપાલદાસજીને પોતાના મંદિરે - ઘેર પધરામણી કરીને તેડી લાવ્યા અને હરિ કીર્તન કર્યું તથા તે પ્રસંગે એક રાત અને દિવસ સત્સંગ-સંત સમાગમ થયો હતો. ત્યાંથી પાછા વળીને ગોપાલદાસજી પોતાના મંદિરે-મુકામે ગયા હતા.

સંવત ૧૬૮૩માં આસો વદ - ૧૩ના દિવસે જીવણદાસજી ચોરંદા ગયા હતા. ત્યાં ફરીથી પાછો સત્સંગ - સમાગમ થયો અને ભગવાનના આકાર નિરાકારના વિષે ઘણી લાંબી ચર્ચા થઈ અને ત્યાં નામદેવ કબીરજી,

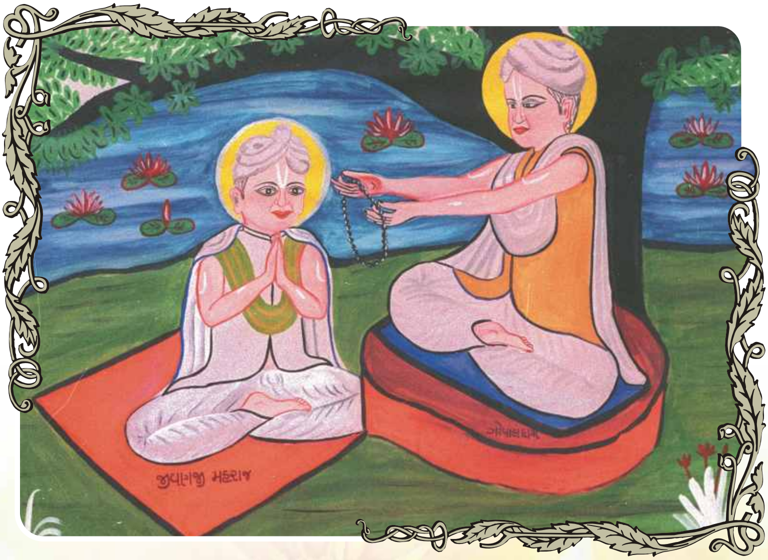

અધ્યારુજી, ભગવદ્ગીતા, ભાગવત, શિવ મહિમ્નસ્તોત્ર, હિત હરિવંશના શિષ્ય હરિરામ વ્યાસ, રાંકાવાંકા, ગોવિંદદાસ કૃત સર્વાંગ લીલા, જયદેવજીના ગીત ગોવિંદના શ્લોકો, મહાભારતના વિદુરજીના વચનો, પ્રેમાનંદના વચનો, જસવંતજીના વચનો, સેની, ધના, પીપા, રોહીદાસ, મીરાંબાઈ, સુરદાસ વગેરેના સહસ્રનામના વચનોના નિત્યાક્ષરી મીમાંસાના પુરાવા આપીને ભગવાન સગુણ સાકાર છે કે નિર્ગુણ નિરાકાર છે તેનો નિર્ણય લાવ્યા. અને છેવટે નિચોડ આવ્યો કે જે મોરલી મનોહર પરમેશ્વર તે ખરા જે વેદે ગાયા, ભગવદ્ગીતામાં કહેવાયા, ભાગવત્, સહસ્રનામે વર્ણવ્યા તે નામદેવ કબીરજીના પરમેશ્વર તે ખરા. આ બ્રહ્માંડમાત્ર ભૂલું પડ્યું છે. મેઘના સ્વામી સમુદ્ર - ક્ષીર સાગરના જલની લહેરો રૂપી ભગવદ્લીલામાં અવતારોમાં રામ કૃષ્ણ વગેરે સાગરની લહેરો જેવા બધા અવતારોમાં રામ કૃષ્ણ એ મુખ્ય નામ રૂપવાળા છે બીજા બધા અવતારો તો ભગવાને જે રૂપો ધારણ કર્યા હતાં તે રૂપોના નામ છે. માટે તે અવતારો તો રાસ મંડળની સખીઓએ જે ૧૬ શણગાર સજેલા તેમના શણગારમાં કૃષ્ણના પ્રતિબિંબ દેખાતાં હતાં અસલી કૃષ્ણ ન હતા. અસલી કૃષ્ણ તો રાધાજીએ જેના ખભે હાથ મૂકીને રાસ રમેલા તેજ ખરા કૃષ્ણ હતા. માટે આ અવતારો સાગરની લહેરો જેવા હતા. તે અસલી ભગવાનનું એક પ્રકારનું રૂપ હતું. માટે નિર્ણય આવ્યો કે નામ રૂપવાળા જે રાધાજીનો હાથ જેના પર મૂકેલો હતો તે રાધાના હાથમાં રહેલા મોરલી મનોહર પરમેશ્વર તે ખરા. બાકી તો જે રૂપનામવાળા અવતારોના જે રૂપો હતા તે રૂપના નામવાળા પરમેશ્વર તો ભગવાનની એક ઝલક છે તેથી તે પૂર્ણ પરબ્રહ્મ ન ગણાય. આમ નામરૂપવાળા પરમેશ્વર ખરા પણ રૂપનામવાળા પરમેશ્વર તે પૂર્ણ પરમેશ્વર નથી. આવો નિર્ણય ભગવાનના આકાર નિરાકારના વિષેની શંકાઓના નિરાકરણ કર્યા પછી સદ્ગુરુ ગોપાલદાસજીને જીવણદાસજી મહારાજે પોતાના સદ્ગુરુ તરીકે ૧૬૮૩ના આસો સુદ ૧૩ના દિવસે ચોરંદા ગયા હતા ત્યારે શરદપૂર્ણિમાના ઉત્સવના દિવસે પ્રમાણ્યા હતા. **पानी पीना छानके, गुरु करना जानके -** જલ ગાળીને પીવું જોઈએ અને ગુરુ પણ યોગ્યતાવાળા છે એવું નક્કી કરીને કરવા પડે માટે જીવણજી મહારાજે આ પ્રસંગે કહ્યું છે કે -

कामीका गुरु कामिनी, लोभीका गुरु दाम ।
कबीरका गुरु भगत है, भगतनके गुरु राम ॥
गुरु कीजे विचारके, जेही बतावे राम ।
सरजू तीरे जीवणा, नगर अयोध्या गाम ॥

કામ વાસનાઓ વાળા સ્ત્રીઓના ચુંગલમાં ફસાય છે. માટે તેઓ સ્ત્રી કે પત્નીના દબાયેલા હોય છે તેથી તેમને સ્ત્રીના કહ્યા પ્રમાણે ચાલવું પડે છે. જયારે લોભી માણસને પૈસો વહાલો હોય છે. તેથી તે પૈસાની લાલચમાં નાખનારથી ફસાઈ જાય છે. પરંતુ સાચા સંત જેવા યોગ્ય ગુરુ તો કબીર જેવાના હોય છે. માટે સાચા સંતો તો રામની જ ઉપાશના કરનારા હોય છે. તેથી કહે છે - ગુરુ કરતા પહેલાં તો વિચાર કરી લેવો પડે કે તેઓ સાચા રામની પ્રતીતિ કરાવે તેવા છે કે કેમ જે રામ અયોધ્યાવાળા છે તે રામ કેવા છે તેનું ભાન કરાવી શકે તેવા ગુરુ કરવા જોઈએ. તત્ત્વા જીવાએ સંતને ગુરુ કરવાનો વિચાર કર્યો પણ સંતની ઓળખ કેવી રીતે કરવી. ત્યાગી, વૈરાગી ઘણા મળે પરંતુ સંતને કેવી રીતે ઓળખવા તેમને કેવી કસોટીથી ઓળખી શકાય. તે માટે તેમને આંગણામાં વડનું સૂકું ઠૂઠું વાવીને રોપ્યું. આ વડનું સૂકું ઠૂઠું જે સંતના ચરણામૃતથી લીલું થાય તેને ગુરુ કરવા વિચાર્યું. રેવાની નર્મદાની પરિક્રમા કરતા જે સંતો આવે તેમની સેવા કરતા અને તેમના ચરણ ધોઈ ચરણામૃતથી વડના ઠૂંઠાને સીંચતા. આ ટેકની ચર્ચા થવા લાગી તત્ત્વા જીવાનું ગાંડપણ લાગવા માંડ્યું. સંતની આવી કસોટી ના થાય એવું કોઈક કહેતા. અને આ બ્રાહ્મણોની બુદ્ધિ બગડી છે એવું કહેવા લાગ્યા પણ અંતર્નાદની અનુભૂતિ થાય છે માટે કબીર જેવા સંત મળી આવે. જીવણજી મહારાજ ઘણું અથડાયા હતા. અને સંન્યાસી જેવાને ગુરુ કરી બેઠા હતા પણ છેવટે સાચા ગુરુ કરવા માટે ગોપાલદાસજીની સાથે પૂરેપૂરી ખાતરી કરી લીધી અને યથાર્થ સત્યને સમજી શક્યા ત્યારે તેઓને ગુરુ તરીકે પ્રમાણ્યા હતા. બાળપણથી અથડાતા કુટાતા હતા. તેઓને ૧૧ વર્ષની ઉંમરેથી જ ધર્મ ભાસ્યો હતો અને પરીપક્વ વયે તેઓ પણ હોશિયાર થઈ ગયા હતા. માટે ગોપાલદાસજીની અંદર યોગ્યતાની ખાતરી કરવા માટે અથાગ ઉંડાણનો પ્રયાસ કર્યો હતો. પણ ગોપાલદાસે પોતાનો મત અને માર્ગ સાચી ભક્તિ કરાવનાર છે એવું પુરવાર કરી બતાવ્યું હતું.

=====000====

હરમા બા પર જીવણજી મહારાજની કૃપા

સંત મંડળી સાથે ચોરંદા જતાં સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે ધનોરા ગામના તળાવની પાળે સૂકા પીપળા નીચે વિસામો લીધો હતો. ગામના મુખીની આજ્ઞાથી પીપળો કાપવા આવેલા માણસોએ પીપળો લીલો થયો એવું જોઈ ગામમાં વાત કરી. ગ્રામજનો અને મુખીએ સંતોના અને જીવણજી મહારાજના અહોભાવથી દર્શન કરી વિનંતી કરી. આ પ્રસંગનો ઉલ્લેખ હસ્ત લિખિત ગ્રંથ નં. ૨૮ ના પાન ૯૫ થી ૯૭માં નીચે પ્રમાણે છે.જીવણદાસજી મહારાજ ધનોરે પધાર્યા તે ચંદેરીયેથી ચોરંદે પધાર્યા. જીવણદાસજી ધનોરે પધાર્યા. શરદનિશાના ઓચ્છવ ઉપર ચોરંદા જતા રસ્તામાં ધનોરા નામનું ગામ આવ્યું. ત્યાં જીવણદાસજી બીજા વૈષ્ણવો સમસ્ત તળાવ ઉપર પીપળાના વૃક્ષ હેઠળ બીરાજ્યા છે. હરિકીર્તન થાય છે. તે તો પીપળો સૂકો છે. સૂકાય ગયેલા તે પીપળાને કાપવા માટે ગામના મુખીએ માણસ મોકલ્યાં ત્યારે જીવણદાસજી બોલ્યા કે પીપળો તો લીલો છે માટે ન કપાય વળી પીપળાનું વૃક્ષ ગીતાજીમાં પણ કહેલું છે કે કાપવું નહિ. ગીતાનું વચન અધ્યાય - ૯ શ્લોક ૧૦, ત્યારે તે માણસે પાછા જઈ ખબર કહી કે પીપળો

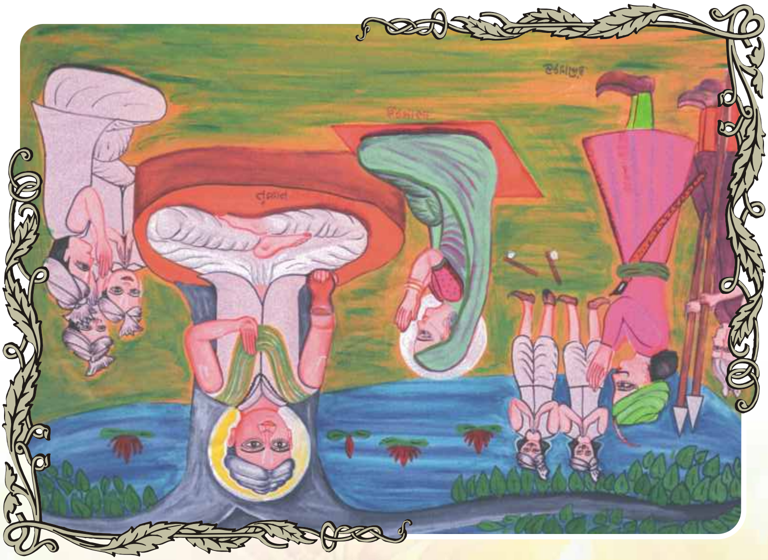

તો લીલો થયો છે, એવું સાંભળતામાં ગામ લોકો સર્વે પધાર્યા સંતોના દર્શન કરતાં જ સર્વેની બુદ્ધિ નિર્મળ થઈ અને પૂછ્યું કે આ પીપળો સૂકો હતો તે લીલો થયો તે શું ? ત્યારે જીવણદાસજી બોલ્યા આ પીપળો કૃતઘ્નીના હાડકાંથી સૂકાયો છે તેમજ પાણી પણ તળાવમાં રહેતું નથી. વળી તેની સાખી કહી....

कृतघ्नीके हाडसु पीपल सूको जाय ॥
सो जीवण लीलो कियो सद्‌गुरु तणे पसाय ॥१॥

ત્યારે એમ જાણ્યું કે ગામમાં કોઈ મહાત્મા પુરુષ પધાર્યા છે, એમ જાણીને વિનંતી કરી ને કહ્યું કે આ યુવતી અમારા કુળમાં અપંગ છે. જન્મથી/બાઈને લાવીને તે શરણે મૂક્યાં ત્યારે જીવણજી મહારાજે કૃપા કરી.

એક સેવકને કહ્યું કે, 'તળાવમાંથી જળ ભરીને લાવો.' તેઓ કમંડલ(જળ ભરવા માટેનું પાત્ર) લઈ ને જળ ભરવા ગયા ત્યારે, તળાવમાં જળ જોયું નહિ અને પાછા આવ્યા. મહારાજને કહ્યું કે તળાવમાં જળ નથી ત્યારે જીવણદાસજી બોલ્યા કે ભાઈઓ આ સંસારમાં કૃતઘ્ની પુરુષના હાડકા થી પીપળો સૂકાયો ને તળાવમાં પણ જળ નથી તે સંતોના પ્રતાપ વડે જળ થશે. પછી ફરીથી તે સેવકને મોકલ્યા કે જાઓ તળાવમાંથી જળ ભરી લાવો. સંતોના પ્રતાપે ત્યાં જળ આવ્યું.

अधिक बढावत आपतें, जन महिमा रघुवीर ॥
सवरी पद रज प्रसरतां, शुद्ध भयो सरिता नीर ॥२॥

એ રીતે જળ થયું તે સેવક જળ લાવ્યા ને મહારાજને આપ્યું તે જળ લઈ સ્ત્રીના શરીર ઉપર છાંટ્યું તથા પાન કરાવ્યું આથી શરીરમાંથી અપંગપણું દૂર થયું અને દેવરૂપ થયું, વળી જ્ઞાનનો પ્રકાશ થયો.

હરમાબઈનું વચન

हरमांबाई हरखीयां, जीवण दरशन पाय ॥
शरीरे सांसो मिटीओ, भयो ज्ञान प्रकाश ॥३॥

હરમાબાઈનું વચન

ज्ञान प्रकाशी गुरु मिल्या, सो केम विसर्यो जाय ॥
जो गोविंद क्रीपा करे, तो गुरु मिलेंगे आय ॥४॥

આ સાખી સાંભળીને જીવણજી મહારાજ ઘણો જ આનંદ પમ્યા અને આ કોઈ પુણ્યશાળી જીવાત્મા છે એમ જાણીને માથે હાથ મૂક્યો, કે તરતજ અપંગ પણું દૂર થયું. આ દ્રશ્ય જોઈને હરમાબાના પિતા રતનસિંહે કહ્યું કે હું તમણે મારી પુત્રી અર્પણ કરુ છું. આ સાંભળીને જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે અમે તો દેશ-પરદેશ ફરનારા છીયે વળી સાધુપણાને આ ન શોભે. ત્યાં હાજર બીજા ગુરુ ભક્તોએ જીવણદાસને સમજાવ્યા .

વળી આ વાત ચોરંદામાં ગોપાલદાસજીએ પણ સાંભળી અને તેમણે પણ કહ્યું કે કૃપાનાથની પણ એજ ઇચ્છા છે કે, સંસારમાં પ્રવેશ કરો , આથી જીવણદાસજી સહમત થયા. વળી હરમાબાએ કહું કે

तमकुं छोड अवर कहां जाउ , निशदिन तुम्हारी संग रहावुं ॥

એવું હરમાબાનું વચન સાંભળી અંગીકાર કર્યો, તે કોણી માફક કે જયદેવજીને જગન્નાથ સ્વામીએ પદ્માવતી અર્પણ કર્યાં હતાં, આ રીતે હરમાબાને હરિ ઇચ્છાથી અંગીકાર કર્યાં તથા પોતે એક માસ રહીને હરિ કીર્તન કર્યું. સર્વેને જ્ઞાન (ઉપદેશ કર્યો) આપ્યું અને અજ્ઞાનતા દૂર કરી. પછી હરમાબાને કહ્યું કે ગોપાલદાસજીની સાથે માળવા, જગન્નાથજી, નૈમિષારણ્ય, કાશી, અયોધ્યા, મથુરા, બદ્રીકાશ્રમ ફરીને આવીસું ત્યારે તમારી સંભાળ લઈશું એવું કહી પોતે ચોરંદા પધાર્યા.

====000====

જગન્નાથપુરીમાં ભાવ સમાધિ

ગુરુ ગોપાલદાસજીની આજ્ઞાથી તેમણી સાથે વિ. સં. ૧૬૮૭ આસોસુદ ૧૦ ના દિવસે જીવણજી મહારાજ ચોરંદાથી માળવા તરફ પ્રયાણ કરે છે. પરંતુ માળવામાં ગોપાલદાસજીના મિત્રની આર્થિક સ્થિતિ આ બન્ને ગુરુ શિષ્યનું ભરણ પોષણ કરી શકે તેવી ન હોવાથી જીવણજી મહારાજ ગુરુ ગોપાલદાસ પાસેથી આજ્ઞા માગીને આગળ પ્રવાસ કરે છે. રસ્તામાં ભૂખ થી પીડિત જીવણજી મહારાજ બહેડાના વૃક્ષના ફળનો આહાર કરે છે. વધુ

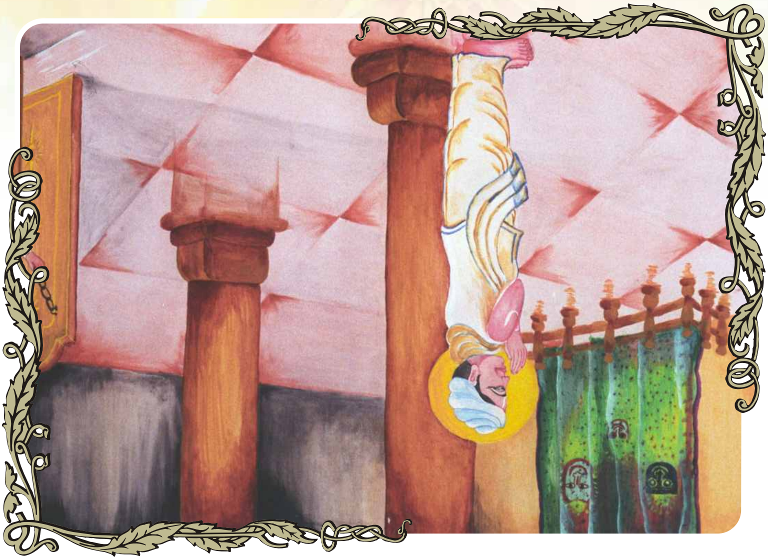

પડતાં ફળ ખાતાં તેનું ઘેન ચઢવાથી બેહોશ થઈ જાય છે, અને તેજ વૃક્ષ હેઠળ કેટલોક સમય બેહોશ થઈને રહે છે. આ સમયે કોઈ સંત મંડળી જગન્નાથની યાત્રા એ જવા નિકળેલી, તેમણે બેહોશ અવસ્થામાં રહેલા જીવણજી મહારાજને જોયા આ સંત મંડળી ત્યારબાદ તેમણે જગન્નાથપુરીમાં સાથે લાવે છે. અહીંયાં કેટલાક દિવસો સુધી તેઓ રોકાય છે. એક દિવસ સંધ્યા સમયે જગન્નાથજીના સાનિધ્યમાં જીવણજી મહારાજ ભાવ સમાધિમાં સરી પડે છે. સમયનું ભાન રહેતું નથી. આવી અવસ્થામાં થાંભલાને અઢેલીને બેસી રહે છે. મંદિરના સેવકો-પૂજારીઓ રાત્રીનો સમય થતાં મંદિરના દ્વારા ને બંધ કરીને ઘરે જતા રહે છે.

જીવણજી મહારાજ ભાવ સમાધિમાં પોઢ્યા છે. સમયનું કોઈ ભાન રહ્યું નથી. મધ્ય રાત્રી થતાં ચારે તરફથી કોઈના ફરવાનો અવાજ થતાં ભાવ સમાધિ માંથી જાગૃત થાય છે. અને આજુબાજુ જોવા માંડે છે તો પોતાને મંદિરની અંદર પુરાયેલા જાણે છે. દ્રષ્ટિમાં કોઈ દેખાતું નથી. પરંતુ કોઈના પગનો અવાજ સંભળાય છે. જીવણજી મહારાજના આ પ્રસંગ ચરિત્રનું

વર્ણન કરતાં શ્યામદાસજી લખે છે કે -

संध्या समे आरती भई । मंदिरमें बैठे सुखमई ।
आरती करी सब ऊठीके चले । सेज संवारीने पांडे मिले ॥९॥
सेज संवारी प्रभु पोढाई । सबै चले चरन सिर नाई ॥
सद्‌गुरु जीवन रहे लुकाई । ताकी काहु खबर न पाई ॥१०॥

એક લોક માન્યતા પ્રમાણે પુરીના મંદિરમાં કોઈથી રાત્રી નિવાસ કરી શકાતો નથી. જો કોઈ પુરીના મંદિરમાં ત્યાં રાત્રે નિવાસ કરે તો તે મૃત્યુ પામે અથવા ગાંડા થઈ જાય. પરંતુ જીવણજી મહારાજે આ માન્યતાનું ખંડન કર્યું. આવું કંઈ પણ તેમની સાથે બન્યું નહિ, ન તો તેઓ મૃત્યુ પામ્યા કે ગાંડા થયા.

=====00000=====

ભગવાન જગન્નાથજી સાથે વાર્તાલાપ

જીવણજી મહારાજની પરચરી લખતાં શ્યામદાસજી મહારાજે કેટલાક પ્રસંગો ઉપર આપણું લક્ષ્ય દોર્યું છે. જીવણજી મહારાજનું આગમન ચોક્કસ હેતુ માટે હતું. આ વાત સુવિદિત છે કે તેઓ નિજ જનોના કલ્યાણ અર્થે પધાર્યા છે. હરિદાસ નડિયાદાએ પણ સમાગમના પ્રારંભમાં આ વાત જણાવી છે. સમાગમમાં તેમણે જગન્નાથના વિશ્વપ્રસિદ્ધ મંદિરમાં રાત્રી નિવાસ કર્યો હતો. તેવો ઉલ્લેખ માત્ર કર્યો છે. પરંતુ શ્યામદાસજીએ જીવણદાસજીની પરચરીમાં જીવણજી મહારાજ અને જગન્નાથ ભગવાન વચ્ચેનો વાર્તાલાપ પણ વર્ણવ્યો છે.

तुम कहो इहां कहां ते आए । अरस परस मिली कंठ लगाए ॥
केही कारन तुम भए प्रकाशा । तबही बोले श्री जीवणदासा ॥

સંધ્યા સમયે જીવણજી મહારાજ જગન્નાથજીના દર્શન કરતાં મંદિરમાં ભાવ સમાધિમાં પહોંચી ગયા છે. આ બાજું સમય થતાં પૂજારીઓ મંદિર બંધ કરીને નિકળી ગયા ત્યારે મધ્યારાત્રિએ જગન્નાથ ભગવાને

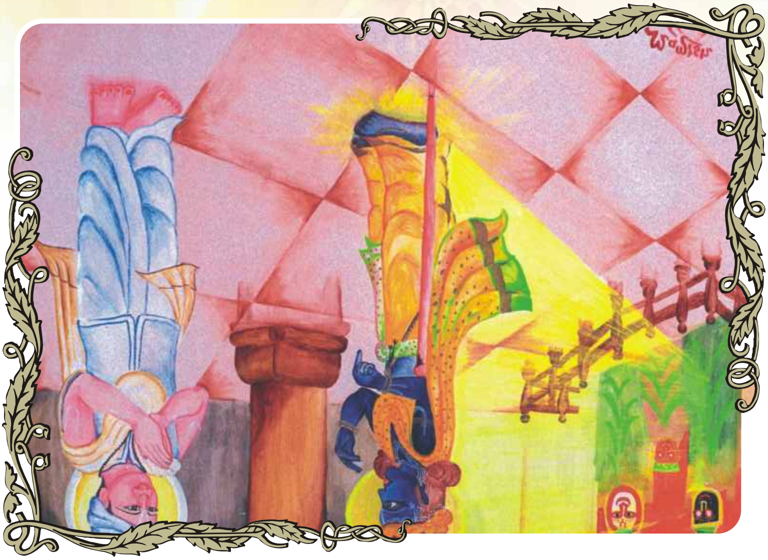

જીવણદાસજીને ઉઠાડીને પૂછ્યું હે સંત ! તમો અહીંયાં ક્યાંથી આવ્યા છો ? આમ કહીને બન્ને એકબીજાને કંઠે અરસ પરસ ભેટે છે. અને અહીંયાં આવવાનું કારણ પૂછે છે. ત્યારે જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે ‘‘મને તો પરમકૃપાળુ રામની આજ્ઞા થઈ છે. માટે હું નિજ જનોના કલ્યાણને માટે આવ્યો છું.’’ જગન્નાથ ભગવાને કહ્યું ‘‘હે પરમ સંત ! ભગવાનની ક્રીડા તો અનંત છે તેનો કોઈ પાર પામી શકે નહિ. હું પણ તેમણો એક અંશ માત્ર છું. અને રાતદિવસ તેમના ગુનગાન ગાયા કરું છું.

આ સાંભળીને જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે ‘હે ભગવાન ! મારામાં પરમાત્મા પ્રતિ કેટલો પ્રેમભાવ છે તે જાણવા આપ સમર્થ છો. પરંતુ મને આપની રાસ લીલા માણવાનો(જોવાનો) ભાવ(ઇચ્છા) છે. તો તેના દર્શન કરાવો.’ આ સાંભળીને જગન્નાથ ભગવાને રાત્રે ત્યાં સર્વ ગોપીઓની સાથે રાસલીલા કરી. અર્થાત્ વાજીંત્રો વાગવા લાગ્યા અને ખૂબ ભાવપૂર્વક પ્રેમભક્તિનો રંગ જમાવ્યો.

=====00000=====

હિમાલય ઉપરથી ભારત દર્શન

સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ નૈમિષારણ્યથી આગળ દંતનગર આર્યાવ્રતના સ્થળોના દર્શન કરી બદરિ ગયા. બદરિનાથથી હિમાલયમાં કૈલાસ શિખર ઉપર પહોચ્યા. ત્યાં માર્ગમાં આર્યાવ્રતમાં એક પાગ નામની જાતી રહેતી હતી. ત્યાં આગળ ચાર દિવસ સુધી ચાલ્યા ત્યારે પાંચમે દિવસે તેને પાર કરી શક્યા અને સવા લાખ પર્વતોની મધ્યે આવ્યા. ત્યાં કૈલાસ પર્વત પર ચઢીને એક પત્થરની શીલાને અઢેલીને બેઠા છે. ભારતની ચારે દિશાઓ તરફ મનો મંથન કરતાં જગતમાં દરેક મનુષ્ય વિવિધ પ્રકારની ઉપાસના, કર્મકાંડ, ભય, વહેમ, અંધશ્રદ્ધા, વેદમાર્ગ વગેરેની સકામ આગમાં પીડા અનુભવતા જણાયા. તેથી ઉદ્વિગ્ન મને બોલ્યા 'હે મહારાજ ! કો નહિ જતો' - અથાત્ હે ભગવાન ! આ દુનિયામાં તારા માટે પ્રેમ ભક્તિ કરે

તેવા કોઈ જણાતા નથી. કલિયુગમાં ભેખના સાધુઓ ઘણા મળશે પરંતુ શ્રી હરિના સંત શોધ્યા નહિ મળે. કૈલાસ ઉપરથી ચારે દિશામાં જવાળાઓ દેખાય છે. કામક્રોધ લોભ પાખંડ વગેરેની જવાળાઓ છે. યજ્ઞમાં હિંસાની જવાળાઓ ભભૂકતી જણાય છે. તીર્થ સ્થાનોમાં દાન દક્ષિણા વાસનાની જવાળાઓ જણાય છે. ગુજરાત તરફ જોતાં મનને શાંતિ પમાડે એવી થોડી લીલાશ જણાય છે. પોતાના નિજ ભક્તો તેમની આતુરતાથી રાહ જોતા જણાય છે. વૈષ્ણવ જીવણદાસજી કુંજ પક્ષી જેમ સમુદ્રના કિનારે રેતીમાં ઈંડાં સંતાડી માન સરોવર સુધી ચારો ચરવા જાય છે. છતાં આ કુંજ પક્ષી પોતાના બાળ અને રસ્તાને ભૂલતું નથી તેવા ભાવનું નિજ જનો માટે સ્મરણ કરતા વૈષ્ણવોને મળવા ગુજરાત આવવા નીકળ્યા.

આર્યાવ્રતમાં શિવના એક પાદ ગણોના પ્રદેશમાંથી પસાર થયા હતા. કાશીની પંચકોશીની પરિક્રમા કરતાં વચમાં એકપાદ ગણના દર્શનનું સ્થળ આવે છે. કાશી તો આ ગણોની સ્મૃતિનું સ્થળ હશે. પરંતુ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે તો આ ગણોની મૂળ અસલ ભૂમિમાં જઈને પ્રત્યક્ષ અનુભૂતિ કરી હતી. એવા સમર્થ હતા. નિજ જનો માટે ભારત વર્ષનો હિમાલય સુધી પ્રવાસ કરીને સાચી ભક્તિ માટે આ પ્રવાસ કર્યો હતો. દરેક શાખા પ્રશાખાઓના વિષે જાણકારી મેળવી હતી. પોતાના નિજ જનોને ચંદેરીયા ઉજ્જૈન વગેરે સ્થળોએ મૂકીને આવ્યા હતા તે સ્વજનોના હિત માટે જીવણજી મહારાજ પાછા વળે છે. પોતે જે કાર્ય કરવા આવ્યા છે તે કાર્ય પાર પાડવાની તમન્ના જાગે છે. અને ઉદાધર્મની પ્રણાલિકાને શરૂ કરીને શુદ્ધ નિર્મળ ભક્તિનો પ્રચાર કર્યો.

=====ooo=====

ભક્તોની કસોટી

જીવણજી મહારાજ જયારે માળવાથી ગુજરાતમાં આવવા તૈયાર થયા ત્યારે ત્યાંથી ૯ ભક્તો પણ પોતાનું વતન છોડીને તેમની સાથે આવવા તૈયાર થયા. અડધે રસ્તે આવ્યા પછી જીવણજી મહારાજને આ ભક્તોનો પ્રેમ સાચો છે કે કેમ તેની કસોટી કરવાનું મન થયું. તેથી મારાથી હવે ચલાતું

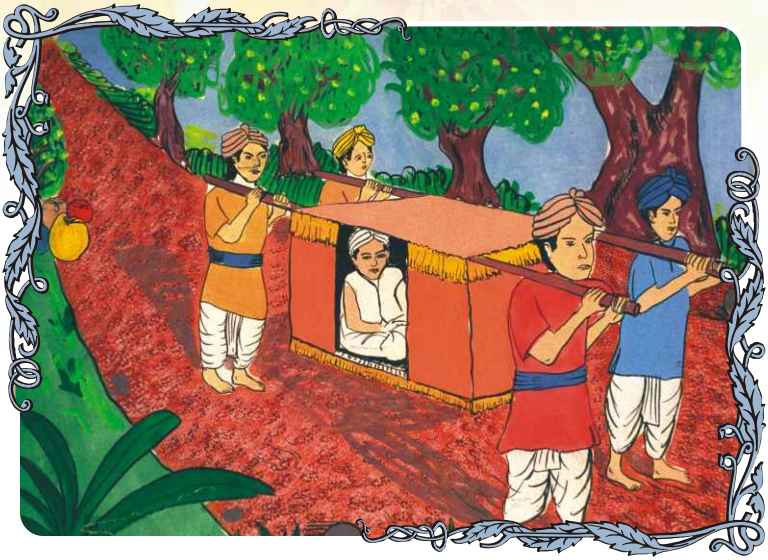

નથી એવું કહીને જીવણજી મહારાજ બેસી પડ્યા, આથી ભક્તોએ પોતાનો સામાન ત્યાંને ત્યાંજ રહેવા દઈને જીવણજી મહારાજને પાલખીમાં બેસાડીને પાંચ કોસ સુધી લઈ આવ્યા. જીવણજી મહારાજની કસોટીમાં તેઓ પાસ થયા માટે પોતાના પ્રભાવથી તેમનાં પોટલાં જીવણજી મહારાજે ત્યાં લાવી દીધાં હતાં અને પોટલાં આવ્યાં તેથી તેમાંથી ચોખા વગેરે કાઢીને રસોઈ બનાવવાની આજ્ઞા આપીને રસોઈ તૈયાર કરાવી હતી. આ પ્રેમી ભક્તો ઘેલા બનીને જીવણજી મહારાજની સાથે આવવા તૈયાર નહોતા થયા પરંતુ જીવણજી મહારાજે કહ્યું છે કે

पेंडामां पड जीवणा । जहां नीकसे हरिके दास ॥
संग रहे के ले चले । पूरे मनकी आस ॥१॥

જે માર્ગ પરથી ભગવાનના ભક્તો પસાર થતા હોય તે માર્ગ પર જ પ્રતીક્ષા કરીને ધીરજપૂર્વક વળગી રહીએ તો ક્યારેક જ્યારે પણ કોઈક દિવસે સાચા સંત ત્યાં આવી ચઢે તો તેઓ તમારી બધી મનોકામનાઓ તથા ભવરોગની વેદનાઓના નિવારણ માટે તમારી સાથે જ રહી જશે કાં તો તેઓ તેમની સંગાતે તમને તેડી જશે. આવી ભાવનાઓ આ ભક્તોમાં દૃઢ મનથી

બંધાયેલી હતી. તેથી સાચા સદ્‌ગુરુ તેઓને પોતાની સાથે લઈ આવતા હતા. ગુરુની કસોટીમાંથી પાર પડનારનું કલ્યાણ થઈ શકે છે પણ આ કસોટી સહન કરવી પડે માટે કબીર કહે છે.

कबीर खरी कसोटी रामकी । खोटा टके न कोय ॥
राम कसोटी ते सहे । जे जीवत मृतक होय ॥२॥

રામની ભક્તિ કરવા માટે જે ખરા કે ખોટા - ઢોંગી છે તેની સાચી પરખ કરવામાં આવે ત્યારે જે ઢીલા પોચા - પાખંડી હોય તેઓ તેમાં નપાસ થાય છે માટે રામ ભક્તિની સાચી કસોટી તો જે ભક્તો પોતાનું અહં છોડીને નિષ્કામી બનીને ભક્તિ કરે તેવા હોય તે જ તેને વેઠી શકે છે.

આ ભક્તો રામ કસોટીમાંથી પાસ થયા હતા. સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે જે ઉદા ધર્મની પ્રણાલિકા ચલાવી છે તે ઉદા ધર્મને અનુસરવા જે ભક્તો તૈયાર હતા તેઓને માળવાના ભક્તો જેવી અથવા તો તેથી પણ અઘરી પરિસ્થિતિનો સામનો કરવો પડ્યો છે. કેમ કે જીવણજી મહારાજે સાકુટ સલીલનો સંગ કરવાનો છોડાવ્યો તેથી આ ધર્મને સ્વીકારનારાઓને પોતાના સાકુટ માતા પિતા કે સગા સંબંધી સાથે ભોજનનો નિષેધ તથા કન્યાની આપ લેની મનાઈનું પાલન કરતાં કેવું અઘરું પડ્યું હશે તેની કલ્પના આજે કરી શકાય તેવી નથી. વળી વેદ માર્ગ કર્મકાંડનો પણ બહિષ્કાર કર્યો તથા વ્યશન રહિતપણાનું કડક પાલન કરવું પડ્યું હશે તથા સૂતકની અધમ પ્રથાનો સમૂળો બહિષ્કાર કે રજસ્વાલાના અભડાટને પણ હટાવી દેવું તથા છાજીયા કૂટવા વગેરે કન્યા કે વર વિક્રય વગેરે પ્રથાને સદંતર બંધ કરવામાં લૌકિક વ્યવહારમાં કેટલું કષ્ટ વેઠવું પડ્યું હશે તે વિચારવા જેવું છે. આપણા માટે અત્યારના સંજોગોમાં આ બધી કસોટીઓનું તો આપણા પૂર્વજો વડીલોના પુણ્ય પ્રતાપે આ રિવાજનું પાલન કરવામાં સહેજ પણ મુશ્કેલી પડતી નથી. કોઈ પણ પ્રથાને શરૂ કરતા પહેલાં જૂના કચરાને કાઢવામાં ઘણું અઘરું પડે છે. આમ આપણો સમગ્ર ભક્ત સમાજ આજે દુનિયાદારીના લોકાચાર વેદાચારની કસોટીનો જરા પણ અનુભવ કરવો પડતો નથી. એટલા આપણે ભાગ્યશાળી છે. ધન્ય છે આવા સદ્‌ગુરુને તથા આવા બહાદુર શૂરા ભક્તોને.

==== ০০০০ ====

શાહપુરામાં અનન્ય વૈષ્ણવ
ઉદા ધર્મનો મારગ દઢાયો

ભારતીય સમાજ અંધ શ્રદ્ધા, અવિશ્વાસ, કુરીત રિવાજો રૂઢિયોમાં ફસાયેલો હતો. મિથ્યા શાસ્ત્રવાદ બ્રાહ્મણ પંડા કે ગોરવાદ, કર્મકાંડની જવાળાઓમાં બળતો હતો. પાટણના પદ્મનાભે જ્ઞાનીજી મહારાજની રામકબીર પરંપરાનો ઘણો પ્રચાર કરેલો. કબીરજીના સમયમાં જ રામકબીરજીની પરંપરા શરૂ થયેલી પણ કોઈ સંપ્રદાયના સ્વરૂપમાં તે પરિણમી ન હતી. માત્ર કબીરજીનો પ્રભાવ તેમજ જ્ઞાન અને ભક્તિનો પ્રચાર હતો. માટે જીવણજી મહારાજે ગુજરાતમાં ઉદા સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી. અનન્ય વૈષ્ણવોનો એવો માર્ગ પ્રગટાવ્યો કે જેમાં તપ નહિ, તીર્થ નહિ, યોગ નહિ, યજ્ઞ નહિ. માનતા નહિ, અર્ઘ્ય (અંજલી) નહિ, અધ્યાપન (વેદાધ્યયન) નહિ, હોમ નહિ, કર્મકાંડ નહિ, કેવલ ભક્તિ આચરે તિલક તુલસી રામનામ સંત સંગત એ પદારથ ચાર તે સાર વસ્તુનો સંગ્રહ કીધો ખટ દર્શન તથા ખટ શાસ્ત્રનો પ્રવેશ નહિ. લગ્નમાં મુહૂર્ત વિના વર-કન્યાને જનકના સીતા સ્વયંવરની માફક પરણાવે. આમ વિષ્ણુ ભક્તિને આચરે,

उदा कु द्या जीवणा, जप तप तीरथ दान ॥
वेद मारग पीछे रह्युं, जई मल्या हरि नाम ॥१॥

ઉદા ભક્તો જપ, તપ, તીર્થ, દાન વિગેરેની પ્રથાને ઓળંગી જઈને વેદ માર્ગના કર્મકાંડને પાછળ પાડીને સીધા જ ભગવન્નામની આરાધનામાં મળી ગયા.

ઉદા ધર્મની પ્રણાલિકામાં કુલ, કર્મ, કરણી, તીર્થ, વ્રત, લોકાચાર, વેદાચાર, વેદમાર્ગ, આનદેવની ઉપાસના, સ્વર્ગાદિક, વૈકુંઠાદિક લોક વગેરે કોઈપણ ગ્રાહ્ય નથી. રામ કૃષ્ણની એક નિષ્ઠાવાળી અનન્ય ભક્તિ સિવાય બીજા કોઈ દેવી દેવતાની ઉપાશના નહિ. વળી, મૂર્તિ પૂજા કે બ્રાહ્મણવાદ નથી. દોરા ધાગા બાધા બાખડી માનતા નથી. વૈષ્ણવો જે રીતે ભક્તિ કરે છે તેના કરતાં ઉદા ભક્તના વૈષ્ણવોની પ્રથા જુદી છે. વૈષ્ણવ લોકો મૂર્તિ પૂજા કર્મકાંડ તથા આનદેવની ઉપાશના કરે છે. પરંતુ ઉદા વૈષ્ણવો તેઓની માફક આનદેવ ગણપતિ કે દેવી દેવતાને પૂજતા નથી

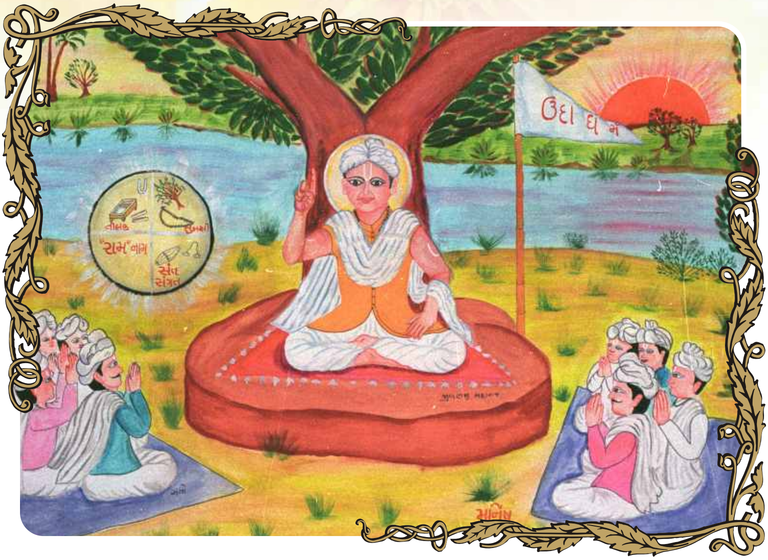

આમ, ઉદા ભક્તો શુદ્ધ વિષ્ણુ ભક્તિનું આચરણ કરે છે. વૈષ્ણવ લોકો યજ્ઞ યાગાદિ કરીને આનદેવની આરાધના કરે છે. પણ ઉદા ભક્તના વૈષ્ણવો યજ્ઞ યાગાદિ વગેરેને સ્વીકારતા નથી. શાલિગ્રામને ન માને, શ્રાદ્ધ ન કરે, ભેખને ન માને, ગાયત્રી વગેરે દેવીઓને ન માને.

====OOOO====

શાહપુરામાં સંત સમાગમ

નાના ગોપાલદાસ વગેરે ભક્તો માળવાથી જીવણજી મહારાજની સાથે આવીને શાહપુરા મુકામે વશ્યા હતા. આ નાના ગોપાલદાસ ચંદેરીયાના હતા. તેઓ જીજ્ઞાસુ હતા માટે જીવણજી મહારાજ સાથે ખૂબ ખૂબ ધર્મની ચર્ચાઓ કરતા હતા. અને જીવણજી મહારાજ તેમને જે કંઈ કહેતા તે સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજના વચનો ઉપદેશો વગેરેને હરિદાસ લખી લેતા હતા. તે લખાણ આજે આપણી પાસે મોજૂદ છે. તેને જીવણજી મહારાજનો સમાગમ કહીએ છીએ.

(જીવણજી મહારાજની સાખીઓના આધારે !)

જીવણજી મહારાજ વડસર પાસેથી સમીયાલામાં ઓચ્છવમાં ગયેલા ત્યારે ધન્યાવીથી ગોપાલદાસ હરિભાઈને સાથે લઈ ગયા હતા. હરિભાઈને ગુરુ દર્શનની એટલી બધી તાલાવેલી લાગેલી કે રસ્તે જતાં જતાં તેઓ સાખી બોલીને કહેવા લાગ્યા કે

कबीर नदीआं जल कोयला भई, समुद्र लागी आग ॥
मछी जा तरवर चढी, ऊठ कबीरा जाग ॥१॥

મારી આશા તૃષ્ણા રૂપી નદી બળીને ખાખ થઈ ગઈ છે, વાસનારૂપી સમુદ્રમાં આગ લાગી છે. તેથી મારી મનોવૃત્તિ રૂપી માછલી માયાની આગથી બચવા મને શરણે રાખીને ભવસાગરમાંથી તારે એવા ગુરુ રૂપી તરુવર ઝાડ ઉપર ચઢી ગઈ છે. યાને ગુરુને મળવા બેબાકળો થઈ ગયો છું. આવી હાલતવાળા હરિભાઈને જોતામાં જ કૃપાનાથ જીવણજી મહારાજ સાખી બોલ્યા.

कबीर मुज विरहणकुं पिउ मुयु, दाघ दियो नव जाय ॥
मांस गली गली भूय पडे, और कनक रही गलेलाय ॥२॥

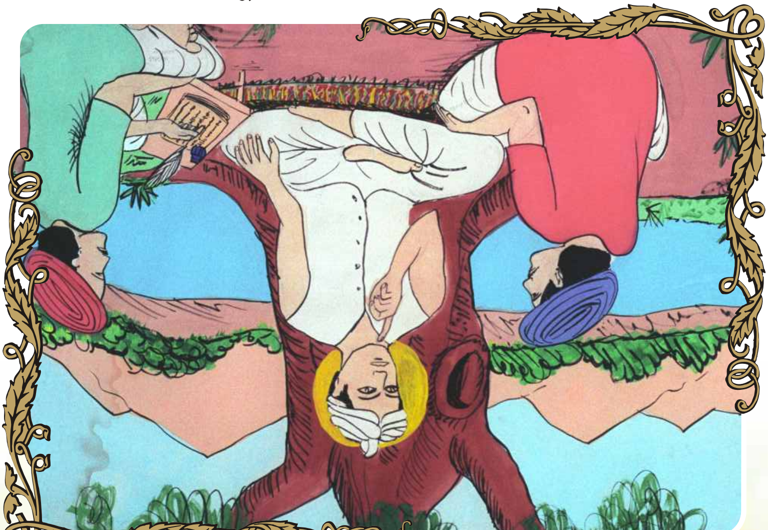

જેમ વિધવા સ્ત્રી પતિના વિરહાગ્નિથી કહી ન શકાય તેવી આગથી દાઝી ગઈ હોય અને માંસના લોચા ટૂટી ટૂટીને ભોય પર પડી ગયા હોય પણ જરા જેટલી કનકીઓ ચોટી રહી હોય તેના ન જેવા આધારે જીવી રહ્યો હોય તેવી મારી પણ વ્યથા તારા જેવા પ્રેમીના મિલન માટે થઈ છે માટે આવા પ્રેમી હરિદાસને માલા તિલક આપી જીવણજી મહારાજે શરણે રાખ્યા હતા. ના ના ગોપાલદાસ ચંદેરીયાના મોટા ગોપાલદાસ ખેડીંયાના, શાહપુરાના સંત ગોપાલદાસ, ગુરુ ગોપાલદાસ (સમાગમના આધારે). આમ ચાર ગોપાલદાસ છે તેમાં ખેડીયાના મોટા ગોપાલદાસ ચંદેરીયાના ગોપાલદાસને જીવણજી મહારાજના દર્શન કરાવ્યા છે. નાના ગોપાલદાસ ગુરુને માટે આતુર હતા, તેથી ખેડીયાના મોટા ગોપાલદાસને કહી રાખેલું કે મને કોઈ સંત આવે તો મુલાકાત કરાવજો તેથી મોટા ગોપાલદાસે તે ચંદેરીયાવાળા નાના ગોપાલદાસને જીવણજી મહારાજના દર્શન કરાવવા સાથે લઈ આવ્યા હતા. આ નાના ગોપાલદાસ ખૂબ જીજ્ઞાસુ હતા અને જીવણજી મહારાજના દર્શન કરીને પ્રભાવિત થયેલા અને ભેટની સાખીમાં કહે છે.

चंदेरीए वासे वसु, जीवण प्रगटे आय ।
सीतापति रघुनाथको, दीनो नाम बताय ।।

હું ચંદેરીયામાં નિવાસ કરીને રહું છું ત્યાં જીવણજી મહારાજ પ્રગટ થઈને આવ્યા અને મને તેઓએ સીતાપતિ રામના નામની ભક્તિ પ્રદાન કરી.

આ જીજ્ઞાસુ ભક્ત જીવણજી મહારાજની સાથે ઘણી ચર્ચાઓ કર્યા કરતા અને હરિદાસ નડિયાદાએ તે ચર્ચાઓ તથા જે સાખીઓ જીવણજી મહારાજ બોલ્યા હશે તેને સમાગમના ગ્રંથમાં લખી છે. આમ આ હરિદાસ નડિયાદનો આપણા સમાજ ઉપર ઘણો મોટો ઉપકાર છે. જો તેઓએ કંઈ જ લખ્યું ન હોત તો આપણે ગુરુ વાણીથી વંચિત રહી ગયા હોત.

====00000====

અરીઠા - વાલ પાપડી

એવું કહેવાય છે કે એક સમયે સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજ અરીઠા નામના ગામમાં ભક્ત શ્રી હરિદાસ નડિયાદા ના ઘરે પધાર્યા આ સમયે ગ્રીષ્મ ઋતુ ચાલી રહી હતી. ભર ઉનાળામાં ખેતીના તમામ પાકો સુકાઇ ગયા હતા. તે સમયે જીવણજી મહારાજે વૈષ્ણવ ભક્ત હરિદાસજીનું વાલ પાપડીનું ખેતર લીલું કરીને બતાવ્યું. આથી સર્વે ભક્તોને ઘણો આનંદ થયો. આજે પણ આ ખેતર ગામની ભાગોળે છે.

ભોજા ગુર્જરનો ઉદ્ધાર

द्वापरेऽथ युगे प्राप्ते भोजो प्रेतत्वमाप्स्यति ॥
लीलागानेन कृष्णस्य प्रेतमुक्तिर्भविष्यति ॥१॥

દ્વાપર યુગ જયારે પ્રાપ્ત થશે ત્યારે ભોજો પ્રેતપણું પ્રાપ્ત કરશે. અને કૃષ્ણની લીલાના ગાન (કીર્તન)થી પ્રેતપણાથી મુક્ત થશે.

વ્રજભૂમિમાં ભોજા ગુર્જર નામના આહીરની ધનબાઈ નામે પુત્રી હતી. મથુરામાં મહી દહીં વેચવા જતાં બાલકૃષ્ણે દહીં લૂટતા હતા ત્યારે તેને ના ના એવું કરતાં આલિંગન કર્યું અને ચુંબન કર્યું. આ ખેંચખેંચમાં તેણું વસ્ત્ર ફાટ્યું તથા અધર (નીચલા) હોઠ પર દાંતનું નિશાન પડ્યું. આ જોઈ ભોજા ગુર્જરને તેમાં દોષ જણાયો તેથી શ્રીકૃષ્ણે આ દોષ જોનાર ભોજા ગુર્જરને પ્રેત યોનીમાં જવાનો શાપ આપ્યો. દ્વાપરમાં પ્રેતયોનિ પામેલા ભોજાનું પ્રેત મંગલેશ્વરમાં સોની કેશવદાસ ઝાડેશ્વરીયાની પત્ની રામબાઈના શરીરમાં આવ્યું. આ ભોજાને પ્રેતયોનીમાંથી મુક્ત કરવા શ્રીકૃણ સ્વરૂપ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ સંવત ૧૭૧૬ના માગસર સુદ-૨ના દિવસે સંતોની મંડળી સાથે મંગલેશ્વર પધાર્યા. આ પ્રસંગનું લખાણ હસ્ત લિખિત ગ્રંથ નં. ૯૮ના પાનમાં રામ સનેહી સંતે લીધેલી જાણવા જોગ નોંધ નીચે પ્રમાણે છે.

દ્વાપર યુગમાં કૃષ્ણ અવતાર થયો તે ગોકુલમાં થયો છે. તેમાં ભગત સર્વે છે. વૈષ્ણવ જીવણદાસજી તે લીલાને વિશે છે. સંવત ૧૭૧૬ના વર્ષે માગસર સુદ-૨ના દિવસે નર્મદા તીરે ગામ મંગલેશ્વર વાસે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી પધાર્યા, ત્યારે રસ્તામાં સાખી કહી.

दशो दिश बांधु जीवणा । देउ रघुपतिकी आण ॥
वाट घाट रक्षा करे । छोडवे चारे खाण ॥२॥

પાછા ફરતા મંગલેશ્વર ગામે પધાર્યા. ઘણા દિવસ વૈષ્ણવોને સુખ આપ્યું. સંવત ૧૭૧૬ના જેઠ સુદ-૨ના દિવસે ભોજા ગુર્જર વૈષ્ણવ જીવણદાસજી પાસે આવ્યા. ત્યાં સ્તુતિ (વિનંતિ) કરી. દ્વાપર યુગમાં કૃષ્ણ અવતારના સમયે જે લીલા થયેલી તે કહે છે. ગોકુળમાં ભગત સ્વરૂપે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી રાસલીલાના સમયે હતા તે પ્રસંગનું વર્ણન ભોજા ગુજર કરે છે. ભોજા ગુર્જરની દીકરી નામે ધનબાઈ એક સમયે વૈષ્ણવ

જીવણદાસજીની સેવા કરતાં હતાં તેનો દોસ પિતા ભોજા ગુર્જરે જોતાં દ્રષ્ટિ દોષ લાગ્યો. માટે કૃષ્ણે ભોજા ગુર્જરને શાપ આપ્યો કે તારી અવગતિ થશે. ત્યાર બાદ જીવન સમાપ્ત થતાં અર્થાત્ મૃત્યું થતાં ભોજા ગુર્જરની અવગતિ થઈ. અવગતિના દુ:ખથી પીડિત ભોજા ગુર્જરે શ્રીકૃષ્ણને વિનંતિ કરી કે, હે મહારાજ ! આવું શામાટે હું તો આપણો ટહેલીયો છું. ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ બોલ્યા કે તેં મારા નિજ જનના દોષ જોયા છે, માટે તારી આવી ગતિ થઈ છે. ત્યારે ભોજા ગુર્જરે અનુગ્રહ કરવા વિનંતિ કરી, વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ ઓળખ માગી, કહ્યું કે એ વાત કેમ મનાય ? ત્યારે ભોજા ગુર્જરે બ્રહ્માની વાત કહી કે બ્રહ્મા પ્રસાદ લેવા આવ્યા હતા, તેઓ પ્રસાદ પામ્યા નહિ. વળી બીજી વાત બાળ સખા ગોપાલ મિત્ર મંડળની કહી કે ગોવાળોના નામ કહી બતાવું. અરજન, ભોજ, વિશલ, સજલ, ગંગ, વળી તેમણી અંગત વાતો કહી. આમાં હું ભોજા ગુર્જર તે મારું નામ, એ ગોકુલની લીલા કહી. તે વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ સાંભળી અને અનંદ પમ્યા. પછી ભોજાને કહ્યું જે તું પ્રસાદ લઈશ ત્યારે ભોજા ગુર્જરે કહ્યું કે હા મહારાજ ! પ્રસાદ લઈશ. ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ ભોજાને પ્રસાદ આપવાની આજ્ઞા કરી. આ સમયે

રઘુકાહાનજીની માતા બહેનજીબાઈએ નરસિંહ મહેતાજીનું કીર્તન ગાયું તે લખ્યું છે.

રાગ કોલેરો (કેદારો)

मथुरामां मही वेचवाने गयां तां, काहानजीए पालव झाल्यो रे ॥
मा मा करतां आलिंगन दीधुं, चुंबन लीधुं बांह वाली रे ॥टेक॥
आ जोनी अधर डंक लाग्यो, आ सुं कीधुं अन्याई रे ॥
भोजा गूजर तणी रे हुं बेटी, मारुं नाम धनाई रे ॥१॥
उघाडी जात आहीर हमारी, बोल कुहुना नव सांखु रे ॥
पतिने गमतां वार न लागे, लाज तमारी राखु रे ॥२॥
दहीआं महीआं वेचीने जीवुं, दीठडे मारग जाउ रे ॥
बेसे कर ते कंसने आपुं, जवाब कहोने न देउ रे ॥३॥
मारा कुलमां कावल नहोतुं, मारी रतनसी देहही वणसाई रे ॥
नरसईआ चा स्वामीनी संगे रमतां, संसार वात जणाई रे ॥४॥

અમે મથુરામાં દહી વેચવા ગયાં હતાં ત્યારે રસ્તામાં શ્રીકૃષ્ણે મારો પાલવ-સાડીનો છેડો પકડ્યો. મેં ના ના કહ્યું તોય મને આલિંગન કર્યું અને હાથની બાથમાં ભીડીને મને ચુંબન કર્યું. અરે પણ આથી તો મારા નીચલા હોઠમાં દાંતનું ચિહ્ન પડી ગયું અરે તમે આ તે કેવું અઘટતું કામ કર્યું. હું તો ભોજા ગુર્જરની દીકરી છું, મારું નામ ધનબાઈ છે. અમારી ભરવાડની જાત તો કોઈની શરમ ના રાખે તેવી નફટ બેશરમી છે. કોઈની પણ ખરાબ મશ્કરી કે બોલને હું તો કદીય સહન ના કરું. વળી પતિને અણગમતી થતાં વાર ના લાગે છતાં પણ હું તમારી આબરૂની શરમ રાખું છું. હું તો મારા કાયમના ભોમિયા રસ્તે જાઉ છું અને દહીં માખણ વેચીને જીવન ગુજારું છું. તેનો મારે જે કંઈ વેરો લાગે તે હું કંસને આપું છું. તેના વગર બીજા કોઈને પણ હું કશુય ના આપું. મારા કુળમાં જરાય દુષ્કર્મનું કલંક ન હતું, પણ આ રીતે તમે મારી પવિત્ર કાયાને ભ્રષ્ટ દુષિત કરી. નરસિંહ મહેતાના આરાધ્ય ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ સાથે લીલા કરતાં મારી આ વાત દુનિયામાં જાહેર થઈ ગઈ.)

ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા કે ભોજા તે તું. અને ધનબાઈ તે

આ ? ત્યારે ભોજાગુર્જરે કહ્યું જે હા મહારાજ ભોજો તે હું, અને ધનબાઈ તે આ. ત્યારે વૈષ્ણવજીએ વાત માની. પછી વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ કહ્યું જે ભોજા ધનબાઈનો શો દોષ છે ? પછી ભોજાને પૂછ્યું કે તું કયો પ્રસાદ લઈશ ? ત્યારે ભોજા ગુર્જરે કહ્યું કે, હે મહારાજ ! આપણે ગોકુળમાં જે પ્રમાણે છાકલીલી કરતા હતા તે પ્રમાણે મને દધિનો પ્રસાદ આપો. ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ હરમાબાઈને કહ્યું કે ગોરસ લાવો. ત્યારે હરમાબા ગોરસ લાવ્યાં. તે સમયે ગોપાલદાસે નારણદાસ અને વસંતદાસને કહ્યું કે પડિયો લાવો. વસંતદાસ પડિયો લેવા ઊઠ્યા ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજીએ પૂછ્યું કે હે ભોજા ! પ્રસાદ શેમાં લઈશ ? ત્યારે ભોજા ગુર્જરે કહ્યું કે, હે મહારાજ ! આપણે ત્યાં ગોકુળમાં જે પ્રકારે લેતા હતા તે પ્રમાણે હથેળીની પોશ વાળીને લઈશ. ત્યારે વસંતદાસ પડિયો લેવા જતા હતા તે પાછા ફર્યા. પછી ભોજાને દધિનો પ્રસાદ આપ્યો. તે પ્રસાદ ભોજાએ હથેળીમાં લીધો. ત્યાર પછી ભોજા ગુર્જરે કહ્યું કે હવે હું તૃપ્ત થયો. પછી ભોજા ગુર્જરે જવા માટે આજ્ઞા માગી વિનંતિ કરી કે, હે મહારાજ ! મારા બધા દોષનું નિવારણ કરો. ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા કે, હે ભોજા તારા આગલા પાછલા આજ સુધીના જે હોય તે સર્વ દોષનું નિવારણ કૃપાનાથે કર્યા છે. પછી ભોજા ગુર્જરે પ્રણામ કર્યા. પ્રણામ કરતાની સાથે ભોજા ગુર્જરનો ઉદ્ધાર થયો, અને કૃપાનાથના સાનિધ્યમાં પહોચ્યો. રામ સનેહી સાધુ બીલાસી રામ ગુરુ દુલેરામજી દ્વારા વિ. સંવત ૧૮૭૨ ચૈત્ર વદ ૧૦ના રોજ લખાયેલી અને વૈષ્ણવ દસાલાડ પ્રભુ મંગલજી પાસે થી મળેલ હસ્ત લિખિત પોથીમાં આ પ્રસંગનો ઉલ્લેખ જાણવા મળ્યો છે.

ભોજા ગુર્જરે હથળીઓનો પડિયો વાળીને જે રીતે વૃંદાવનમાં દહીં-ગોરસ ગોવાળ મંડળીમાં પીધું હતું તે રીતે પીવાની ઇચ્છા દર્શાવી. દ્વાપર યુગથી કળિયુગના આજ સુધી પાંચ હજાર વર્ષ જેટલું લાંબુ આયુષ્ય ભોગવીને ઉદ્ધાર થયો તેને લગતું પદ ભક્ત દયાલદાસે લખ્યું છે.

भोजा गुजरने ओधारियो, मंगलेश्वर मोझार ।
पांच सहस्र वर्ष रह्यो प्रेत जोनमें, पायो दु:ख अपार ॥

પાંચ હજાર વર્ષથી પ્રેતયોની ભોગવતા ભોજા ગુર્જરનો ઉદ્ધાર કરવા સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજને આવવું પડ્યું હતું, કેમ કે તેને શ્રી કૃષ્ણે શાપ

આપ્યો ત્યારે કહેલું કે તેં જેના દોષ જોયા છે. તે જ તારો ઉદ્ધાર કરશે.

સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજના ઉચ્ચકોટીના ભક્તોમાં સ્ત્રી વર્ગમાં કંડારીના ભગત રઘુભાઈ તથા કહાનદાસની માતા બહેનજીબાઈ નરસિંહ મહેતાએ રચેલું ભોજા ગુર્જરને લગતું પદ મથુરામાં મહી વેચવાને ગયાં હતાં તે ગાયું. નરસિંહ મહેતા તો જીવણજી મહારાજના પહેલાં થઈ ગયા હતા તેથી આ પદ નરસિંહ મહેતાનું ના હોઈ શકે તેવી શંકા થાય પણ નરસિંહ મહેતાએ જીવણજી મહારાજને લાગતું પદ ધનબાઈના નામના ઉલ્લેખવાળું તેઓએ રચેલી હારમાળાના સંગ્રહમાં બીજું આવું પદ છે. ભગત બાપુ વૃંદાવન પતરાવાળાના પુસ્તક નં-૧ પાન-૪૮માં તથા ભગત રણછોડ હરિભાઈ વાયડા પોળવાળાના પુસ્તકના પાન-૨૪૦માં આ પદ આ પ્રમાણે છે.

वहालो गोकुलमां रहेतो, तहां नवनीत चोरी लेतो ॥
गुर्जरी धनाई घेर जातो, तहां टाढो दूमरो खातो ॥१॥
धनाई बांधती गांठे ताणी, तहां मुकावता सारंगपाणी ॥
तमो ते वेला संभालो, एहवुं जाणीने उगारो ॥२॥
मांहो मांहे मोटाई न आणो, मुने पोतानो करी जाणो ॥
माहारी पत जातां ताहारी जासे, त्यारे वैकुंठमां नहीं रहेवासे ॥३॥
अम संघाते वाद न कीजे, मुने हार तांतणो दीजे ॥
लोक वरवां बोले माहारां, ढांक माहारां उधाडीस ताहारां ॥४॥
हला माहारा रूडे ताहारुं रूडुं, माहारे भूंडे ताहारुं भूंडूं ॥
नागर बटका बोला कहीए, तुं तो कांई ना आणे हइए ॥५॥
हा तुं कोहोना रूदेमां बेठो, वलती माहारी मीटे नहीं दीठो ॥
तुने वृखभान सुता रही राखी, तेणे आनंदथी जोतो झांखी एहवी वेद वदे छे साखी ॥६॥
शुकदेव नारदे छूपायो, परीक्षितने श्रवणे समाओ ॥
प्रेतने मुक्ति तो परम वल्लभ, हेतुना जीव ते हेतु त्रूठे ॥७॥
तारे नरसैयो रीसे भराय, मुज विना जश कोण गाय ॥
ताहारा वरवां पूरां ना थाए, पद एक नरसैयो गाय ॥८॥

બ્રિજ જનોનો વહાલો શ્રીકૃષ્ણ વ્રજમાં રહેતો ત્યારે ત્યાં માખણ ચોરી

લેતો હતો. ગુર્જરી-ભરવાડણ ધનબાઈની ઘેર કાયમ જતો અને ત્યાં ટાઢું જુવારનું ભરડકું ખાતો હતો. ધનબાઈ તેને ભાથાની પોટલીમાં તાણીને બાંધીને લઈ જતી ત્યારે ભગવાન તેની પાસેથી બળજબરીથી છોડાવતા હતા માટે તમે તે સમયની લીલા ને યાદ કરો અને તમે આવી લીલા કરનાર હતા એવું સમજીને અમને માયામાંથી ઉગારી લેજો. આપણી વચ્ચે અંદરોઅંદર તમે ભેદભાવ રાખશો નહિ. તમે મને તમારી-તમારો પોતાની-પોતાનો દાસી-દાસ સાચે જ બનાવી લેશો. મારી આબરૂ જશે (દુર્ગતિ થશે) તો તમારી પ્રતિષ્ઠા જશે ત્યારે વૈકુંઠમાં મને બચાવવા અજંપો થશે તેથી ત્યાંથી તમો મારી વહારે આવવા દોડી આવશો અને વૈકુંઠમાં તમારાથી રહી શકાશે નહિ. માટે તેના કરતાં તમારે અમારી સાથે આનાકાની (રકઝક) ના કરવી જોઈએ અને મને સહજ પાતળા દોરા હાર જેવી તમારી મામુલી સહાય આપો કારણ કે લોકો મારું ભૂંડું બોલે છે. માટે મારી આબરૂ નહીં બચાવો તો હું તમારાં વખાણ કરીશ નહિ પરંતુ, હું તમારી દુર્બળતા જાહેર કરીશ... અરે મારી ભલાઈમાં જ તારી ભલાઈ છે. મારી દુર્દશામાં તારી પણ આબરૂ જશે. મારા જેવા ચોખ્ખે ચોખ્ખું બોલનાર વ્યક્તિ તો બોલશે જ કે તું તો તારા અંતરમાં અમારા માટે કંઈ લાગણી ધરાવે તેવો નથી. અરે... તું કોના અંતરમાં વસી ગયો છું કે જેથી ફરીથી મારી ચકોર આંખથી પણ તને મેં જોયો જ નહિ. જરૂર તને વૃષભાનની પુત્રી રાધા આડા સંબંધના વ્યવહારથી રાખી રહી છે, તું પણ તેને મીઠી પ્રેમભરી ચેષ્ટાવાળી નજરથી છાનોમાનો જુવે છે તેવું વેદો-જાણકાર લોકો કહે છે. તારી આવી રીતની રાધાની સાથેની લીલાને શુકદેવે તથા નારદે છાની રાખી પરીક્ષિતને બીજું બીજું સંભળાવ્યું. પ્રેતને તો તેના ઉદ્ધાર માટે તેને ગમે તેવું પણ સંભળાવ્યું હોય તો પણ જો મુક્તિ મળતી હોય તો તે તો તેને ઘણું જ સારું ગમે. મતલબી જીવો તો પોતાનો મતલબ પતી જાય તેમાં જ રાજી થઈ જાય છે. તેટલા માટે આવી ઢાંક પિછોડ થાય ત્યારે ત્યારે નરસિંહ મહેતા તમારી ઉપર નારાજ થાય છે. પણ મારા વગર તમારા ગુણગાન ભજન કીર્તન કોણ કરશે. તમારું નઠારું તો પૂરું કહેવાય તેમ નથી પણ આ નરસિંહ તમારું આ એક કીર્તન ગાય છે.આ પદમાં પ્રેત બનેલા ભાગવતના પાત્ર ગોકર્ણને પોતાનો ઉદ્ધાર ભાગવત શ્રવણથી થાય એટલો જ સ્વાર્થ હતો. અને પ્રેત બનેલા ભોજાને તો પ્રેતયોનીમાંથી છૂટીને કૃપાનાથના ધામમાં પહોચવાની ભાવના છે. નરસિંહ મહેતાએ

ધનબાઈને અનુલક્ષીને જે આ રચના કરી છે તેથી સાબિત થાય છે કે નરસિંહ મહેતાને કૃષ્ણની લીલાની આવી બાબતોની પૂરેપૂરી ખબર હતી. વળી હારમાળાના ૯૪મા પદમાં પણ ધનબાઈનો ઉલ્લેખ છે.

राग – प्रभाती

माहारे मंडळीकसु पडी छे होड रे, मुने ताहारा चरण जोयाना कोड रे ।
मुने भव बंधनथी छोड रे, तमो झख मारसो मुने हार आपसो ॥टेक॥
मुने तमो वेचो तहां वेचाउ रे, काचे तांतणे बंधाई जाउ रे ।
हुं गोविंदना गुण गाउ रे ... .॥१॥
तुने गुर्जर धनाई बांधती घाडो ताणी रे, तारे हुं मुकावतो सारंगपाणी रे ।
में तो पोठंमता ताहारी जाणी रे, तेंतो माहारी पूरव प्रीत न जाणी रे ॥२॥
लोक वरवां बोले छे माहारां रे, ढांक्य माहारां के उघाडेस ताहारां रे ।
ताहारां मनडां हजु नथी हार्यां रे, ... ॥३॥
तुने वृषभान सुता रही छे राखी रे, ते तो माहारा मनमां रह्यो छुं सांखी रे ।
में करुणा ताहारी भाखी रे, ... ॥४॥
अमो नागर बटक बोला कहीए, कह्यां कथन ना आणीए हईए रे ।
तम विना शरणे अमो कोहोने रहीए रे, ...॥५॥
ताहारो नरसैयो रोसे भराय रे, मुज विना जस ताहारा कोण गाय रे ।
तुं वण वाहारे माहारी कोण धाय रे, ... ॥६॥

મારે માંડલીક રાજા સાથે હારજીતની શરત થઈ છે. મને તો તારા ચરણના દર્શન કરવાની લાલશા છે. મને ભવના સંસાર સાગરના બંધનમાંથી છોડાવો અને તમે મને વાંકા રહીને ના છૂટકે ઠેકાણે આવીને હાર આપશો. તમે તો મને જો વેચી મારો તો પણ વેચાઈજાઉ યાને મારી ગમે તેવી કફોડી હાલત કરો તો પણ હું તે સ્વીકારી લઉ અને તમારી સાથે આપખુદી ન વાપરતાં તમને વફાદાર રહીશ. અને હું ભગવાનનું ભજન ગુણગાન ગાઈશ. તને ગુર્જર બાઈ ધનાઈ બળજબરીથી પકડી રાખતી હતી. ત્યારે હું તમને છોડાવતો હતો. મેં તો તારી આફતને જાણી હતી પણ તેં તો મારા

પૂર્વજન્મની પ્રેમ ભકિતની કદર નથી કરી. લોકો તો મારું ખરાબ બોલે છે માટે તું મારી આબરૂ સાચવ નહિ તો તમારી આ ચેષ્ટાઓને જાહેર કરી દઈશ. કારણ હજુ તમારું મન ઢીલું - દયાર્દ થયું નથી. વૃષભાનુની પુત્રી રાધા તમારી સાથે આડો સંબંધ રાખી રહી છે તે તો હું મારા મનમાં સહન કરી રહ્યો છું. આવી તમારી કૃપાને કહી દીધી છે અમે નાગર લોકો તો ખરેખરું જ કહેવાવાળા ગણાઈએ છીએ અને જે કંઈ અમે બોલી નાખીએ તે બોલ સારા કે નરસા છે તેનો અમે ખ્યાલ ન કરીએ. તમારા વગર અમે કોણા શરણે જઈયે ? તેથી તમારો ભક્ત નરસિંહ મહેતો ગુસ્સે ભરાયો છે. તે કહે છે મારા વગર તારા ગુણગાન કોણ ગાસે ? તારા વગર મારી મદદે બીજું કોણ આવે ?

આમ નરસિંહ મહેતાએ ગાયેલું મથુરામાં મહિ વેચવા ગયાં તાં નું પદ જીવણજી મહારાજના પ્રાગટ્યને જ અનુલક્ષીને તેમના આગમન પહેલાં નરસિંહ મહેતાએ ગાયું હતું. આમ ભોજા ગુર્જરનો ઉદ્ધાર કરવા સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ પ્રગટ થયા હતા.

====ooo====

કૃષ્ણ દર્શન

સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજના જીવન ચરિત્રને શબ્દ રૂપે આલેખતા શ્યામદાસજીએ તેમણા જીવનના અનેક પાસાઓને વર્ણવ્યા છે. આવા જ એક પ્રસંગનું તેમણે સુંદર વર્ણન કર્યું છે. કોઈક એક સમયે જીવણજી મહારાજના નિજ જનો પ્રતિમાંથી એક અતિ મહા પવિત્ર પ્રેમભીની એકલશૂરી નિરાળી એકાએકી સ્ત્રી ભક્ત હતી તેના મનમાં એક વિચાર વારંવાર આવ્યા કરતો હતો આ મહા ભોળી સ્ત્રી ભક્તને પોતાના સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજ વિષે અનેક વિચારો આવ્યા કરતા હતા. આટલા મહાન તત્ત્વજ્ઞાની નિરાળા સદ્‌ગુરુ મળવાથી આ સ્ત્રી ભક્ત અત્યંત પ્રભાવીત થઈ ગયાં હતાં. ઉપરાંત આટલી સુંદર સમાજ રચના અને વ્યવસ્થા જોઈને આ બહેનના મનમાં એવા વિચાર આવતા કે આવા મહાન સંત પુરુષ ખરેખર કોણ હશે ? આટલી સુંદર અને ઉચ્ચ વિચાર ધારાને ગુજરાતમાં પ્રસરાવનાર સંત પુરુષ એવા સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ ખરેખર કોણ હશે ? આ પ્રશ્ને

અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. એક સમયે આવા વિચારોમાં ઉંડાં ઉતરી ગયાં અને ભાવ સમાધિમાં આ ભોળી સ્ત્રી ભક્તને સુંદર આભાશ થયો. સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજે તેમણે સ્વપ્નમાં કહ્યું કે હે ભોળી બહેન ! હું જયારે સૂઈ જાઉં ત્યારે મને જોવા માટે આવજો

આવો સુંદર અનુભવ થતાં જ આ ભોળી સ્ત્રી ભાવ સમાધિમાંથી જાગૃત થયાં અને તરત જયાં જીવણજી મહારાજ પોઢ્યા હતા, એ કમરામાં ગયાં અને મોઢે માથે સૂઈ ગયેલા જીવણજી મહારાજના મુખ ઉપરથી કાપડનું આવરણ ઊંચું કરીને જોવા ગયા તો સ્તબ્ધ થઈ ગયા. પૂર્ણ બ્રહ્મ સ્વરૂપ મોર મુગટ અને પીતાંમ્બર ધારી પરમાત્માના દર્શન થયા. કરોડો સૂર્યની માફક શોભતા મોરલીધારી ના દર્શન કરીને આ બહેન ધન્યતા અનુભવવા લાગ્યાં. આ સ્વરૂપને હૃદયમાં ધારણ કરી લીધું. અને તેમણી તમામ શંકા અને સંશયો દૂર થયા અને વધુને વધુ પ્રેમપૂર્વક ભક્તિ કરવા લાગ્યાં.

=====ooooo=====

વૈષ્ણવોને જળપાન કરાવ્યું

કુંવરબાઈ જબ કહી નિશાની, ક્યારી માંસે તુમ પાયો પાની

(જ્ઞાન મહિમા)

એક સમયે ઓર ગામે (ઓરી ગોરી - કાસમપુર) ઓચ્છવ હતો સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજ બાળ ગોપળ સાથે વેલમાં બેસીને ભજન કીર્તન કરતા કરતા જતા હતા. રસ્તમાં સંતોને તથા બાળકોને અતિશય તૃષા લાગી ત્યારે નાના બાળકો મોટેથી રડારોડ કરવા લાગ્યાં. ત્યારે એક સંતે આગળ દોડી જઈને બધી ગાડીઓ (ડમણીયાં વેલો) ઊભાં રખાવ્યાં. છાંયડો જોઈને બધા ત્યાં ઊભા રહ્યા અને બધા ભેગા થઈ ગયા. જીવણજી મહારાજે તેમને પ્રેમથી સત્કાર્યા. પછી કુંવરબાઈએ કહ્યું કે અંતર્યામી સદ્ગુરુ તમે સાંભળો બધાંને ખૂબ તરસ લાગી છે. ક્યાંય જલ મળતું નથી માટે કંઈ રસ્તો કરો. ગાડીમાંથી જીવણજી મહારાજ ઉતરી પડ્યા. કુંવરબાઈએ પછી કહ્યું કે જયારે તમે કૃષ્ણાવતારે, ગોવર્ધન પર્વત પર ગાયો ચારવાની લીલા કરતા હતા. ત્યારે ત્યાં ગોપીઓ અને ગોવાળિયાઓ બધા ભેગા થઈ ગયા હતા, તે સમયે તેઓ ઘણા જ તરસ્યા થઈ ગયા હતા. ત્યારે તમે ત્યાં ઢેકું ઉપાડીને સર્વેને જળપાન કરાવ્યું હતું. એવા સમર્થ છો માટે અત્યારે પણ અમને ગમે તે રીતે જળપાન કરાવો. પછી કોઈ એક નીચાણવાળી સૂકાઈને ભરોડાં ફાટી ગયાં હતાં તેવી જગ્યાએ જઈને જીવણજી મહારાજે એક ઢેકું ઉપાડ્યું એટલે તેમાં જળસ્ત્રાવ થયો ને જળ ભરાય આવ્યું. હવે બધાંને વહેલા વહેલા આ વેરીમાંથી જળ પી લેવા કહ્યું બધાએ પહેલાં સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજને જળ પીવડાવ્યું, પછી તેઓએ પીધું અને બધાએ પોત પોતાના પાત્રોમાં પણ જળ ભરી લીધું. પછી જીવણજી મહારાજે ઢેકું ઢાંકી દીધું. એટલે ત્યાં હતી તેવી સૂકી જગ્યા થઈ ગઈ. બધા સંતોએ જીવણજી મહારાજના ચરણોમાં પ્રણામ કર્યા. પછી ઓરી ગામે પહોંચ્યા.

ગામમાંથી બધા સંતો કાંસી તાલ મૃદંગ વગાડતા સામા આવ્યા અને જીવણજી મહારાજને દંડવત્ પ્રણામ કર્યા. પછી રામચંદ્ર જયારે લંકામાંથી સીતાજીને લઈને પાછા અયોધ્યામાં આવ્યા ત્યારે અયોધ્યામાંથી ભરતજી તથા અયોધ્યાવાસી પ્રજાજનો રામ લક્ષ્મણ ભરત તથા હનુમાનને વાજતે ગાજતે તેડવા સામા ગયા હતા તે સમયના વર્ણનનું પદ ભાણદાસે રચેલું છે

તે પદને ગાતા ગાતા જીવણજી મહારાજની પધરામણી કરીને ગામમાં વાજતે ગાજતે તેડી લાવ્યા હતા. તે પદને આપણે આજે પણ ગુરુની પધરામણીના પ્રસંગે ગાઈએ છીયે. પરંતુ આ પદ છેક જીવણજી મહારાજના સમયમાં પણ ગવાતું હશે કારણ કે જીવણજી મહારાજની પરચરીમાં આ પદનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી તે સાબીત થાય છે. આમ આ પદ આપણા સમાજમાં પરાપૂર્વથી વપરાય છે તેથી આ પદની મહત્તા આ રીતે વિશેષ છે.

આવું રૂડું ને રસાળું રે, આવ્યા અયોધ્યામાં રામજી રે ॥
પ્રજા તે લેઈ ભરત પરહર્યા રે, હરિના વદન નિહાળુ રે ॥ આવ્યા ॥

આપણા સમાજમાં બીજા સમાજ કરતાં મોટામાં મોટી વિશેષ ખાસીયત છે કે આપણા ભક્તોને ત્યાં દરેક દરેકે પ્રસંગમાં પોતાના ગુરુજીને તેડાવવામાં આવે છે અને તેમની માન પાનથી પધરામણી કરવામાં આવે છે. આપણા સમાજ સિવાય બીજા ઈતર સમાજમાં આવું ક્યાંય જોવામાં આવતું નથી ભાગ્યે જ કોઈક લોકોમાં કોઈક જ વાર ગુરુને તેડાવતા હશે જ્યારે આપણે તો સૌથી પહેલાં ગુરુને તેડાવીને પધરામણું કર્યા પછી જ કોઈપણ

પ્રસંગ ઉજવવાનું શરૂ કરીએ છીએ. વળી ભોજન પ્રસાદ પણ શીસ્ત બદ્ધ રીતે ગુરુજીએ માળા ધરાવ્યા પછી જ પંગતમાં પીરસાય છે અને પીરસતી વખતે બધા સમૂહમાં આદ બાલે છે અને જયારે જીવણજી મહારાજની જય બોલાય છે, ત્યારે જ બધા રામકબીર કહીને ભોજન પ્રસાદ આરોગે છે. આવી શીસ્તબદ્ધ પ્રથા ક્યાંય જોવા મળે તેમ નથી. જીવણજી મહારાજે આમ આપણા સમાજને દરેક બાબતમાં પૂરેપૂરો ચારિત્ર્યશીલ બનાવ્યો છે. ભોજનને માળા ધરાવવાની પ્રથા એ પણ આપણી ખાસીયત છે અને સામાન્ય તહેવાર વગેરે પ્રસંગોમાં પણ પરથારાના ભક્ત પાસે તુલસી પત્ર ધરાવીને જ થાળ પ્રસાદ ભોજન અપાય છે. બીજી વિશેષતાતો અજાયબી પમાડે તેવી આપણા સમાજની એ છે કે આપણા સમાજના કોઈપણ પ્રસંગે આપણે તે પ્રસંગને રામ જન્મ કે કૃષ્ણજન્મ કે બીજા કોઈપણ તહેવારમાં ભજન કીર્તન કરીને ભક્તિ કરવા ભેગા થઈએ છીએ ત્યારે ભક્તિના પદો ગવાય તે તો ઠીક છે પણ લગ્ન પ્રસંગ કે મરણ પ્રસંગ કે વળાવવાના પ્રસંગો(આણા ટાણાં) અગર નવા મકાનમાં ગૃહપ્રવેશ કે બીજી રીતે તે પ્રસંગ હોય તો પણ આપણે ભક્તિપ્રદ ભજન કીર્તનો જ ગાઈએ છીએ માટે આપણે લગ્નને લગ્ન નહિ પણ ભજન કીર્તનનો પ્રસંગ છે તથા આવા દરેક પ્રસંગને ફક્ત ભજનનો જ પ્રસંગ છે એવું જ સમજીને ચાલીએ છીએ. તેથી આપણા લગ્ન પ્રસંગે પણ લગ્ન ગીતો ગવાય છે. તેમાં રામ કે કૃષ્ણની ભક્તિના જ પદો સિવાય બીજાં ફટોણાં કે લગ્નગીતો ગવાતાં નથી. માટે જે ઉદા ભક્ત સમાજ પોતાની ભગત અટક લખાવે છે. તેમાં જરા પણ ઉણપ આવતી નથી. સાચે જ આપણે ભક્તિ કરનાર જ છીએ માટે આપણી અટક ભગત જ હોય તે અજુગતું નથી આપણે ખાલી ખાલી નામ માત્રના ભગત નહિ સાચે સાચ ભક્તિ કરનાર જ છીએ માટે આપણો યથાર્થ રીતે ભક્તની અટકને માટે પૂરેપૂરી લાયકાત ધરાવીએ છીએ. દુ:ખની વાત એ છે કે જે આપણા સમાજમાં ઈતર સાકુટ કે સલીલ સમાજનું જોઈને તે તરફ આકર્ષાઈને તેનું અનુકરણ કરીએ છીએ તે આપણી લાયકાતને કલંકિત કરે છે. મરણ પ્રસંગને પણ આપણે અશુભ ગણ્યો નથી. માટે તે દુ:ખદ પ્રસંગ ભલે હોય પણ અતિશય શોકાતુરતા ભર્યું વાતાવરણ આપણે સર્જતા નથી પરંતુ ભજન કીર્તન જ કરીએ છીએ. જન્મ વખતે કંઠી દીક્ષામાં જે રીતે

સુખડીનો થાળ પ્રસાદ કરીએ છીએ તે રીતે મરણ પ્રસંગે પણ સુખડીનો પ્રસાદ વહેંચીએ છીએ. કારણ આપણે મરણને મરણ નહિ પણ હરિશરણ થયા છે. એવું બોલીએ છીએ વળી રોજીંદા વ્યવહારમાં પણ પાણીને બદલે જળ, ખાવાને બદલે પ્રસાદ મરણને બદલે હરિશરણ વગેરે સાંસ્કૃતિક શબ્દોનો પ્રયોગ કરીએ છીએ. આપણા સિવાય બીજા સમાજમાં લગ્ન પ્રસંગે ભક્તિપ્રદ લગ્નગીત કદીય ગાવાં શક્ય નથી જ્યારે આપણા માટે લગ્નગીતમાં ભક્તિપ્રદ સિવાયનાં પદો ગાવાં શક્ય નથી. તેથી જો બીજા સમાજમાં લગ્ન પ્રસંગે આપણી માફક કોઈ આપણું લગ્ન ગીત જે ભક્તિ પદ છે તે ગાય તો તે સમાજવાળાને પ્રસંગને અનુરૂપ નહિ લાગે અને તેઓને તો મનમાં એવું થશે કે અત્યારે આપણે લગ્ન માટે ભેગા થયા છીએ કંઈ ભજનનો કાર્યક્રમ કરવા આવ્યા નથી. આપણે તો લગ્ન પ્રસંગે આ પદો ગાઈએ છીએ ત્યારે આવો સહેજ પણ સંકોચ કોઈના મનમાં આવતો નથી. માટે જ આપણે ભક્તતો ખરા પણ અનન્ય વૈષ્ણવ છીએ.

સાચો વૈષ્ણવ ઢોંગી પાખંડી ન હોય માટે આપણે ખોટા ડોળ કરતા નથી. જીવણજી મહારાજે ગુરુપણાનો ભાવ વ્યક્ત કર્યો નથી. તેઓ ઉદાધર્મના પ્રણેતા સાચી ભક્તિના દાતા હતા માટે બાહ્યાડંબર ક્યારેય કર્યો નથી. જ્યારે આજે આપણે પાખંડ ખોટા વર્તન કરવાની ભૂલો કરી બેઠા છીએ. જીવણજી મહારાજને લોકો પગે લાગતા હશે પણ ક્યારેય કોઈ જગ્યાએ ચરણ ધોઈને તેમનું ચરણામૃત લીધું એવું લખવામાં કે સાંભળવામાં આવ્યું નથી. બાહ્યાડંબરનો આ અતિરેક શરમજનક છે. વળી કાપડ તો કીમતી ગણાય તેને ધૂળવાળા રસ્તાની શેરીઓમાં પાથરીને ગુરુજીને વિશેષ માનથી પધરાવવા એ તદ્દન અનુચિત છે. કાંસી તાલ મૃદંગ વગાડતા કીર્તન ગાતા ગાતા ગુરુજીને પધરામણી કરે તે યોગ્ય ગણાય પણ તડકો ન હોય તો પણ છત્રી ધરીને પાથરણાં પાથરવાં તે ખોટા દેખાવ હાસ્યાસ્પદ છે. સચિત્ર જીવણજી મહારાજના જીવન પ્રસંગો ૩નું અવલોકન જોતાં કૃપાનાથ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે ભક્તો માટે પ્રેમ ભક્તિ માટે કૃપાવૃષ્ટિ જ કરી છે. ઓરી ગામ કાસમપુર જતાં ગણપતપુરાથી આગળ કુરાલીની વચ્ચે એક તલાવડી છે તે અત્યારે પણ છે. ત્યાં અમે પણ ઘણીવાર તરસ્યા બળદોને જળ પીવાડતા હતા. માટે આ તલાવડી આગળ

જ સદ્‌ગુરુ જીવણજીએ આ તરસ્યા બાળ ગોપાળ સંતોને જળપાન કરાવ્યું હશે. આમ આ તલાવડી આજે પણ જીવણજી મહારાજની યાદ કરાવનાર જગ્યા છે.

====ooo===

પ્રસાદ ભગવદ્ અર્પણ

माला दोषी जीवणा, खाई आनदेवकी जूठ ॥
जीव जतन बोहोतेक करें, पण स्वामी दीनी पूठ ॥१॥

તુલસીની માળા ધરાવવાને બદલે તેની અવગણના કરી આનદેવને ધરાવેલ આનદેવના એંઠા ભોજનને જે ખાય તો પછી તેવા લોકો ખૂબ જ પ્રેમથી કાળજીપૂર્વક તેવા એંઠા ભોજનને ખાવા તત્પરતા રાખે તો પણ ભગવાન તેના પ્રત્યે પ્રેમ કૃપા દૃષ્ટિ કરતા નથી અને તેના પરથી પ્રેમને ફેરવી નાખે છે.

જીવણજી મહારાજને ગુરુ તરીકે સ્વીકારનાર સૌથી પ્રથમ શિષ્યો માલવાના છે. તેઓએ વગર વિચાર્યે જીવણજી મહારાજને અપનાવ્યા નથી પરંતુ જીવણજી મહારાજની પાસે પોતાના મનમાં થતી શંકા કુશંકાઓનો ખુલાસો માગ્યો હતો. તેવી શંકાઓમાં એક શંકા ભક્તોએ માલા ધરાવવાથી ભગવાન તેને આરોગતા હશે કે કેમ તેનો ખુલાસો જીવણજી મહારાજ પાસે માગેલો. તે ભક્તોએ જીવણજી મહારાજ પાસેથી જે પ્રેમ ભક્તિને મેળવી હતી તે ભક્તિને લગતા ભજન કીર્તનો હસ્ત લિખિત ગ્રંથોમાં લખી લીધેલા. તે ગ્રંથોમાંથી કેટલાક ગ્રંથો આપણને જોવા મળ્યા છે. તેમાં એ માલવાનો ગ્રંથ નં. ૨૨૦ના પાન ૨૫૪ પાછળ ઉપરની સાખી લખેલી છે. આ ગ્રંથના પાન ૧૪૬ પાછળ માળા ધરાવવાથી ભગવાન આરોગે કે કેમ તેનું લખાણ નીચે મુજબ છે. વળી સાથે સાથે ખોજીજીના ગુરુ સ્વધામ પધાર્યા હશે કે કેમ તેનો પણ ખુલાસો છે તે આ પ્રમાણે છે. ખોજીજીએ ગુરુને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે તમે પરમ પદમાં ગયા છો એવું કેવી રીતે અમે જાણીએ ? ત્યારે કહ્યું કે એક ઘંટ બાંધો તે વાગે ત્યારે જાણજો કે હું પરમ પદમાં પહોચી ગયો છું. ગુરુજીનું

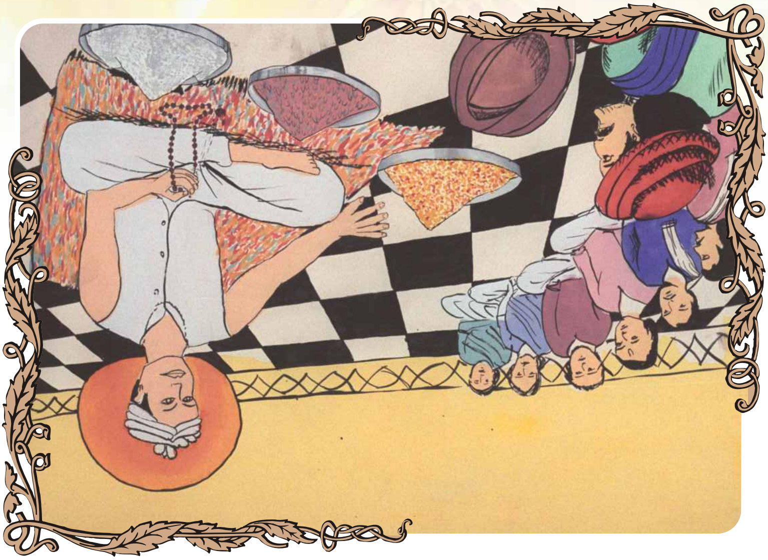

અવશાન થયું પણ ઘંટ ન વાગ્યો ખોજીજીને શંકા ગઈ કે ગુરુજીને કોઈ વાસણા અધૂરી રહી ગઈ હશે, માટે તમણી મુક્તિ થઈ નથી. તમણે બહું વિચાર કર્યો અંતે જયાં અંતિમ સંસ્કાર કર્યા હતા તે સ્થાન પાસે એક આંબાના વૃક્ષ ઉપર નઝર પડતાં એક પાકી કેરી જોઈ, મનમાં શંકા જતાં કેરી ને કાપી તો અંદરથી એક કીડો નીચે પડ્યો અને મરણ પામ્યો, કે તરતજ ઘંટ વાગ્યો.

फरसा वाणी सरसा, सकल शिरोमणि श्यांम धणी ॥

सोच विचार कहत हरिदासी, खोजो कहेतां वात घणी ॥२॥

(અર્થ - ફરસુરામ કહે છે બધાના કરતાં મોટામાં મોટા શ્રેષ્ઠ માલિક શ્યામ કૃષ્ણ છે એવું સમજી વિચારીને ભગવાનની ભક્તિ કરનાર ભક્ત કહે છે કે આ મારી કહેલી વાત બરાબર છે કે કેમ તે શોધી જોસો તો મેં કહ્યું છે તે જ બરાબર સાચું ઠરસે.)

વૈષ્ણવ જીવણદાસજીને પ્રશ્ન પૂછ્યો હે મહારાજ ! ભગવાન પ્રસાદ લે છે તે કેમ જાણીએ, ત્યારે વૈષ્ણવજી બોલ્યા જે સમય આવશે ત્યારે તમને કહીશ, બાદમાં કોઈ એક સમયે વૈષ્ણવ સર્વે થાળ લાવ્યા સર્વ થાળી ભેગી

કરી, તેમાંથી એક વૈષ્ણવની થાળ જુદી રહેવા દીધી, શા માટે તે થાળ સાકુટના ધન (રૂપીયા) ની બનાવેલી હતી. જયારે તે થાળ ઉપર માળા ચઢાવી ત્યારે માળાનો મણકો ફાટ્યો, ત્યારે સર્વે ભક્તોએ જાણ્યું કે ભગવાન ભક્તોનો પ્રસાદ ગ્રહન કરે છે.

सात पांच संगी मले, सुरभी लेई उठाए ।
जीवण मन अटक्यो शामसु, नेक नां इत उत जाए ॥१॥

અર્થ : જીવણજી મહારાજ કહે છે આનદેવ કે દેવી દેવીઓને ધરાવેલ એંઠા જૂઠા ભોજનના કીચડ કાદવમાં ખૂંપી ગયેલી આપણી મનોવૃત્તિઓ રૂપી દુબળી ગાયને પાંચ સાત વ્યક્તિઓ ભેગા મળીને જેમ કમજોર ગાયને ઉઠાવીને બહાર કાઢે તેમ પાંચ સાત સંતો જેવા હરિજનોએ મને આવું આનદેવનું એંઠું ભોજન કરવામાંથી ઉગારી લીધો છે, અને તેથી હવે મારું મન તો ફક્ત ભગવાન કૃષ્ણની ભક્તિ અને કૃષ્ણને જ અર્પણ કરેલ ભોજન પ્રસાદ ને જ ગ્રહણ કરવા માટે કૃતનિશ્ચયી બન્યું છે તેવી હવે તેમની ભક્તિ વગર બીજા કોઈની ભક્તિ કરવા માટે જરા જેટલુય પણ આઘું પાછું છગડગ થશે નહિ.

આ માલવાના હસ્તલિખિત ગ્રંથના લખાણથી જીવણજી મહારાજ પાસેથી માલવાના ભક્તોએ જીવણજી મહારાજ પાસેથી બે પ્રશ્નોના ખુલાસા કરાવ્યા છે. તેમાં એક ખોજીજીના ગુરુએ મરતી વખતે એક ઘંટ બાંધેલો અને તે ઘંટ વાગે તો મારો ઉદ્ધાર થયો છે એવું જાણજો એવું કહેલું. પણ ખોજીજી હાજર ન હતા ત્યારે ગુરુજી ગુજરી ગયેલા અને ઘંટ વાગેલો નહિ તેથી જે જગ્યાએ અંત વખતે ગુરુજી સુતા હતા ત્યાં ખોજીજી સુઈ ગયા અને એક પાકી કેરી જોવામાં આવી. તેમણે કેરી કાપી તો તેમાંથી ઇયળ નીકળી ને અદશ્ય થઈ ગઈ કે તરત જ ઘંટ વાગ્યો હતો આમ, તેઓએ ગુરુજીને શોધી કાઢ્યા તેથી તેઓ ખોજીજીના નામે ઓળખાયા વળી પોતાના શિષ્ય જ્ઞાનીજી દ્વારા કબીરજી જેવા સદ્‌ગુરુની શોધ કરાવી માટે તેઓ ખોજીજી કહેવાયા. આમ ખોજીજી નો ખુલાસો કરાવ્યા પછી. બીજો પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ઠાકોરજીને માળા ધરાવીએ છીએ તો તે પ્રસાદ ભોજનને ગ્રહણ કરે છે કે કેમ તેનો પુરાવો માગ્યો ત્યારે જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે હું તમને તેનો પુરાવો આપીશ. આમ એક પ્રસંગે બધા ભક્તો આપણા સમાજના રિવાજ પ્રમાણે પોત પોતાની ઘેરથી થાળ પ્રસાદ લઈને

આવ્યા હતા, ત્યારે બધી થાળ ભેગી કરીને માળા ધરાવતા પણ એક થાળીને જુદી રખાવી અને તેના પર માળા ધરાવી ત્યારે માળાનો મણકો ફાટી ગયો એટલે બધાને ખાતરી થઈ કે ઠાકોરજી પ્રસાદ આરોગે છે. પછી સાખી કહીને સમજાવે છે કે જેનું મન સાચી નિષ્ઠાથી ભગવાનની ભક્તિમાં લાગ્યું હોય તો તેને ભોજન પ્રસાદ શુદ્ધ છે કે અશુદ્ધ છે તેની સમજ પડી જાય. સદ્દગુરુ જીવણજી મહારાજે તેનો જવાબ આપતા કહ્યું કે આ થાળ પોતાના પરસેવાની કમાણીની ન હતી, પરંતું બીજાના પૈસાથી બનાવી હતી માટે આ થાળનો ભગવાને સ્વીકાર કર્યો નહિ. આ રીતે જે જીવણજી મહારાજની માળાનો મણકા ફાટેલા તે તેઓની અસલ માળા સાથે અમે જુદી બાટલીમાં ભરી રાખ્યા છે અને તે સિવાય પણ આ માળાના બીજા મણકા આ રીતે અશુદ્ધ ભોજન પ્રસાદ ઉપર ધરાવતાં તેઓના પછીના જે કોઈ મહારાજના વખતે મણકા ફાટ્યા હતા તે બધા ફાટેલા મણકા પણ આ શીશીમાં સંગ્રહી રાખ્યા છે. આમ અત્યારના ભ્રષ્ટાચારને લીધે આ માળાના બધા મણકા ફાટી જાય એ બીકને લીધે પૂ.યદુનાથે આ અસલી માળાને ગાદી પર પૂજામાં મૂકી દઈને બીજી માળા વાપરવાનું ચાલું કર્યું હતું. માટે હવે આ અસલી માળાથી ભોજન પ્રસાદ ઉપર અમે થાલ પ્રસાદને માળા ધરાવતા નથી. પરંતુ આપણે જીવણજી મહારાજને સાચા દિલથી અરજ કરીએ કે આપણા સમાજને તેઓ ફરીથી પાછો એવા શુદ્ધ આચાર વિચારવાળો બનાવે કે આપણે તેઓની અસલી માળાથી ધરાવેલા પ્રસાદને આરોગવા ભાગ્યશાળી બનીએ.

મારી આ માળાથી ધરાવેલ ભોજન પ્રસાદને આરોગવાની ઉત્કંઠા હતી પણ મેં ઘણું જ કડક શુદ્ધતાનું પાલન કરીને ફક્ત ૧૫ દિવસ માટે જ આ માળાથી ધરાવેલો ભોજન પ્રસાદ આરોગવાનો ઉત્તમોત્તમ લાભ લીધો છે. પણ ભલેચૂકે દોષ લાગી જાય તે બીકને લીધે પછી તે માળાને મેં ફરીથી પૂજામાં મૂકી દીધી છે. પણ હું આશા રાખુ છું કે સદ્દગુરુ જીવણજી મહારાજ તેમના ઉદા ભક્ત સમાજના દરેક બાળ ગોપાળને એકાદવાર પણ આ માળાથી ધરાવેલા ભોજન પ્રસાદને આરોગવાનો ઉત્કૃષ્ટ લાભ આપો એવા અમને અધિકારી બનાવે.

====ooo====

જાંબુડા ઉપર કરુણા

સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજ પોતાના નિજ જનો ભક્તોની સાથે મળીને વિ. સં. ૧૭૨૬ ભાદરવા સુદ ૧૧ ના દિવસે દ્વારકા જવા માટે નિકળ્યા છે. આ સમયે તેમણા દ્વિતીય પુત્ર શ્યામદાસજીએ અતિ આગ્રહ કર્યો કે મને સેવા કરવા આપશ્રી સાથે લઈ લો, અતિ આગ્રહને વશ જીવણજી મહારાજે શ્યામદાસજીને પણ સાથે લીધા. આ સંત મંડળી દ્વારકાને પંથે આગળ ચાલી રસ્તામાં હાલના સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના પાટડી નામના ગામમાં આ સંત મંડળીએ રાત્રી નિવાસ કર્યો. સર્વ કોઈપણ પોઢી ગયા છે. શ્યામદાસજી સેવા કરવા જીવણજી મહારાજના ચરણ દબાવે છે. રાત્રી પસાર થતાં સૌ કોઈ સવાર થતાં ઊઠીને પરવારી ગયા. આ વેરાન વગડાની જગ્યા ઉપર એક સૂકા જાંબુનું થડ ઊભું હતું. શ્યામદાસના કાવ્યાત્મક વર્ણન કરતાં આ પ્રસંગને વર્ણવતા કહે છે કે -

बोहोतेक दिनको गयो सूकाई । छाल उखरी परी हैं ताही ।
ताके ढिग जब ठाडे रहे । सुंमुख देखी वचन तब कहै ॥
हमही द्वारिका जाय अरु आवही । नव पल्लव होय रहियो भाई ।
ऐसो वचन कही आप पधारे । जे श्रीश्याम दोऊ संग सिधारे ॥

અર્થાત્ તે ઘણા દિવસથી સૂકાઈ ગયો હતો. તેની છાલ પણ ઉખડી પડી હતી. આવા અતિ શુષ્ક વૃક્ષની પાસે જઈને પ્રેમપૂર્વક વચન કહ્યું કે, ‘‘અમે દ્વારિકા જઈએ છીએ, પાછા આવીએ ત્યારે, હે ભાઈ ! નવી કૂંપળો વાળો હોય તેવો નવ પલ્લવિત થઈજજે.

આ પ્રમાણે એક વૃક્ષને આશિર્વાદ આપીને દ્વારકા તરફ પ્રયાણ કર્યું છે. દ્વારકા તેઓ ઘણા દિવસ સુધી રોકાયા અને અનેક સ્થળોની મુલાકાત લીધી. મૂળ દ્વારકાનું સ્થાન પણ જોયું કે જે દરિયામાં ડૂબી ગયું છે. આમ તો જીવણજી મહારાજ તો મૂળ અહીંના વતની છે તેમણે દોહામાં કહ્યું છે કે -

काठियावाड कुटुंब भयो । मथुरा हमारो देश ॥
संतो तणे मेलावडे । आव्यो गुर्जर देश ॥१॥

અમો તો મૂળ મથુરાના, યાદવ કુળના વંશજ છીએ. અને

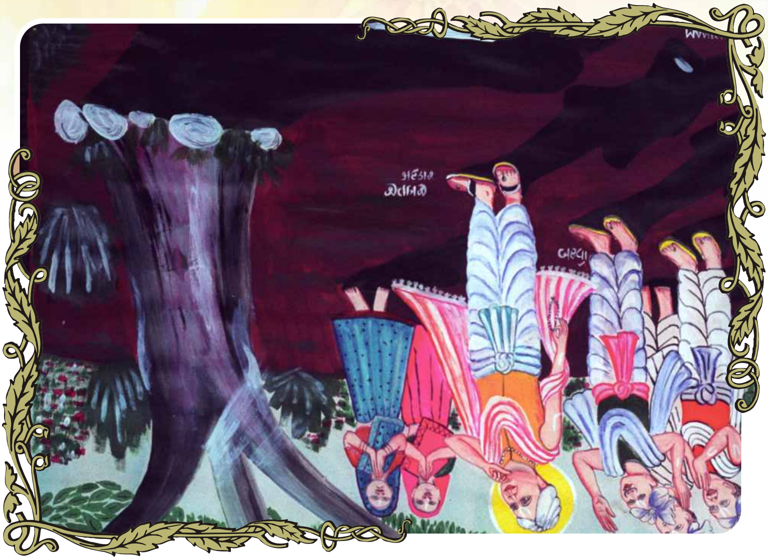

કાઠિયાવાડમાં અમારું કુટુંબ વસતુ હતું. પરંતુ હાલમાં સંતના મિલન અને કલ્યાણને અર્થે ગુજરાતમાં પધાર્યો છું.

આ પ્રકારે મૂળ પોતાની ભૂમિને જોઈને અતિ આનંદ પામ્યા છે. દ્વારકામાં જે જે સ્થળોના દર્શન કર્યા નું વર્ણન કરતાં સમાગમમાં તેના આદિ સંપાદક શ્રી હરિદાસ નડિયાદા લખે છે કે તેમણે આ પ્રમાણેના સ્થળોના દર્શન કર્યાં. ૧) સ્વર્ગ દ્વાર, ૨) કબીરજીનો ચોતરો, ૩) મીરાંબાઈનો ચોતરો, ૪) રોહીદાસના ચોતરે ગયા, ૫) પીપાજીના મંદિરમાં ગયા, ૬) રામાનંદજીની ગુફા, ૭) કૃપાનાથ ની સાસરી, ૮) સેવંત્રી વાવ, ૯) દામોદરકુંડ, ૧૦) કેલ-કલાસ - કુકલાશકુંડ.

આમ વિવિધ સ્થળોએ ફરીને દર્શન કરીને તેનો મહિમા કહ્યો. આ પ્રકારે દ્વારકાની યાત્રા કરી છે. ત્યાં કોઈ એક ભગવાનનો ભક્ત ઠાકોર ગંગારામ નામના હતા તેણી ઘેરે મુકામ કરેલો. અને ત્યાં તેમણા ઘરની આગળ એક કૂવો હતો તેમાંથી જળ લઈને રસોઈ બનાવતા આ પ્રમાણે નવ દિવસ સુધી અહીંયાં રોકાઈને પાછા ફરતાં નિજજનોને કહ્યું કે આ પવિત્ર

ભૂમિ છે. અહીંયાં આવવું સાથે પાંચ દશ વૈષ્ણવોને સાથે લાવવા અને હરિ કિર્તન સમાગમનો લાભ લેવો. અને આગળ કહ્યું કે આ જે જગ્યા ઉપર આટલા દિવસ સુધી નિવાસ કર્યો છે ત્યાં એક પાકો તુલસી ક્યારો થાય તો ઘણું સારું.

ઠાકોર ગંગારામના મૂળ સ્થાન વિશે આજે આપણી પાસે કોઈ માહિતી નથી, ફક્ત નામ મળે છે.

=====00000=====

દ્વારકામાં કૃપાનાથ સાથે

પાટડી બજાણું ગામની ભાગોળે જીવણદાસજી રાત્રે પોઢ્યા છે. શ્યામદાસજી ચરણ સેવા કરે છે. બીજા સંતો ભક્તો વગેરે પણ પોઢી ગયા છે. મધ્ય રાત્રીએ ચરણ સેવા કરતા શ્યામદાસજીને જીવણજી મહારાજે આજ્ઞા કરી કે હવે ઘણું મોડું થયું છે, મધ્ય રાત્રી થવા આવી છે માટે સુઈ જાવ. શ્યામદાસજી પોઢી ગયા છે. જીવણજી મહારાજ આ સમયે ભાવ સમાધિમાં પોઢ્યા છે કૃપાનાથ સ્વયમ્ સંભાળ લેવા પધાર્યા છે.

જીવણદાસજીએ એમણો ઘણો આદર સત્કાર કર્યો અને પછી પૂછેલું કે હે કૃપાનાથ ! આપણી પાસે આવનારને શું ફળ આપશો ? આ લૂલા લંગડા, અપંગ, આંધળા, વૃદ્ધ, યુવાન, બાળક સૌ કોઈ આવે છે અને જે ભાવપૂર્વક આપણી પાસે આવે તેને આપ શું ફળ આપશો?

કૃપાનાથે જીવણદાસજીને કહ્યું હે જીવણદાસ ! મારા વચન સાંભળો એકાગ્ર ચિત્ત વૃત્તિ ધારણ કરીને અહીં જો આવે તો તેને ચોરાસીલાખ યોનીમાં ભટકવું નહિ પડે. પરંતુ તેના કર્મબંધનને પૂરા કરવા અને મારા પ્રતિ પ્રેમભક્તિ રાખનારને એકવાર મનુષ્ય દેહ જન્મ આપીશ. આ મારું વચન છે.

तब बोले रणछोड प्यारे । जीवणदास सुनो वचन हमारे ॥
एक चितवृत धरी आवे यांही । एक बेर चोरोसी नाहि ॥
देहु मनखा तन अवतारा । जे कोउ राखत भाव हमारा ॥
पुनि जेती संत संगहि करे । मेरो ध्यान सदा उर धरे ॥

આ પ્રકારે ભગવાને અભય વચન આપ્યું છે. જો બીજી વાર મળનારો આ મનુષ્ય દેહમાં તે જીવાત્મા ચેતી જાય અને તેનું ધ્યાન કૃપાનાથના સંગમાં પરોવી દે તો તે જીવન મુક્ત બનશે. અને જો ભોગ વિલાસમાં પડ્યો તો પછી પાછો ચોક્કસ કર્મના બંધનને અધીન ભટકતો થઈ જશે. આ સુંદર વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે. બીજી પણ અનેક વાતો કરી. જીવણદાસની પડખે સુઈ રહેલા શ્યામદાસજીએ આ બધો વાર્તાલાપ સાંભળ્યો નહિ સવારે ઊઠીને જીવણદાસજીને વિનંતિ કરી કે રાતનો પ્રસંગ બધાને વિસ્તારપૂર્વક કહો.

આ સાંભળીને જીવણદાસજી ઘણા આનંદ પામ્યા અને સઘળી ઘટનાનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કર્યું. આ સાંભળીને જેઓ હાજર હતા તેઓ ઘણો આનંદ પામ્યા અને પ્રાત: વિધિ પતાવીને ઘણા આનંદ પૂર્વક કૃપાનાથના દર્શનની તૈયારીમાં પડ્યા.

આ પ્રસંગ સાંભળ્યા પછી દ્વારકા જવા વિશેનો સર્વેને ભાવ બદલાઈ ગયો. અને પોતાના સદ્‌ગુરુ પ્રત્યેનો તેમનો પ્રેમભાવ જે હતો એમાં પણ વધારો થયો. સહુને અનેરો આનંદ થવા લાગ્યો અને હવે તો દ્વારકા ક્યારે આવે અને કૃપાનાથને મળીએ એવા ભાવ સાથે બધાનો પ્રવાસનો થાક પણ

ઉતરી ગયો અને શરીરમાં જેવો ઉત્સાહ વ્યાપી ગયો. અહીંયાંથી નિકળીને કૃપાનાથના સાનિધ્યમાં સહુ કોઈ સીધા પહોંચી ગયા. ત્યાં જીવણદાસના સંગમાં બધા ઘણા દિવસો સુધી રહ્યા ભક્તિ કીર્તન અને સત્સંગ કર્યા. વળતાં પાછા આવીને ઘરે બાકી રહી ગયેલા બીજા નિજજનોને આ દ્વારકાનો પ્રસંગ કહી સંભળાવ્યો આ પ્રસંગ જાણીને બધાને ઘણો આનંદ થયો અને પ્રેમભક્તિ પૂર્વક મહાસુખના સાગરમાં સહુ કોઈ તરબોળ થઈ ગયા.

=====ooooo=====

પ્રેમનું પ્રાબલ્ય

ભક્ત દયાલદાસે સદ્‌ગુરુ વંદનામાં લખ્યું છે.

कुंतलपुरने मारग जातां, विप्रे धर्यो अहंकार ।
कूप गीरत जीव राखी लीधा, ऐसे सरजनहार ॥

કુંતલપુર (કોરલ-ચોરંદા)ના રસ્તે જતા હતા ત્યારે પુનિયાદમાં કૂવાનું મૂરત જોઈને ખોદાવનાર બ્રાહ્મણે અભિમાન કર્યું કે મારું કાઢેલું મૂરત સારું છે માટે કોઈને કંઈ નુકસાન નહિ થાય પરંતુ જીવણજી મહારાજે તે બ્રાહ્મણનું ન માન્યું ને કૂવો ઢસળી પડશે માટે મજૂરોને બહાર બોલાવીને બચાવી લીધાં હતાં એવા તે સાક્ષાત્ ભગવાન જેવા જીવણજી મહારાજ હતા.

કોઈ એક સમયે સદ્‌ગુરુ જીવણદાસજી શાહપુરાથી નિકળીને ગુરુ ગોપાલદાસના નિજ સ્થાન એવા ચોરંદા જવા નિકળ્યા છે. રસ્તામાં પુનિયાદ નામનું ગામ આવ્યું. ગામના પાદરમાં એક સુંદર લીમડાનું વૃક્ષ શોભાને વધારતું ઊભું હતું. જીવણદાસજી આ વૃક્ષ હેઠળ પ્રવાસના થાકને ઉતારવા થોડોક આસરો લેવા માટે રોકાયા. અહીંયાં નજીકમાં જ કેટલાક મનુષ્યો કૂવો ખોદવાનું કામ કરતા હતા. જીવણદાસજી તેમણી પાસે જઈને કહેવા લાગ્યા કે ભાઈઓ હાલમાં અહીંયાં હવે વધુ માટી ખોદવી ઉચિત નથી. માટે ખાડાની બહાર આવી જાઓ.

કેટલાક સમજુ ભાઈઓ હતા તેઓએ સંતની વાણી છે એમ જાણીને

કૂવાની માટી ખોદવાની બંધ કરીને બહાર આવવા લાગ્યા. બીજા કેટલાક આવું તો બધા કહે આપણે સાંભળવું ન જોઈએ. એમ વિચારીને માટી ખોદવાનું ચાલું રાખ્યું. આ સમયે ભેખડ ઉપરથી કેટલીક માટી કૂવાના ઉંડા ખાડામાં પડતાં ત્યાં કામ કરતાં મજૂરોને ડટાઈ ગયા. બધા ગ્રામજનોએ પ્રયત્ન પૂર્વક તે મજૂરોને બહાર કાઢ્યા અને ઘાયલોની સેવા કરી જીવણદાસજીએ તેમણે ક્ષેમકુશળતાના આશિર્વાદ આપ્યા. આમ આ અતિશય દુ:ખદ અને ગંભીર પ્રસંગ બની જતાં બધા ગામના નિવાસીઓએ વિચાર્યું કે આ કોઈ વિરલ સંત પુરુષ છે. અને આપણે તેમણી વાત નહિ માનીને તેમણે દુ:ખ પહોંચાડ્યું છે અને તેમણે દુભવ્યા પરંતુ તેમણી કરુણતા વડે આપણે ક્ષેમકુશળતાને મેળવી શક્યા છીએ. સંતના ક્ષણિક આગમન અને રોકાણને કારણે જો ગામ ઉપર આવી પડનારી આફત દૂર થઈ શકતી હોય તો પછી હમેશા આજ ગામમા રોકાય અને નિવાસ કરે તો આપણા સૌનું કલ્યાણ થઈ જાય. આમ વિચારીને ગામના આગેવાન ભાઈઓએ સંતનું નામ ઠામ પૂછ્યું અને પ્રેમપૂર્વક વંદન કર્યા. અને આ ગામમાં તેમણું કાયમી સ્થાન બનાવવા વિનંતી કરી.

ગામજનોનો અતિ આગ્રહ અને ભાવ જોઈને પ્રેમને આધિન જીવણદાસજીએ શાહપુરા છોડીને પુનિયાદમાં આવવા બધાને વચન આપ્યું. આ સાંભળીને જ બધા ઘણા આનંદ પામ્યા. ગામમાં સંત નું આગમન થયું છે એમ જાણીને બધાજ ગામજનો એકત્રિત થઈ ગયા અને સંતના નિવાસ માટે જગ્યા આપવા તૈયાર થયા. જીવણદાસજીએ વિનામુલ્યે જમીન લેવાની ના પાડી ઉચિત મુલ્ય આપીને તે સ્થળે મકાન બનાવીને રહેવાની તૈયારી બતાવી.

મને કમને સંતને ન દુભવતાં તેમણી સાથે સૌ સહમત થયા અને સંતની ઇચ્છાનુંસાર સહુ કોઈ વર્તવા માટે તૈયાર થયા ગામના પાદરે જે લીમડાનું વૃક્ષ ઊભું હતું તેની બાજુમાં આવેલા તળાવની સામા કીનારે આવેલી વિશાળ જગ્યા આવેલી હતી. જેમાંથી પોતાની શક્તિ અનુસાર થોડીક ભૂમિને પસંદ કરીને ત્યાં નિવાસ સ્થાન બનાવ્યું. અને પુનિયાદને પોતાની અનામત કર્મ ભૂમિ બનાવી. હાલમાં આવેલું મકાન અને વિશાલ જગ્યા તેમણી પેઢીમાં થઈ ગયેલા નરસિંહદાસજી મહારાજે પાછળથી વેચાતી લઈને મકાન બનાવેલુ હતું.

આમ આ કરુણાસાગર જીવણજી મહારાજ પુનિયાદમાં આવીને વસ્યા પરંતુ પ્રથમ જે કહેલા લીમડાના વૃક્ષ હેઠળ તેમણે વિશ્રામ કરેલો તેને પણ આશિર્વાદ આપેલા આથી તેણી કડવાશ દૂર થયેલી અને મીઠો લીમડો બની ગયો હતો આ લીમડાના પાન પુનિયાદના ઘણા વૃદ્ધ વડીલોએ ચાખેલા હાલમાં તે વૃક્ષ નાશ પામ્યું છે.

=====00000=====

કૃષ્ણદાસની ગણપતિ આરાધના

भगत अनीन कहायके, पूजे ग्रह गणेश ।
व्यास क्यों न तिनके सदन पर, जम गण करे प्रवेश ।

ભગવાનનો અનન્ય ભક્તિ કરનાર ભક્ત કહેવડાવીને પાછો ગ્રહો અને ગણપતિની આરાધના જો કરે તો વ્યાસ ભગત કહે છે તેવા સલીલ ની ઘેર યમદૂતો શા માટે ના જાય.

વ્યાસદાસજી પદ-૮૬માં કહે છે દુષ્ટ આસુરી તત્ત્વો સાચા ભક્તને નડે નહિ.

हरिदासनके निकट न आवत प्रेत, पितर, जमदूत ।
अरु जोगी, भोगी, संन्यासी, पंडित, मुंडित, धूत ॥
ग्रह, गनेस, सुरेस, सिवा, सिव डर करि भाजत भूत ।
सिधि–निधि, बिधि–निषेध हरिनामहिं, डरत रहत कपूत ॥
सब ही आस–त्रास तजि व्यासहिं, भावत भक्त आकूत ॥८६॥

હરિના ભક્તની પાસે પ્રેત, પિતૃ, યમદૂત નથી આવતા વળી ગ્રહ, ગણપતિ, ઇંદ્ર, પાર્વતી, શિવ, તથા ભૂત બીકથી આઘા નાશી જાય છે. અષ્ટ સિદ્ધિ-નવસિદ્ધિ, વિધિ-નિષેધ, જેવા નઠારાં તો ડર્યા જ કરે છે. સુખદુ:ખ પાપ પુણ્યની ઇચ્છા પણ ભયભીત રહે છે- થતી નથી. વ્યાસજી કહે છે આ બધી આશાઓની પીડા છોડવાની ભાવના મને ગમે છે.

મૂળ ગામ ઇડરના વતની દવે કૃષ્ણદાસ નામના બ્રાહ્મણ હતા તેઓના પિતા દામોદર અને માતા તેજબાઈ હતા. કૃષ્ણદાસનો જન્મ સંવત ૧૭૦૦ ની સાલમાં થયો હતો. ૧૧ વર્ષની ઉંમરે પિતા ગુજરી ગયા. સંવત ૧૭૧૨ માં મુસલમાન રાજાએ ઇડર જીતી લીધું અને બધાને લૂંટી લીધા. તેથી શુદ્ધ વસ્તી ત્યાં ન રહી માટે હીદોવર ગામે મોસાળમાં જતા રહ્યા. તેઓ મોટા જ્યોતિષી બન્યા. શાસ્ત્રો વેદો પુરાણો મહાભારત વિગેરે ભણ્યા સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષા પણ જાણતા. મોટા વૈદ થયા. બધા તેઓને મોટા પંડિત કહેતા, તેઓ ગણપતિને પોતાના આરાધ્ય ઈષ્ટદેવ તરીકે માનતા હતા અને ગણપતિનું પુષ્કળ ધ્યાન ધરતા, પોતાના સુખ દુ:ખની બધી વાતો ગણપતિની સાથે કરતા આમ તેઓને ગણપતિનો સાક્ષાત્કાર થતો.

એકવાર તેમના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે હું ગણપતિને ભગવાનની ભક્તિ કરવા માટે પૂછું. તેથી મનમાં ગણપતિનું ધ્યાન ધર્યું એટલે ગણપતિએ દર્શન આપીને કહ્યું માગ માગ જે માગે તે આપું. રાજપાટ કે સજાવટ કે રિદ્ધિ- સિદ્ધિ ની વિદ્યા વગેરે બધું આપું હાથી ઘોડા કે ઘણાં ગામો કે પુત્ર ધન અને ઠામ વિગેરે જે સંપત્તિ જોઈએ તે આપું. ત્યારે હાથ જોડીને કૃષ્ણદાસે કહ્યું દરેક શાસ્ત્ર પુરાણોએ ભગવાનની ભક્તિને વખાણી

છે. તેને તમે મારાથી છાની કેમ રાખો છો. રિદ્ધિ સિદ્ધિ તો નરકે લઈ જાય તે તમે મને શા માટે આપો છો ? વિષ્ણુ ભક્તિથી આત્માનું કલ્યાણ થાય અને બધા ભવસાગરના દુ:ખો મટી જાય તેવી છે તેની ભક્તિ તમે મને સમજાવો.

ત્યારે ગણપતિએ કહ્યું આ વિષ્ણુનું તો શિવજી ધ્યાન ધરે છે વેદો પુરાણો તેના વખાણ કરે છે. દેવો અને ઋષિઓ પણ તેનું ધ્યાન ધરે છે. છતાંય બ્રહ્મા જેવા પણ તે વિષ્ણુ ભક્તિને પામી શકતા નથી. આ ભક્તિનો ઉપદેશ સનતકુમારોને ભગવાને હંસાવતારથી બતાવ્યો હતો કે જે ભક્તિ કરવાથી સંસારમાંથી આવાગમનનો ભય મટી જાય પણ હું તો તમને ફક્ત રિદ્ધિ સિદ્ધિ જ આપી શકુ તેમ છે પરંતુ આ અગમ્ય વિષ્ણુ ભક્તિને હું જાણતો નથી. માટે તમે સંતનો સંગ કરો તો તમારું આવાગમન મટી જશે. કાનમ મંડળમાં આવું સુખ આપનાર સંત છે તે તમને મળી જશે. આવું કહીને ગણપતિ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા.

કૃષ્ણદાસને હવે ગુરુ કરવાની ઇચ્છા થઈ તેથી કાનમમાં પુનિયાદ ગામે ચાલતા ચાલતા આવ્યા ગામની ભાગોળે લીમડાની છાયામાં આસન

નાખી બેઠા હતા. ત્યારે ભકત નારણદાસે ગામમાંથી નીકળતાં તેમને જોયા, અને તેમનો પરિચય મેળવીને તેમને પોતાને ઘેર લઈ આવ્યા. પછી ભોજન માટે રસોઈ બનાવતા તેઓ ચર્ચા કરવા લાગ્યા, કૃષ્ણદાસ કહે હું ગણપતિની ઈષ્ટદેવ તરીકે આરાધના કરું છું. વેદ પુરાણોમાં કહ્યું છે કે, ત્રિદેવો સિવાય બીજું નથી બ્રહ્મા સૃષ્ટિ રચે વિષ્ણુ તેનું પાલન કરે અને શિવ સંહારે એટલું જ હું જાણું છું.

ત્યારે નારણદાસે કહ્યું કે ત્રિદેવ તમને સાચા લાગે છે. તેને મારું દિલ માનતું નથી. પૂર્ણ બ્રહ્મ ભગવાન જયારે અવતર્યા ત્યારે બ્રહ્મા તેમની પરીક્ષા કરવા વાછરડાં હરી ગયા પણ શ્રીકૃષ્ણે બીજા નવા બનાવ્યાં તેથી બ્રહ્માજી કૃષ્ણને નમી પડ્યા હતા. માટે શ્રીકૃષ્ણ જ મને સાચા લાગે છે. વળી શિવજી કૃષ્ણે જયારે અવતાર લીધો ત્યારે તેમના દર્શન કરવા ગોકુલમાં ગયા હતા. અને નરસિંહ મહેતાએ તમને જે વહાલું હોય તે આપો એમ કહ્યું ત્યારે કૃષ્ણનો રાસમંડળ દેખાડ્યો હતો. પાર્વતીજીએ સીતાનું રૂપ લીધું ત્યારે તેનો ત્યાગ કર્યો હતો. વળી લક્ષ્મીજીથી વ્રજ ભૂમિમાં પ્રવેશ થઈ શકતો નથી. આવો ખુલાસો કર્યો ત્યારે કૃષ્ણદાસે નારણદાસને કંઠી દીક્ષા આપવા કહ્યું ત્યારે નારણદાસ તેમને સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ પાસે તેડી ગયા અને જીવણજી મહારાજે તેમને કંઠી દીક્ષા આપી તદુપરાંત પોતાની નિજમાલા ગળામાંથી ઉતારીને તેમને આપી દીધી અને ભક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો.

જયારે નિજમાળા કૃષ્ણદાસને આપી ત્યારે હાજર રહેલા ભકતોને થયું કે આ માળા કેમ આપી હશે ત્યારે માલીબાઈ અને જેતીબાઈએ તેનો ખુલાસો કરવા જીવણજી મહારાજે કહ્યું ત્યારે તે બાઈઓએ કહ્યું કે આ કૃષ્ણદાસ પૂર્વજન્મે કૃષ્ણાવતાર વખતે જીવણજી મહારાજના સખા હતા. અને તે વ્રજલીલાના રસને જાણીને તેઓ અત્રે આવ્યા છે. માટે જીવણજી મહારાજે નિજ માલાને તેઓને અર્પણ કરી છે. વળી જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે આ કૃષ્ણદાસજી ઘણા જીવોનો ઉદ્ધાર કરશે તે સાંભળી કૃષ્ણદાસજી બોલ્યા કે આટલો બધો ભાર મારાથી ઉપાડાશે નહિ, ત્યારે જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે ગુરુ આજ્ઞા આપે તો તેમાં તમને ભાર લાગે નહિ. આમ કૃષ્ણદાસજી જીવણજી મહારાજ પાસેથી વિષ્ણુ ભક્તિને પામ્યા અને મહેસાણા જીલ્લામાં રહેતા કણબી લોકોના ગુરુ બન્યા.

ગણપતિ વગેરે ઈતર દેવોની ઉપાસનાથી આપણો ઉદ્ધાર ના થાય તેને માટે નામદેવજી કહે છે.

न तरीस न तरीस राम विना, जप लेहो जीवडा तुं राम नाम ।।टेक।।

जलदेव पूजीला तो कचला होयला, भगती न होयला राम विना ।।१।।

चंडी पूजीला तो मृगला होयला, भगती न होयला राम विना ।।२।।

देवी पूजीला तो भेंसा होयला, भगती न होयला राम विना ।।३।।

हरषद पूजीला तो रुधिर होयला, भगती न होयला राम विना ।।४।।

क्षेत्रपाल पूजीला तो कूकरा होयला, भगती न होयला राम विना ।।५।।

गणेशा पूजीला तो मुसा होयला, भगती न होयला राम विना ।।६।।

महादेव पूजीला तो वृषभ होयला, भगती न होयला राम विना ।।७।।

सूरज पूजीला तो अश्व होयला, भगती न होयला राम विना ।।८।।

संन्यासी पूजीला तो शिवलोक जायला, भगती न होयला राम विना ।।९।।

ब्राह्मण पूजीला तो सरगलोक जायला, भगती न होयला राम विना ।।१०।।

भगत पूजीला तो भगत होयला, जनम जनम नामदेव निशान बजायला

રામની ભક્તિ વગર તું કદીય તરીસ જ નહિ તરીસ જ નહીં જો તું જલદેવને પૂજે તો તારે માટી બનવું પડશે. કાચબો કે કરચલો જેવું જલચર જંતુ બનીશ. ચંડીને પૂજીશ તો પશુ મૃગ બનીશ, દેવીને પૂજીશ તો ભેંસ પાડો બનીશ. હર્ષદ માતાને પૂજીશ તો લોહી બનવું પડશે. ક્ષેત્રપાલને પૂજીશ તો કૂતરો બનીશ, ગણપતિને પૂજીશ તો ઉંદર બનવું પડશે. મહાદેવને પૂજીશ તો આખલો બનવું પડશે. સૂર્યને પૂજીશ તો ઘોડો બનવું પડશે. સંન્યાસીને પૂજીશ તો શિવલોકમાં જઈશ. બ્રાહ્મણને પૂજીશ તો સ્વર્ગમાં જઈશ. અને ભગતને પૂજીશ તો તું ભક્ત બનીશ એવો ઢંઢેરો પીટાવીને નામદેવ કહે છે.

દાસ કબીરજીએ પણ આ ભાવનું પદ (શબ્દ) રચ્યું છે.

गोरखजी क्या लगाया धंधा। तुम फिर पडेगा फंदा।।टेक।।

जंतरमंतर ओखद मूळी। पवन घोटके साध्या।।
गुरु बिन मारग कौन बतावै। फिर पडेगा फंदा।।
गणेश आराधे मुसा सरजे। ब्रह्मा आराधे रोगी।।
धन सांचरे भोरींग सरजे। सुनोने गोरख जोगी।।
देवी आराधे बकरा सरजे। भवानी आराधे थाय भेंसा।।
तीरथ गयेसें मच्छली सरजे। समुद्र में तेरा जन्म।।
सूरत आराधे खेत सरजे। चंद्र आराधे थाय हस्ती।।
इंद्र आराधे राजा सरजे। फिरोने नवलख धरती।।
जादु सीखे तो भूत ज सरजे। मूंठ साधे तो पडे नरका।।
जुलम करै तो दैत्य सरजे। बन बनमें तेरा फरना।।
कहें कबीर सुनो हो गोरख। इतनी बात ना बूझी।।
अनेक जुग बीत गया। तुने सत्य बात ना सूझी।।

દાસ કબીરજી કહે છે અરે ઓ ગોરખજી ! તમે આ તે કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ–ઉધ્યમ મચાવવા માંડ્યો છે. આમ કરવાથી તો તમે પાછા માયાની જાળમાં પડી જશો. તાંત્રિક મંત્રો વનસ્પતિની દવાઓ ઝાડ મૂળની જડીબુટ્ટીઓને તમે પ્રાણાયામથી શ્વાસને ઘેરીને સિદ્ધ કરી, પણ ગુરુ વગર તમને ભક્તિનો માર્ગ કોણ બતાવશે. ગુરુ વગર તમે ફરી પાછા માયાના ચક્કરમાં પડશો. જો તમે ગણેશની આરાધના કરશો તો તમને ભગવાન ઉંદર બનાવશે અને બ્રહ્માની આરાધના કરશો તો વિષય ભોગના લીધે રોગી બનશો. જો તમે ધનદોલતને ભેગી કરશો તો શાપ બનશો. માટે હે યોગી ! તમે આ મારું કહેવું સાંભળો. જો તમે દેવીની આરાધના કરશો તો તમારે બકરો બનવું પડશે. જો તમે તીર્થમાં જશો તો તમારે માછલી બનવું પડશે. અને તમારો જન્મ સમુદ્રમાં થશે. જો તમે સૂર્યની આરાધના કરશો તો તમારે ઘોડો બનવું પડશે અને ચંદ્રની આરાધના કરશો તો તમારે હાથી બનવું પડશે. જો તમે ઈંદ્રની આરાધના કરશો તો તમારે રાજા બનવું પડશે અને તમારે નવખંડવાળી પૃથ્વીમાં ફર્યા કરવું પડશે. જો તમે જાદુ શીખશો

તો તમારે ભૂત બનવું પડશે. અને મૂંઠ મારવાની સાધના કરશો તો તમે નર્કમાં પડશો. જો તમે અત્યાચાર કરશો તો તમારે રાક્ષસ બનવું પડશે અને જંગલે જંગલોમાં ભટકવું પડશે. માટે દાસ કબીરજી કહે છે હે ગોરખ ! સાંભળો તમને યોગ સાધતાં સાધતાં કેટલાય યુગો વિતી ગયા તો પણ ભક્તિ જ આપણા ઉદ્ધાર માટે સાચો માર્ગ છે એટલી બુદ્ધિ પણ તમને ના સૂઝી.

ભગવદ્‌ગીતા અ.૭ શ્લોક ૨૩માં પણ આવા લોકોને અલ્પબુદ્ધિના કહ્યા છે.

જે દેવનું જેવું સ્વરૂપ હોય છે તથા તેનું આભૂષણ અને વાહન હોય છે તેના જેવી જ તેની શક્તિ પ્રમાણે તેની ગતિ થાય છે.

પરંતુ તે અલ્પ બુદ્ધિવાળાઓનું તે ફળ નાશવંત હોય છે. દેવોને પુજનારા દેવોને પામે છે. પણ મારા ભક્તો મને પામે છે. દેવો પણ માયાના બંધનમાં પડેલા હોય છે.

माया केरे वस परे, ब्रह्मा विष्णु महेश ।
नारद शारद सनक सनंदन गौरीपुत्र गणेश ॥

માટે દેવોના ઉપાસકને પશુ જેવો ગણાય છે.

अथ योऽन्यां देवता मुपासतेऽन्योऽसावन्योऽहमस्मीति न स वेद यथा पशु: ॥

જે અન્ય દેવતાઓની ઉપાસના કરે છે તે હું કોણ છું તે પશુની માફક જાણતો નથી.

====oooo=====

કૃષ્ણદાસને ભક્તિ માર્ગનું દર્શન કરાવ્યું

આગલોડ ગામથી કૃષ્ણદાસ આવ્યા ॥
ભક્તિ મુક્તિ પામી હઈડે હરખાયા ॥૧॥

કૃષ્ણદાસની માતાનું નામ તેજબાઈ પિતાનું નામ દામોદરદાસ દવે હતું. ઈડરમાં દામોદરદાસ દવે પ્રસિદ્ધ વૈદ્ય અને જ્યોતિષી હતા. સંવત ૧૭૦૦ કારતક સુદ-૨ના દિવસે કૃષ્ણદાસનો જન્મ થયો. સંવત ૧૭૧૦માં

દામોદર દાસ દેવલોક પામ્યા. સંવત ૧૭૧૨માં મુસલમાનોએ ઇડર જીતી લેતાં માતા સાથે કૃષ્ણદાસે હિદોવરમાં રહી વિદ્યાભ્યાસ કર્યો. ગણપતિનું ગુણીધ્યાન (મહાધ્યાન) કરતા. ગણપતિએ વરદાન માગવા કહ્યું ત્યારે શ્રી હરિની ભક્તિ માગી. ગણપતિએ કહ્યું સદ્‌ગુરુ જ ભક્તિનું દાન કરે. સંતોની સંગતથી ભક્તિ દઢ થાય. ગણપતિ તેમને કાનમ મંડળમાં સારંગ પાણી સ્વરૂપ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ પાસે પુનિયાદ લાવ્યા. પુનિયાદ ગામની ભાગોળે નારણદાસ સાથે સંવાદ થયો. તેમની શંકાઓનું ત્યાં જ સમાધાન થતાં નારણ દાસ પાસે દીક્ષા માગી ત્યારે નારણદાસ તેમને સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ પાસે તેડી લાવ્યા. કૃષ્ણદાસના સંશય ભ્રમનું નિવારણ કરી સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે તેમને દીક્ષા આપતાં નિજ માળા આપી કર્મકાંડની ૐકારની ઉપાસના છોડી સંત ભક્તોની રરંકાર અનન્ય ભક્તિ ઉપાશનાના માર્ગે ચાલવા જણાવ્યું. પુનિયાદથી વતન પાછા આવતાં આગલોડમાં તેમના યજમાન કડવા કણબી પટેલ ધનાને ત્યાં આવેલ છે. સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ પાસેથી અનન્ય ભક્તિનું વ્રત લીધું હોવાથી ભોજન સીધા સામગ્રીનો સ્વીકાર કરતા નથી. ત્યારે ધનાએ પોતાને

સદ્ગુરુનું બાનું અપનાવવા કહ્યું એટલે ધના મંગળા શીતળાને સાથે લઈ પુનિયાદ આવી સદ્ગુરુનું બાનું આપવા કહ્યું એટલે ધના મંગળા શીતળાને સાથે લઈ પુનિયાદ આવી સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજ પાસે કંઠી દીક્ષા અપાવી તેમને ઉદાભક્ત અનન્ય વૈષ્ણવ બનાવ્યા હતા. તેઓ સબલપુર ગામમાં પોતાની પુત્રીને ત્યાં હરિશરણ થયા. તેમની સમાધિ સ્થાને તુલસી ક્યારો છે તેમની વંશગાદી હાલ સરદારપુર તા. વિજાપુર, જી. મહેસાણામાં છે. આજે પણ આ પ્રસંગની સાક્ષી રૂપે ગણપતિ પુનિયાદની ભાગોળે બિરાજમાન છે. (- કૃષ્ણદાસની પરચરી.)

ગણપતિ જેવા દેવ પણ વિષ્ણુ ભક્તિ આપી શકતા નથી. આ ભક્તિ તો કેવળ સંત સદ્ગુરુ આપી શકે છે. માટે કૃષ્ણદાસને સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજની સાથે મેળાપ કરાવી આપનાર ગણપતિ રિદ્ધિ સિદ્ધિના દાતા હતા. નરકે લઈ જનાર રિદ્ધિ સિદ્ધિને કૃષ્ણદાસે ના સ્વીકારી. આમ ગણપતિની ઉપાશના કરનારને ભક્તિ મળવાની કોઈ શક્યતા નથી વળી આપણને અધોગતિએ લઈ જાય તેવા કોઈ પણ દેવ દેવીની આરાધના ઉદા ભક્તો કરતા નથી. તેમની ભક્તિ કરવાથી આપણું કલ્યાણ થઈ શકે તેમ નથી એ સિદ્ધાંત આ કૃષ્ણદાસના પ્રસંગથી પુરવાર થાય છે.

====OOO==

ભક્તિ રંગ

જીવણજી મહારાજના અત્યંત નિકટના કૃપા પાત્ર નિજ જન એવા વૈષ્ણવ કૃષ્ણદાસજી જીવણજી મહારાજ પાસેથી કંઠી દીક્ષા ગ્રહન કરીને પોતાની મૂળ ઓળખ હવે બ્રાહ્મણ કુળ અને ઉપાસના ગણપતિ વગેરેની જે હતી તેને ત્યજીને અનન્ય વૈષ્ણવપણાને ધારણ કરીને ગુરુ આજ્ઞાથી પાછા આગલોડ પધારે છે. ચુસ્ત કર્મકાંડી ૐકારના ઉપાસક એવા આ અતિ વિદ્વાન બ્રાહ્મણ કૃષ્ણદાસજી જીવણજી મહારાજના રંગમાં રંગાઈને અનન્ય વૈષ્ણવ બન્યા છે. સતત ગુરુના સાનિધ્યમાં રહેવાની ઇચ્છા ધરાવે છે. પરંતુ ગુરુ આજ્ઞા સ્વગૃહે પાછા જવાની થતાં તેઓ વિદાય લે છે. અને આગલોડમાં પાછા આવે છે. પરંપરાથી ચાલતી પ્રથા અનુસાર ધનાજી બ્રહ્મ ભોજન માટે

કૃષ્ણદાસજીને આમંત્રણ આપે છે, ત્યારે તેઓ તેનો સાદર અસ્વીકાર કરે છે અને કહે છે કે -

अब में अनीन व्रत लियो। काहुको बरतन न जाय छूयो ॥
तो साकुट अन्न लियो न जाई। कैसे भोग लगावुं भाई ॥

કૃષ્ણદાસજી કહે છે કે હવે તો મેં અનન્ય વ્રત ધારણ કર્યું છે. બીજાનું વાસન પણ હું ન અડકું પછી તો સાકુટનું (શક્તિ ઉપાસક આનદેવ ઉપાસક) અનાજ વગેરે તો હું કેવી રીતે સ્વીકારી શકું ? અને મારા કૃપાનાથને કેવી રીતે ભોગ લગાવું? હવે આ વાત બને એમ નથી. આવા વચનો સાંભળીને ધના પટેલ અત્યંત દુ:ખી થયા અને આનું કારણ પૂછ્યું તો કહે મેં જીવણદાસજીને સદ્‌ગુરુ તરીકે સ્વીકાર્યા છે, માટે હું હવે ઉદા ભક્ત બન્યો છું અને સાકુટનો સંગ કરી શકું એમ નથી. આ સાંભળીને અત્યંત દુ:ખી થયેલા અને પોતાને પણ આ ભવસાગરના ફેરામાંથી મુક્ત કરવા અને અનન્ય વૈષ્ણવતાને પ્રદાન કરવા કહ્યું કૃષ્ણદાસજી કહે આ કામ તો સદ્‌ગુરુ જ કરી શકે. આથી ધનાજી તેમરા પુત્ર અને પૌત્રને સાથે લઈને કૃષ્ણદાસજીના

માર્ગદર્શન હેઠળ તેમણી સાથે પુનિયાદ પધારે છે. અને જીવણદાસજી પાસેથી માળા તિલક ગ્રહન કરે છે.

माला जीवणदासकी । मिली है दीक्षा संग ॥
घना दरश देखतां । बोहोत चढायो रंग ॥

આ પ્રકારે ધના ભગતને માળા કંઠી પ્રદાન થતાં તેઓને ભક્તિ કરવાનો અનેરો રંગ ચઢ્યો છે. અને આ પ્રકારે તેઓ ‘ઉદાભગત’ બન્યા છે. જીવણદાસજીની આજ્ઞાથી કૃષ્ણદાસે આગલોડ અને તેની આજુબાજુના ગામોમાં જીજ્ઞાસુઓને સાચો માર્ગ બતાવી કંઠી દીક્ષા આપવાનું ચાલું કર્યું. કેમ કે ધના ભગત જેવા બીજા પણ ઘણા પાછળથી મળે તો કેટલી વાર પુનિયાદ આવે અને જાય. આથી જીવણજી મહારાજે કૃષ્ણદાસજીમાં ખમીર અને વિદ્વત્તાને જોઈને કહ્યું કે તમે પણ હવે પછી નામદેવ કબીરજીના વતી કંઢી દીક્ષા આપજો અને ધના ભગતને કહ્યું કે -

तब सद्‌गुरु बोले मन लाई । सुनो धना मंगला शितलाई ।
तमो महंत कृष्णदासकुं मानो । सब संतनको ए दरशन चीनो ॥

હે ધના મંગળા અને શિતળા ! આજથી આપણા વિસ્તારના નામદેવ કબીરજીના પડથારાના સંચાલક તરીકે તમો કૃષ્ણદાસજીને પ્રમાણિત ગણજો. તેઓને ગુરુ તરીકે પણ હું અધિકાર આપું છું. તેમણો શબ્દ મારા શબ્દ બરાબર ગણવો તે પ્રમાણે વર્તન કરજો. આમ આ પ્રમાણે આજ્ઞા આપીને તેમણે વિદાય કર્યા.

કૃષ્ણદાસજીએ ત્યાં જઈને અનેક જીજ્ઞાસુઓ પિપાસુઓને અનન્ય વૈષ્ણવ બનાવ્યા અને ત્યાં ઉદાધર્મનો પ્રચાર કર્યો. આજે આ વિભાગ કાંઠા વિસ્તાર તરીકે ઓળખાય છે.

=====ooooo=====

સંકલ્પ શક્તિ

એક સમયે ઉદાભક્ત પરિવાર શાહપુરા અને પુનિયાદથી અત્યંત પાસે પાસેના ગામોમાં વસતા હતા. આ પરિવારો ઢાઢર નદિના આજુબાજુના ગામોમાં વસતા હતા. વારેવારે જીવણજી મહારાજે મળીને તેમણી વાણીનો અને સેવા કરવાનો મોકો મળી રહે, આજ રીતે ભીલાપુર પાસેના થુવાવી

ગામે પણ તે સમયે ઉદાભક્ત પરિવારો વસતા હતા. હાલમાં ભીલાપુર સિવાય એકમાત્ર બહેરામપુર માં જ ભક્ત પરિવારો રહે છે. બાકીના પરિવારો અન્યત્ર સ્થળાંતર કરીને જતા રહ્યા છે.

કોઈક એક સમયે જીવણજી મહારાજ ભીલાપુરમાં ભક્ત ભગવાનભાઈની ઘેર આવેલા અને ત્યાં રાત્રે સત્સંગ ભજન નો કાર્યક્રમ રાખેલો. આજુબાજુના સર્વે ભક્તો એકઠા મળીને હરિકીર્તન કરતા અને ગુરુની વાણીનો લાભ ઉઠાવતા હતા. ચોમાસાના દિવસો હોય વરસાદ પણ પડતો હતો એવા સમયે થુવાવીમાં નિવાસ કરતી પ્રેમી ભક્ત સ્ત્રીઓ એ સુખડીનો પ્રસાદ બનાવ્યો અને ભગવદ્ અર્પણ કરવા જીવણજી મહારાજને આપવા માટે આતુર બની પરંતુ સંધ્યા સમય પછી વરસાદ વરસતાં ભીલાપુર અને થુવાવીની વચ્ચે વહેતી ઢાઢર નદી અવરોધક બને તેમ હતી. નદીમાં જળ આવી જાય તો સામા કીનારે જવાનું મુશ્કેલ બને આ બહેનોની ભક્તિ પ્રબળ હતી, મહેચ્છા પણ બળવાન હતી. તેમણે સાહસ કરીને પણ નદી પાર કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. એ સુખડીના પ્રસાદને લઈને નદી કીનારે

આવી પહોંચ્યા. ઢાઢર નદી પણ તેમણા સંકલ્પને જોઈને ભક્તિમાં પોતાને પણ સામેલ કરવા આતુર હોય એમ આ બહેનોને માર્ગ કરી આપ્યો. આ બહેનો સાહસ કરીને નદી પાર કરીને ભીલાપુરમાં પહોંચી ગયાં અને પોતાના ગુરુને પ્રસાદ અર્પણ કર્યો.

ગુરુમુખ વિશ્વાસ હોય તો ગમે તેવો અવરોધ આવે પણ કાર્ય પાર પડી શકે છે. આ બહેનોનો વિશ્વાસ મક્કમ હતો માટે તેવોએ દુર્ગમ એવી નદી પણ સહજમાં પાર કરી દીધી અને જીવણદાસજીના દર્શન અને સત્સંગનો લાભ બંનેએ મેળવ્યો.

ભીલાપુરમાં સ્વપ્નાંતર

સંવત ૧૭૩૭ના માગસર સુદ-૨ના દિવસે જીવણજી મહારાજ ભીલાપુરમાં ભગવાનદાસ - ધનબાઈની ઘેર પોઢ્યા હતા. ત્યારે તેમને સ્વપ્નું આવ્યું કે બે યુવાન રૂપ રૂપના અંબારવાળા હાથમાં લાલ છડી લઈને તેમને તેડવા આવ્યા. નામદેવજી, કબીરજી ધના ભગત, સેની, પીપા, રોહીદાસ વગેરે ભક્તો તેમની રાહ જોઈ રહ્યા છે. ત્યારે જીવણજી મહારાજે છ

મહિના પછી ભક્તોના મનોરથ પૂરા કરીને આવીશ એવો વાયદો કર્યો હતો. અને ભક્તોના મનોરથ માટે પોતાનું જીવન લંબાવ્યું હતું. સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ જેવા મહા પુરુષો સંસારમાં આપણા જેવા જીવોના કલ્યાણ (સમાગમ-સંત સંગત) માટે પધારે છે. વળી તેઓ સર્વશક્તિમાન સમર્થ આત્માઓ હોય છે માટે આ દુનિયામાં તેઓ સ્વેચ્છાથી આવે છે અને સ્વેચ્છાથી જ દુનિયામાંથી પાછા પોતાના ધામમાં જાય છે. સંવત ૧૭૩૭ના માગસર સુદ-૨ના દિવસે છ મહિનાનો વાયદો કરેલો તે પોતાના ભક્તો માટે લાગણીપૂર્વક કર્યો હતો. ભક્તોના મનોરથ પૂરા કરવાની આ પ્રેમ ભક્તિના પ્રણેતા સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજનો પ્રેમ નિજ જનો માટે કેટલો બધો કહેવાય કે મૃત્યુને પણ સ્વાર્થ માટે નહિ પણ પરમાર્થ માટે પાછું ઠેલ્યું. આ છ માસનો વાયદો માગસર સુદ - ૨ના દિવસે કરેલો તે જેઠ સુદ-૨ના દિવસે પૂરો થયો પરંતુ નજીકમાં જ જન્માષ્ટમીનો તહેવાર ૨ માસ અને ૨૧ દિવસ પછી આવતો હતો તથી ફરીથી બીજો વાયદો કર્યો કે હું જન્માષ્ટમીનો ઓચ્છવ કરીને આવીશ. આથી હવે પોતાને જવાનું હોય આ જગતમાંથી વિદાય લેવાની તૈયારી કરવા માંડી. પોતાના નિજ જનોને બોલાવીને ભોજન પ્રસાદ બનાવવા માટે અનાજ વગેરે તૈયાર કરવા જણાવ્યું. વળી સર્વે બાળગોપાળને હાજર રહેવા માટે આમંત્રણ પણ પાઠવ્યું.

ભગવદ્ ભક્તિ કરનાર ભક્તો અને આપણી ઉદા ભક્તોની ભગવદ્ ભક્તિમાં લાગેલ ભક્તોની ભક્તિમાં ભેદ છે. આપણા સિવાય બીજા લોકો તો સ્વર્ગ કે વૈકુંઠ કે ગોલોક, ચંદ્રલોક, સૂર્યલોક, જનલોક, તપલોક, અક્ષર લોક(ધામ) વગેરે લોકમાંથી કોઈ એકાદ લોકની પ્રાપ્તિ માટે ભક્તિ કરતા હશે પરંતુ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજે વૈકુંઠાદિ બધા જ લોકને ક્ષણ ભંગુર કહ્યા છે. વળી તેને પ્રાપ્ત કરવાથી કોઈ ફાયદો થશે નહિ એવું પ્રતિપાદન કરીને બતાવ્યું છે. કેમ કે ભગવદ્ ગીતા કહે છે કે, **क्षीणे पुण्ये मर्त्य लोकं विशन्ति,** અર્થાત્ પુણ્ય પૂરુ થાય ત્યારે તે લોકમાં ગયેલાઓને વળી પાછું મૃત્યુ લોકમાં આવવું પડે છે માટે પોતે આમાંના કોઈપણ સ્થળે જવાની ઈચ્છા રાખી નથી. પરંતુ તેઓએ તો સ્વધામમાં જવા માટે નિર્ણય કર્યો છે. કારણ આ બધા સ્થાનોને લોક કહેવામાં આવે છે અને તેના ઉપર આપણો કોઈ હક્ક કે દાવો નથી, લોકોનું હોય તેને આપણું કહી શકાય નહિ. ઇંદ્રલોક હોય તો તે ઇંદ્ર માટે હોય પણ તમારા મારા જેવો જો તે લોકમાં વીઝા લઈને

ગયો હોય તો તેનો વીઝા પૂરો થાય ત્યારે ફરી પાછું તેના મૂળ વતનમાં જવું પડે છે. પરંતુ જો જે કોઈ પોતાના જ વતનમાં સ્થાયી રહેતો હોય તેને કોઈ ત્યાંથી હટાવી ન શકે. માટે જીવણજી મહારાજ સ્વધામમાં જ ગયા છે. વળી તેઓના ધામમાં સદ્‌ગુરુ કબીર વગેરે જેવા મહાન સંતોની મિજલસ ચાલે છે તેથી તેઓને તેડવા આવનારને વળી વળીને પૂછ્યું હતું કે ત્યાં કબીરજી છે માટે સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ કબીરજીથી અલગ નથી પરંતુ સદ્‌ગુરુ કબીરજીનું જ એક અંગ છે.

જીવણજી મહારાજ કબીરજી વગેરે પરમ પુરુષની આજ્ઞાથી આ ધરતી પર અધિકારી જીવોના કલ્યાણ માટે પ્રગટ થયા છે. જીવણજી મહારાજે બે વખત ભક્તોના કલ્યાણ માટે મૃત્યુ ને પાછું ઠેલ્યું હતું. આ રીતે સ્વપ્નાંતરનો વાયદો પૂરો થયો ત્યારે તેઓએ તેડવા આવનાર દૂતો સાથે જે વાતચિત કરેલી તે તેમના પુત્ર શ્યામદાસનાં પત્ની પાનાબાઈએ સાંભળી હતી.

===oooo===

સ્વધામ

हम आये उन देशथी । फिर जानो उन देश ॥

एह जुगत बनाई जीवणा । सब संतनके उपदेश ॥

પરબ્રહ્મમાંથી જીવાત્મા જુદો (વિખૂટો- અલગ)પડીને આ જગતમાં આવે છે. અહીંયાં સુખ-દુ:ખનો અનુભવ કરે છે અને પછી તેના કર્મને અનુરૂપ ૮૪ લાખ યોની ભોગવે છે. અથવા કર્માનુસાર જયાંથી આવ્યો છે ત્યાં પાછો પરબ્રહ્મના સાનિધ્યમાં પહોંચી જાય છે. સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજે ઉદા ભક્ત રામકબીર પરંપરાને આ માર્ગના દર્શન કરાવ્યા છે. અને આ સરળ માર્ગે ચાલવાનું આહ્‌વાન આપ્યું છે. જીવણજી મહારાજે પરબ્રહ્મના અનંત સાનિધ્યને ઉનદેશ એવું સંબોધન કર્યું છે. જીવણજી મહારાજે આમ તો પ્રયાણ કરતા સૌ ભક્તજનોને આ અનોખી અદ્‌ભુત પરબ્રહ્મની લીલાના દર્શન કરાવ્યા છે.

વિ. સં. ૧૭૩૭ ના શ્રવણ વદ ૮ ના દિવસે પુનિયાદમાં સમસ્ત

ઉદાભક્ત અનન્ય વૈષ્ણવો એકઠા થયા છે. જીવણજી મહારાજે સૌને અહીંયાં પધારવાનું આમંત્રણ આપેલું છે. એ આમંત્રણને વધાવીને સૌ ભેગા મળ્યા છે. હરિકીર્તન ઓચ્છવ થાય છે. આ પ્રસંગનું સુંદર કાવ્યાત્મક વર્ણન કરતાં નાના પારેખ લખે છે.

“રામકબીર સત્ય છે શ્રી ધામ પુનિયાદ સકલ સંતનો નિવાસ, તહાં વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બિરાજે છે, હરિ કીર્તન મહા મંગલ થાય છે, વૈષ્ણવ આવી મળ્યા છે, જે કોઈ મહા પરમ સુખ ઉપજે છે સ્નેહ દિન દિન અધિક વાધે છે, વ્રહે વૈરાગ વિશ્વાસ આવે છે. તમો કૃપાનાથ છો, આત્માને કહાડવા (ઉદ્ધાર કરવા) આવ્યા છો.

॥સાખી॥

કબીર કેડે પ્રગટે, જગમાં જીવણદાસ ।
ધજા બાંધી ધર્મ દઢાવિયો, જમ કિંકર પામે ત્રાસ ॥૧॥

॥ વૈષ્ણવજીનો દોહો ॥

કાંટો હાથ કબીર કે, તહાં સકલ ધર્મ તોલિયો ।
જપ તપ તીરથ દાન, તા મૂલે મીઠો ચોલિયો ॥૨॥

એ ધર્મ આદ સનાતન છે, ત્રણ લોક એકવીશ બ્રહ્માંડ જોયાં, પણ આ ધર્મ તુલે કોઈ આવે નહિ. સકલ સંત મળીને બેઠા છે, તથા કથા કીર્તન થાય છે, પાછલી રાત પહોર એક રહી, ત્યારે વૈષ્ણવ બે આવ્યા, વૈષ્ણવ જીવણદાસજીને દર્શન આપ્યાં, બીજું કોઈ જોઈ શક્યું નહિ, ચર્ચા વિમર્શ સંભળી શકે પણ જોઈ ન શકે, મહારૂપનો અંબાર છે, હાથમાં લાલ છડી છે, દેહ ગોરી છે, ભર યુવાની છે, દાઢી મૂછ છે નહિ. એ વૈષ્ણવ જીવણદાસજી પ્રત્યે બોલ્યા... જે તમોને તેડવા આવ્યો છું, તહાં કબીરજી છે, રાંકાજી છે, નામદેવજી છે, સેનીજી છે, ધનાજી છે, પીપાજી છે, રોહીદાસજી છે.

વિશેષ વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા, જે તહાં કબીરજી છે ? ત્યારે તે વૈષ્ણવ બોલ્યા, જે હાં તહાં કબીરજી છે, વૈષ્ણવ જીવણદાસજી ઘણો આનંદ પામ્યા.

તે વૈષ્ણવોને જીવણદાસજીએ કહ્યું કે અહીંયાં વૈષ્ણવ બાલ ગોપાલને આશા ઘણી છે, છ મહિના પછી હું આવીશ. વૈષ્ણવ જીવણદાસજીને તે વૈષ્ણવોએ કહ્યું કે, તમારા વિના ત્યાં ચાલતું નથી, ઘણી રાહ જોવાય છે. વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા. વૈષ્ણવોને પ્રણામ કરીને રામકબીર કહેજો, તે વૈષ્ણવો ત્યાર બાદ વિદાય થયા. અહીંયાં હાજર રહેલા અને વાતચિત સાંભળતા વૈષ્ણવોએ પૂછ્યું, હે મહારાજ ! ચર્ચા કોણી સાથે કરી, નજરે કોઈ આવ્યું નહિ.

વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા - અરે વૈષ્ણવો તેડવા આવ્યા હતા. ઘણી વિનતિ કરી, મેં વાયદો માસ છોનો કર્યો છે. તેમાં વીશ દિવસ બાકી રહ્યા ત્યારે, નિજ વૈષ્ણવોને બોલવ્યા, સર્વે કોઈ આવી સાથે મીળીને બેઠા છે, અખંડ હરિ કીર્તન થાય છે, ખંડિત થતું નથી.

વૈષ્ણવ જીવણસાસજી બોલ્યા - સીધું સામગ્રીની તૈયારી કરો, રસોઈ ખાજા, જલેબી અને કરીના લાડુંની બનાવો. કેટલાક નિજ વૈષ્ણવોને નિત્ય સેવા માટે રાખ્યા. જન્માષ્ટમીનો દિવસ આવ્યો, સર્વે કોઈ આવી સાથે મળીને બેઠું છે. વૈષ્ણવ જીવણદાસજી બોલ્યા

॥ સાખી ॥

'સદ્‌ગુરુ સંદેસા મોકલ્યા, ક્યાં બચાં સબ આવ ।
નામ ચિંતામિણિ જીવણા, જે ભાવે સો પાવ ॥૩॥
બાલ બૂઢકું જીવણા, રામ ભક્તિકી આશ ।
શૂરવીર ભાગી ચલે, દાંતે પકડી ઘાશ ॥૪॥

ભાઈયો કોઈ ભોળવે તો ભોળવાશો નહિ, પરમેશ્વર મોરલી મનોહર તે ખરા, જો બીજા બ્રહ્મા, વેદ વગેરે તો જીવાત્માને પરબ્રહ્મથી વિમુખ લઈ જાય છે.' પાંચ દિવસ સુધી લીલા ઓચ્છવ થયો, વૈષ્ણવ સર્વે કોઈ આવ્યા છે, વૈષ્ણવ ચાર સેવા કરવા રહ્યા તેના નામ :-

(૧) વૈષ્ણવ લાલદાસજી (૨) વૈષ્ણવ ગોપાલદાસજી (૩) વૈષ્ણવ નડીયાદા હરિદાસજી (૪) વૈષ્ણવ રૂપા ભગત''

અહીંયાં સર્વે બાળગોપાળ સહુ કોઈ આવીને એકઠા મળ્યા છે. જાણ્યું છે કે આ છેલ્લો પ્રસંગ છે સહુ કોઇને જીવણજી મહારાજના અંતિમ દર્શન કરવાની ઇચ્છા છે. આ સમયે શ્યામદાસજીને પાસે બોલાવ્યા અને વિગતે વાત સમજાવી બધી વ્યવસ્થા વિશે પૃચ્છા કરી અને કહ્યું કે આ શરીરને શાહપુરાની વાડીમાં લઈ જજો અને ત્યાં અગ્નિ સંસ્કાર કરજો. શાહપુરાની જગ્યા એ સંતની ભૂમિ છે ત્યાં ક્યારો કરજો, ત્યારે શ્યામદાસજી એ કહ્યું કે -

तहां अयोध्या जहां रघुपति । काहानह तहां गोकुल गाम ।
सप्तपुरी तहां जीवणा । जहां संत संगत हरिनाम ॥

જયાં જયાં રામનો વાસ છે ત્યાં અયોધ્યા છે, જયાં કૃષ્ણ છે ત્યાં ગોકુળ ગામ છે. અને જયાં સંતોની સંગત માં હરિનામ લેવાય છે તે તે સ્થળો સાક્ષાત્ સાતપુરી સમાન છે.

આ સાખી સાંભળીને જીવણજી મહારાજ ઘણો જ આનંદ પામ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે અહીંયાં આવતા પહેલાં સંત ગોપાલદાસના સાનિધ્યમાં રહ્યો છું માટે કૃપાનાથની ઇચ્છા એમ છે એવું જાણીને તેમના સાનિધ્યમાં હમેશા રહેવાથી એવી ભાવનાથી શાહપુરાનો આગ્રહ કરું છું. પરંતુ હવે મને પુનિયાદમાં વાડીએ લઈ જઈને અગ્નિસંસ્કાર કરજો અને તુલસી ક્યારો

કરજો. આ પ્રમાણે આજ્ઞા આપીને ટહેલ કહાનદાસજીને સોપું છું એમ કહીને પોતાના ગળાની માળા કહાનદાસજીને આરોપી. પરંતુ ભક્તોએ કહ્યું કે આ તો તમારે ઘેર હોય તેથી જીવણજી મહારાજે કહાનદાસજીના અંગૂઠે માળા ભરાવીને અંગૂઠે તિલક કરીને કહાનદાસજીનો હાથ ઝાલીને શ્યામદાસજીને તિલક કરાવીને પોતાના ઉત્તરાધિકારી તરીકે શ્યામદાસજીને નિયુક્ત કરીને તેમણી પાસે સ્નાન કરવા માટે જળ મંગાવ્યુ. ઘરની પાછળના ભાગે આવેલ લીંબુના ઝાડ હેઠળ આસન ધરીને બેઠા છે. જળ વડે સ્નાન કર્યું. પછી જેતીબાઈ, માલીબાઈ, બાઈજીબાઈ, પાનાબાઈ, આ બહેનો જે સુખડીનો પ્રસાદ લાવ્યા હતા તેને ભગવદ્ અર્પણ કર્યો અને સર્વ વૈષ્ણવોને તે પ્રસાદ વહેંચ્યો મધ્ય રાત્રીએ થુવાવીથી લાલબાઈ સાથે રામબાઈ અને તુલસીદાસ વગેરે આવ્યા છે. ભીલાપુરથી વૈષ્ણવો આવ્યા શાહપુરાથી મોહનદાસ કમોદનો પ્રસાદ લાવ્યા હતા તેને આરોગ્યો અને જે હાજર હતા તેઓએ પણ વહેચીને આરોગ્યો.

અંતે સર્વે વૈષ્ણવોને સાવધાન રહેવા અંતિમ ઉપદેશ આપ્યો. અને કાનદાસ અને અરીઠાથી આવેલ વૈષ્ણવ હરિદાસ ને રામકબીર કહીને જીવણજી મહારાજે સ્વધામ તરફ ગમન કર્યું. હરિદાસે જીવણજી મહારાજના ચરણોમાં નમન કરીને રામકબીર કહ્યા.

આમ જીવણદાસજી વિ.સં. ૧૭૩૦ ના શ્રાવણ વદ ૮- જન્માષ્ટમી ને દિવસે મધ્યરાત્રીએ સ્વધામ ગમન કર્યું.

=====ooooo=====

શ્યામદાસજી

जीवणदास महिमा कही । धन्य धन्य कहे सब कोय ।
संत काज देही धरी । अवर न जाने कोय ॥

સદ્‌ગુરુ જીવણદાસજી મહારાજના અદ્‌ભુત માહાત્મ્યની ચર્ચાઓ કરતાં સહુ કોય તેમના વખાણ કરતાં ધન્યવાદ આપતા. આ સદ્‌ગુરુએ સંતોના કલ્યાણ માટે દેહ ધારણ કર્યો છે. પરંતુ તે વાત બીજું કોઈ જાણતું નથી.

કૃષ્ણદાસજી મહારાજ જીવણદાસ મહારાજ પાસેથી હરિની ભક્તિ લઈને ગયા અને ઉદાભક્તની પ્રણાલિકા તથા અનન્ય ભક્તિના વિષે પૂરેપૂરી જાણકારી મેળવીને ઉદા ભક્તની દીક્ષા સાથે નામદેવ કબીરના ધર્મનો ઉપદેશ મેળવીને જીવણજી મહારાજ પાસેથી નિજ માલાને પ્રસાદીના રૂપમાં પ્રાપ્ત કરીને મહેસાણા જીલ્લામાં ગયા ત્યાં તેઓએ જીવણજી મહારાજના આદેશ અનુસાર રામકબીરના ભગવન્નામથી પ્રચાર કરીને ઉદાભક્તના વૈષ્ણવોને ઉપદેશ આપ્યો. પણ ખૂબીની વાત એ છે કે જીવણજી મહારાજે તથા કૃષ્ણદાસ મહારાજે પોતાના સ્વહસ્તે કંઈ પણ લખ્યું નથી પરંતુ જીવણજી મહારાજ પાસેથી સાંભળીને હરિદાસ નડિયાદાએ સમાગમનો ગ્રંથ લખ્યો તથા કયાંક કોઈ વ્યક્તિઓએ જીવણજી મહારાજ દ્વારા રચાયેલા એકાદ બે પદ લખ્યાં છે. પરંતુ કૃષ્ણદાસ મહારાજે જીવણજી મહારાજને જે કંઈ શંકા કુશંકાઓ માટે પૂછ્યુ હશે તેને

કૃષ્ણદાસજીની પરચરીમાં વિસ્તારપૂર્વક શ્યામદાસજીએ લખ્યું છે. માટે પોતાના પિતા પાસેથી તેઓએ જાણી લીધેલું ઉદા ભક્તની સંપૂર્ણ અનન્ય ભક્તિનું બહુ જ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન કર્યું છે. તે જોતાં આપણને લાગે છે કે જો આ પરચરી લખાઈ ન હોત તો આપણને ઉદાભક્તની આચાર સંહિતાને સારી રીતે જાણી શક્યા ન હોત.

શ્યામદાસ મહારાજે કૃષ્ણદાસજીની પરચરી સિવાય બીજી પરચરીઓ તથા પદ રચનાઓ લખેલી છે. એ ઉપરાંત જીવણજી મહારાજની કેટલીક સાખીઓ તથા ગોવિંદદાસકૃત સર્વાંગલીલાની રચના વગેરેનો ઉતારો પણ કર્યો છે. તમને એક ગ્રથંના પાન-૧૦૩ માં લખ્યું છે ‘‘લખીતં વૈષ્ણવ કૃષ્ણદાસજી સુત શામદાસ જે વાંચે તે(ને) રામકબીર વાંચજો.’’

આ પરમ વૈષ્ણવ શ્યામદાસજી મહારાજે લખેલ સ્વરચિત રચનાના અત્યારે આપણી પાસે જે ગ્રંથો છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

૧. કૃષ્ણદાસ મહારાજની પરચરી

૨. જીવણજી મહારાજની પરચરી,

૩. જ્ઞાન મહિમા,

૪. જેપુરના ગ્રંથમાં પાન-૧૧ થી ૧૦૩ માં સપ્તપદીના કીર્તન દુરવાસા અંબરીષ રાજાના પ્રસંગને વર્ણવતા પ્રસંગને લગતા સાત પદોની રચના શ્યામદાસે કરેલી છે.

આ સિવાય શ્યામદાસ મહારાજની અન્ય રચનાઓના નામ આ પ્રમાણે જાણવા મળે છે જેવા કે, જ્ઞાનીજીની પરચરી તથા અધ્યારુજીની પરચરી વગેરે. પરંતુ તે કૃતિઓ સરદારપુર કે વડનગરના સ્થાનોએથી જાળવણીનો અને અભ્યાસના અભાવે નષ્ટ થઈ ગઈ છે. આજે આપણે આ મહા મૂલ્ય રત્નને ખોઈ ચુક્યા છીએ. તે સમાજ માટે દુ:ખની વાત છે. પરંતુ શ્યામદાસજીના પ્રાપ્ત પ્રદાનને માટે તેમણા સદા ઋણી છીયે. ભક્ત હરિદસ નડિયાદા પછીના બીજા શ્રેઠ ભક્ત કવિ તરીકે આપણે તેમણે સદાય યાદ રાખીશું. તેમણી રચનાઓ સુંદર ભાવ રસથી તરબોળ અને સરળ છે, વળી તે ગુજરાતી સાહિત્યની પ્રવર્તમાન કોઈપણ રચના કરતાં ઉતરતી કક્ષાની નથી.

આ પ્રખર ભક્ત કવિ શિરોમણિને લાખલાખ સત કોટી વંદન.

=====ooooo=====

પ્રેમબાઈ - દરાપુરા

એક દિવસ સંધ્યા સમયે પ્રેમબાઇ નામના વૃદ્ધા હિચકા ઉપર બેસીને સંધ્યા આરતી ગાઇ રહ્યા હતા. તે સમયે ગાયકવાડ સરકારના અધિકારી ત્યાંથી પસાર થતા હતા, તેમણે સંધ્યા આરતી કરતા વૃદ્ધા બહેને જોયા અને ત્યાંજ ઉભા રહી ગયા. તેમના આંગણામાં એક બાળક તોફાન મસ્તી કરતો હતો અને બહેન શાંત ચિત્તે સંધ્યા આરતી ગાતા હતા. આરતી પૂરી થયા પછી અધિકારીએ વાત કરી કે બહેન તમે આટલું સુંદર ગાઇ શકો છો તો તમારા બાળકને થોડા સંસ્કાર આપતા હો તો. આથી પ્રેમબાઇએ કહ્યું કે ભાઇ તમે કોની વાત કરો છો. હું વિધવા છું અને મારે કોઇ સંતાન નથી.

અધિકારી વિશમણમાં પડી ગયા અને તેમણે લાગ્યું કે ખરેખર ભગવાન જ બહેનને ત્યાં બાળક બનીને રમી રહ્યા છે. આથી તેમની ભક્તિથી પ્રભાવિત થઇ અધિકારી વૃદ્ધા સાથે પુનિયાદ આવ્યા. દ્વારકાદાસજી મહારાજ પાસેથી કંઠી દીક્ષા લઇ અનિન વૈષ્ણવ બન્યા અને દરાપુરામાં ગાદી સ્થાપી. રામકબીર પરંપરાનો પ્રચાર કર્યો.

અનન્ય વૈષ્ણવતાનું રક્ષણ

જીવણજી મહારાજે અનન્ય વૈષ્ણવ ભક્તોને બને તો જીવનમાં એક વાર દ્વારકા અને જગન્નાથ જવાનું કહ્યું છે. અને સાથે પાંચ દસ વૈષ્ણવોને પણ સાથે લઈ ને જવું. કેમ કે ત્યાં જઈને હરિ કીર્તન ઓચ્છવ કરી શકાય. આથી જીવણજી મહારાજ પછી ચોથી પેઢીના રાઘવદાસજી મહારાજ કેટલાય અનન્ય વૈષ્ણવોને લઈને જગન્નાથ જવા નિકળ્યા.

આ સંત મંડળી જગન્નાથમાં આવીને વિશ્રામ કરે છે. અહીંયાં જગન્નાથ ભગવાનને નાત જાતના ભેદ વિના એક જ ચોખાનો ભાત પ્રસાદ ચઢાવવામાં આવે છે. અને બધા તેને આરોગે છે. રાઘવદાસજીએ જણાવ્યું કે અમો અનન્ય વૈષ્ણવ છીએ અમારા સદ્‌ગુરુ અમોને અનન્ય વૈષ્ણવ સિવાય બીજાનો પ્રસાદ ગ્રહન ન કરવાનું કહ્યું છે. માટે અમે અમારો અલગ પ્રસાદ બનાવીને ભગવાનને ધરાવવા માગીએ છીએ. આ સાંભળીને મંદિરના સ્થાનિક પંડ્યાઓએ અને પૂજારીઓએ તેનો વિરોધ કર્યો. અને આજ પ્રસાદ ગ્રહન કરવાનો આગ્રહ રાખ્યો. આથી રાઘવદાસજી એ સતત સાત દિવસ સુધી અન્નનો એક પણ દાનો લીધા સિવાય ત્યાં રહ્યા અને પોતાની માગણી ચાલું રાખી અને પોતાની વાત સમજાવવાનો પ્રયાસ જારી રાખ્યો. આથી સાતમા દિવસે સર્વે પૂજારીઓ અને પંડ્યાઓ રાઘવદાસજી પાસે એક પ્રસ્તાવ લઈને આવ્યા કે, હમેશના રિવાજ મુજબ અમો પ્રસાદ ધરાવીએ અને સાથે તમો પણ પ્રસાદ બનાવો અને ધરાવો. પરંતુ જે પ્રસાદ ઉપર ભગવાન તુલસી પત્ર મૂકે તે પ્રસાદનો સ્વીકાર સર્વેએ કરવો. અંતિમ નિર્ણય ભગવાન જગન્નાથ ઉપર છોડ્યો. રાઘવદાસજી મહારાજે આ વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને પ્રાત:કાળે બે પ્રસાદ ભગવાનની સામે મૂકવામાં આવ્યા. આ સમયે રાઘવદાસજી મહારાજે જગન્નાથ ભગવાન આગળ પ્રસાદ મૂકતા તેમણી આ પ્રકારે સ્તુતિ કરી.

आरती श्री जगन्नाथ मंगला करी । परसत चरणार्विंद आपदा हरि ॥
धनन धनन घंट वागे बेन बंसरी । बाजत मृदंग ताल नाद खंजरी ॥
दिपक जोत जगमगे श्री कंचनापुरी । नव बाति अगरतेल पावक जरी ॥
इन्द्र दमन सिंधु गाजे रोहिणी खडी । मारकंड सेत गंगा आनंद भरी ॥

एक नाम तीन लोक चौद भुवन संचराचरी । रोम रोम ररंकार काहे सुं डरे ॥
गरुड खंभ सिंघपौर जातरा भरी । हीरा माणेक मोतीपना जोतकी झडी ॥
रतन सिंहासन आप बिराजे बेतकी छडी । छपन भोग नित लागे होत हरि हरि ॥
सुर नर मुनि द्वारे ठाडे ब्रह्मा वेद ओचरी । धन्य धन्य राघो श्री आजकी घडी ॥

આ સમય કસોટીના એરણ પર ઊભો છે. અનન્ય વૈષ્ણવ પણાની રક્ષા કરવાનો અને સ્વધર્મની રક્ષાનો આ કપરી પરીક્ષાનો સમય હતો. જગન્નાથ ભગવાનને હૃદયની આર્તતાની વિનંતી કરી છે. આપ તો રતન જડિત સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન રાજા છો પરંતુ મારી આ જીવન મરણની ઘડી છે. રક્ષા કરવી તમારા હાથની વાત છે. આ મુશ્કેલ ક્ષણે તેમણે આ પદ દ્વારા વિનંતિ કરી છે. રાઘવ દાસ મહારાજની અનન્ય વૈષ્ણવતાની પરીક્ષાની ઘડીમાં જગન્નાથના પંડાઓ અચરજ પામ્યા અને રાઘવદાસજીને ચરણે નમ્યા છે. તે સમયના ત્યાંના મહારાજાએ રાઘવ દાસજીને તામ્રપત્ર ઉપર લેખ લખીને આપ્યો કે આજ પછી કોઈપણ ઉદા ભક્ત રામકબીર પરંપરાના અનુઆયીને તેમણો અલગ પ્રસાદ ધરાવવાની પરવાનગી આપું છું.

આજ સમય પછી ઉદા ભક્ત રામકબીર પરંપરાનો હાંડો ત્યાં અલગ ચઢાવાય છે. આપણી અનન્ય વૈષ્ણવતાનો સ્વીકાર પણ ભગવાને કર્યો છે.

=====ooooo=====

ધૈર્યની કસોટી

સમય સમયની બલિહારી ખૂબ ન્યારી હોય છે. સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજે રામકબીર પરંપરાની સ્થાપના કરી હતી. ત્યારે તેમણે કોઈપણ પ્રતિક પૂજા કે કોઈપણ સ્તુતિ પૂજા કરી ન હતી. પરંતુ આજે જીવણજી મહારાજની છઠ્ઠી પેઢીમાં નરસિંહ દાસજીએ પોતાને બેસવાના આસન ઉપર ફરી ન બેસવાનો સંકલ્પ કરીને તેને પ્રણામ કર્યા. જે આસન ઉપર નિત્ય બેસીને સંતસંગ અને કથા કિર્તન કરતા હતા એજ આસન ને ગદ્‌ગદિત પ્રેમાશ્રુ વડે બે હાથ જોડીને વારંવાર નમન કરે છે. આંખમાંથી આસુની ધારા વહે છે. વારંવાર ઘૂંટણીયે પડીને વંદન કરે છે. અત્યંત આદ્રતાથી વંદન કરતા નરસિંહદાસજી કહે છે, હે મહારાજ ! આ પામર જીવાત્માની આબરૂ ને બચાવવા આપણને આટલું કષ્ટ વેઠવું પડ્યું ! મારે માટે તમો આવ્યા ! આ આસન ઉપર બેસીને મને નિર્દોષ સાબિત કર્યો ! હવે હું કદી આસન ઉપર બેસીસ નહિ.

આ પ્રસંગ વિ.સ. ૧૮૭૨ શ્રાવણ સુદ ૧૪ ના દિવસે પુનિયાદમાં બન્યો. વાત એમ હતી કે વાસંતી ને લઈને નરસિંહદાસ ઝુલાણાના ઠાકોરની ઘેર મૂકી આવ્યા છે. ત્યાં તે તેના પુત્રની સાથે સુખરૂપ રહે છે. પરંતુ વાસંતી સાથે કુકર્મ આચરેલ પુનિયાદનો જ ખલપુરુષે નફટાઈથી ફરીથી વાસંતીની માગણી કરી નરસિંહદાસજીએ એને ખૂબ સમજાવ્યો અને કામવાસના ઉપર સંયમ રાખવાની સલાહ આપી. આથી તે વધુ ઉશ્કેરાયો અને વડોદરા રાજયના મહારાજા પાસે ફરિયાદ નોંધાવી કે આ નરસિંહદાસ ઉદા સંપ્રદાયના આચાર્ય હોવાનો ઢોંગ કરીને વાસંતીને ભગાડી ગયા છે અને તેને અને તેના પુત્રને મારી નાખ્યા છે. આથી ગાયકવાડ સરકારના દિવાનશ્રીએ તેમણા સુબાને પુનિયાદ રૂબરૂ જઈને તપાસ કરી રીપોર્ટ આપવા જણાવ્યું.

પોતાની ઘેરે ગાયકવાડ સરકારમાંથી અધિકારીઓ આવીને તપાસ કરે અને ગમે તેવા સવાલ જવાબ થાય અને સમાજમાં શું મોઢું દેખાડું આવા

વિચારોથી પ્રેરાઈને નરસિંહદાસજી સુબાના આવતા પહેલાં ઘરની બહાર નિકળી ગયા. સંધ્યા સમયે પાછા આવ્યા તો ગામના ભક્તો અને અગ્રગણ્ય પટેલો તેમણે ધન્યવાદ આપવા આવ્યા. નરસિંહદાસજીને કંઈ સમજ પડી નહિ પરંતુ જ્યારે તેઓ ઘરમાં પ્રવેશ કરતા હતા તે સમયે તેમણા બેસવાના આસન ઉપરથી કોઈ તેજ નો લીસોટો અદ્દશ્ય થતો તેમણે નિહાળ્યો અને આસન પાસે ગાયકવાડ સરકારના સુબાજી શ્રી વિશાજી કાશીજી દ્વારા તેમણે નિર્દોષ સાબિત કરતો પત્ર પણ જોયો.

આથી તેઓ સઘળી વાતનો મર્મ પામી ગયા. કે હું જતો રહ્યા ત્યારે મારી જગ્યાએ ખુદ કૃપાનાથે આવીને સાક્ષી પૂરીને મને નિર્દોષ સાબિત કર્યા. આથી આંખમાંથી પ્રેમાશ્રુઓની ધારા સાથે એ આસનને વારંવાર પ્રણામ કરવા લાગ્યા.

વિ.સં. ૧૮૭૨ શ્રાવણ સુદ-૧૪ પછી આ આસન ની તેઓશ્રી નિત્ય પૂજા કરતા દરરોજ નમન કરતા અને પ્રેમપૂર્વક પ્રણામ કરતા. અને આ આસનને એક ઊંચા પાટ ઉપર મૂકી રાખતા હતા. સમય જતાં જગન્નાથ

મહારાજે તેને ગાદીનું સ્વરૂપ આપ્યું. અને સમાજનાં બીજા સ્થળોએ પણ તેનું પાછળથી અનુકરણ થયું. આમ નરસિંહદાસના ધૈર્યની કસોટી થઈ છે. અને તે સમયે જે બનાવો બન્યા તેના પુરાવાઓ આજે પણ પુનિયાદમાં શ્રીરામપુસ્તકાલયમાં મોજૂદ છે. અને આ પુરાવાને આધારે પૂ. યદુનાથ મહારાજે આ પ્રસંગ ઉપર વિસ્તારપૂર્વક જીવન કથાનું આલેખન કર્યું છે. જે સદ્‌ગુરુ શ્રી જીવણજી મહારાજ મેમોરીયલ ફાઉન્ડેશન દ્વારા ‘વાસંતી ચરિત્ર - નરસિંહદાસજીના ધૈર્યની કસોટી’ એ નામે પ્રકાશીત થયેલી છે.

=====oooo=====

બંસીવટ

मैं अयोध्यामें जीवणा । मन मेरो गोकुल मांही ।

ऋषि पत्नी सु कोल है । वे बिरद बिसरत नाहि ॥

દ્વાપર યુગમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન વનમાં ગાયો ચરાવવા માટે જતા સાથે તેમણા સમોવડિયા ગોવાળિયા પણ હતા. ભાગવતમાં તેમણી સંખ્યા ૧૬ ની કહી છે. આ ૧૬ કૃષ્ણના બાળ સખાઓ વનમાં ગાયો ચારતા અને અનેક પ્રકારની લીલાઓ કરતા હતા. પુરાણકાર એમ વર્ણન કરે છે કે રામના જન્મસમયે રામે વનવાસ દરમ્યાન ઋષિઓની બહુ સેવા કરી પણ વિશેષમાં ઋષિઓની કે તેમણી પત્નીઓની કોઈ સેવા લીધી નહિ, આથી આ ઋષિપત્નીઓએ રામને કહ્યું કે અમોને સેવા કરવાનો લહાવો આપો. ત્યારે રામે તેમણે વચન આપ્યું હતું કે, દ્વાપરયુગમાં તમારી મનોકામના પૂર્ણ થશે. અને અહીંયાં આ સર્વ ગોપીઓની સ્વરૂપમાં આવી છે. અને ગોકુળમાં લીલા કરે છે. આ સર્વે ગોપગોપીઓનું વૃત્તાંત પ્રસિદ્ધ છે.

ગોકુળમાં જે ૧૬ સખાઓ હતા તેમાં એક કૃષ્ણની સાથે નિત સેવામાં રહેતા એવા આ જન્મના કબીરજી છે બીજા જીવણજી મહારાજ છે ત્રીજા નરસિંહ મહેતા છે. આ સર્વે કૃષ્ણની સેવામાં હંમેશા રત રહેતા હતા. હાલમાં જયાં ભગવાને રાસલીલા કરી હતી તે સ્થળ વૃંદાવન બંસીવટ ની જગ્યા ઉપર આ ૧૬ બાળ સખાઓની છાકલીલાને પ્રદર્શિત કરતી આરસપહાનની મૂર્તિ ના સ્વરૂપમાં મોજૂદ છે. આજે આપણે જે જીવણજી મહારાજની છબી જોઈએ છીએ તે ત્યાંથી કોપી કરીને લાવેલા છીએ તેમણી બાજુમાં કબીરજી

બિરાજેલા છે. આ પ્રતિમાઓ ત્યાં એક ચોતરા ઉપર મૂકવામાં આવેલી છે. અને ભારત સરકારના ટુરીઝમ વિભાગે આ મૂળ બંસીવટ છે એવું પ્રમાણપણ અહીંયાં આપેલું છે.

=====00000=====

કબીરજી

કબીરજીના જીવન ચરિત્ર નો એક મોટો ગ્રંથ લખી શકાય તેટલું સંશોધન થયું છે. અને ઘણા બધા વિદ્વાનોએ તેમણા વિષે લખ્યું છે. આ લેખમાં તેમણા જીવન ચરિત્રને નહિ પરંતુ પ્રચલિત તેમણી છબી વિષે પ્રકાશ પાડવાનો હેતું છે. કબીરના વ્યક્તિત્વનો અભ્યાસ કરતાં સમજાશે કે તેમણે કદી કોઈની ખોટી પ્રશંસા કરી નથી કે અસત્યની સામે કદી ઝૂક્યા નથી. એક અત્યંત ગરીબ પરિવારમાં મોટા થયેલા કબીરજી પાસે આજીવિકા માટે હાથશાળ સિવાય બીજું કોઈ સાધન હતું નહિ. દરરોજ હાથશાળ ચલાવવાની અને કાપડ વણવવાનું અને તે બજારમાં વેચીને જે કંઈ રકમ આવતી તેમાંથી ગુજરાન ચલાવવાનું. કબીરજી કદી કોઈની પાસેથી ભેટ સોગાદ કે રૂપિયા ધન લેતા નહીં. પોતાનું ગુજરાન પોતે જ કરતા. આમ આ અત્યંત ગરીબ પરિવાર આજીવન ગરીબ જ રહ્યા છે.

આજે કબીર પંથીઓ અને બીજા બધાં જે કબીરજીની જે છબી બજારમાં વેચે છે તેમાં તેમણે સુવર્ણ સિંહાસન ઉપર બીરાજમાન દાઢી ધારી અને શ્વેત વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા બતાવે છે. કબીરજી પાસે આટલો વૈભવ જીવનમાં કદી આવ્યો નથી કે તેમણે શિષ્યો પાસે વૈભવ માગ્યો પણ નથી. કબીરજીને ભોગ વિલાસ વાળા ચિતરવા તે તેમણા સિદ્ધાંતો અને વિચારોના અપમાન બરાબર છે. જેમણી જીંદગીમાં કદી પહેરવા માટે વૈભવી પોશાક મળ્યો નથી તેમણે આવા પોષાકમાં કદી પણ ચિતરવા જોઈએ નહીં. ઉપરોક્ત છબીમાં તેમણે જે રીતે બતાવ્યા છે તે મૂળ બંસીવટ ના ૧૬ બાળ સખામાંના એક સખા ના રૂપમાં બિરાજમાન કબીરજી છે. જેઓ ચિંતનમાં

મગ્ન અને સાદગીપૂર્વક દેખાય તેવા છે. આજ તેમણું સાચું વ્યક્તિત્વ છે. કબીરજીએ વેષને અને બાહ્યાડંમ્બરને સ્વીકાર્યો નથી માટે તેમણા માટે ખોટી કલ્પના કરીને સફેદ દાઢીધારી કે સફેદ વેશધારી ઉપરાંત રત્ન જડિત સિંહાસન ઉપર બેઠેલા બતાવવા યોગ્ય નથી કે તે તેમણા વ્યક્તિત્વને શોભા આપે એવું નથી. માટે આપણે મૂળ બંસીવટની છબીને પ્રમાણભૂત ગણીએ છીએ.

=====OOOOO=====

આધાર શીલા

રામકબીર પરંપરાનો પાયો નાખનાર જ્ઞાનીજી મહારાજનું મૂળ નામ ચતુરસિંહ હતું. તેઓ રાજસ્થાનના જેસલમેરના રાજકુંવર હતા. પરંતુ લગ્નની વેદીમાંથી 'સમેવર્તે સાવધાન' શબ્દ સાંભળીને સાવધ રહેવું જોઈએ એવો મર્મ સમજતાં ત્યાંથી નાસી ગયા ફરતા ફરતા ગુજરાતમાં આવ્યા. અને ભરૂચ પાસે નર્મદા નદીના તીરે મોટા સાંઝા નામના ગામમાં વસવાટ કર્યો. એક સમયે કબીરજી ગુજરાતમાં આવ્યા પ્રથમ દ્રષ્ટિએ જ તેમણે કબીરમાં રામના દર્શન થયા અને અનાયાસે મુખમાંથી 'રામકબીર' શબ્દ સરી પડ્યો. જ્ઞાનીજી ખૂબ જ ચમત્કારિક વિદ્વાન હતા. કબીરજીના આદેશથી તેમણે નર્મદાનદીમાં કબીર વડના બેટનું નિર્માણ કર્યું હતું. અને તેમના આશિર્વાદ મેળવીને ઝઘડીયા તાલુકાના મોટા સાંઝા ગામે નિવાસ કર્યો. પત્નીને પણ ત્યાં બોલાવી અને ઘરસંસાર ફરીથી ચાલું કર્યો.

તેઓ એટલા બધા વિદ્વાન હતા કે તેઓ જ્ઞાનીજીના નામે પ્રસિદ્ધ થયા અને ગુજરાતમાં 'રામકબીર' પરંપરા નો પ્રસાર કર્યો. રામકબીર પરંપરા ગુજરાત ઉપરાંત બહાર પણ તેની શાખાઓનો વ્યાપ વધારીને નિકળી. આ પરંપરામાં ઘણા સંતો અને મહંતો થઈ ગયા. જ્ઞાનીજીએ સાખીઓ, ભજનો ઉપરાંત નવા નવા કવિત પ્રસંગો પણ લખ્યા છે. તેમણી શિષ્ય પરંપરામાં દાદા સુખજી, ગોપાલદાસજી ચોરંદાવાસી અને પછી જીવણજીમહારાજ થયા, આમ આપણી ગુરુ પરંપરામાં 'જ્ઞાનીજી' થઈ ગયા છે. મોટા સાંઝાની પાવન ભૂમીના જ્ઞાનીજી મહારાજે રામકબીર પરંપરાની સ્થાપના કરી પાછળથી જીવણજી મહારાજે આ પરંપરા અંતર્ગત 'ઉદા ભક્ત રામકબીર

પરંપરા' નામનો અલગ સંપ્રદાય ઊભો કર્યો.

પ્રસ્તુત તસ્વીરમાં જ્ઞાનીજી મહારાજનું આદિ નિવાસ સ્થળ, તેમણી સમાધિ વગેરે છે. એવું કહેવાય છે કે, તેમણે જીવંત સમાધિ લીધી હતી. કૂવો-તેમણા ઘર પાસે કૂવો છે એવું કહેવાતું કે દરરોજ જ્ઞાનીજી સવારે સ્નાન માટે આવતા તો કૂવામાંથી જળ આપો આપ ઉપર આવતું જ્ઞાનીજી સ્નાન કરી રહે તો જળ પાછું અંદર જતું રહેતું. આ ઉપરાંત ત્યાં એક મીઠો લીમડો હજુ પણ ઊભો છે. એક સમયે વિજળી પ્રપાત થતાં આ લીમડો બે ભાગમાં ફાટી ગયેલો જ્ઞાનીજી મહારાજે એક લાકડાની સૂકી પાટડી વચ્ચે મૂકીને આ લીમડાને સજીવ કરેલો જે આજે પણ મોજૂદ છે અને તેના પાન મીઠા છે.

=====ooooo=====

પરિચય

આ ભૌતિક જગતમાં અસ્તિત્વ ધરાવતી દરેક વસ્તુને પોતાની અલગ ઓળખ છે. આજ પ્રકારે સદ્‌ગુરુશ્રી જીવણજી મહારાજે આપણને 'ઉદા' એવી ઓળખ આપી છે. આ 'ઉદા' અંતર્ગત આપણે જેની ઓળખ કરવી છે કે પરિચય કરવાનો છે તે આ પ્રમાણે છે.

૧) મધ્યમાં : જીવણજી મહારાજ દ્રષ્ટા છે. જેમણે ઉદા ભક્ત રામકબીર પરંપરાના નામથી આપણને અલગ તાર્વ્યા છે. તેમણે સમગ્ર સમાજ રચના બતાવી છે. રીત રિવાજ આધ્યાત્મિક ચિંતન મનન કીર્તન વગેરે બતાવ્યું છે.

૨) દ્વિતીય વર્તુળ :

(અ) પરિચય આપણો : સ્વની ઓળખ આપણે કોણ છીએ ? આ ઓળખ જીવણજી મહારાજે બતાવી છે. આપણને 'ઉદા' નામે ઓળખ આપીને આપણને અનન્ય વૈષ્ણવો બનાવ્યા છે. આ ઓળખ અનુસાર

સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજે આપણી વિચારધારા નક્કી કરે છે. તે અનુસાર જોઈએ સર્વ પ્રથમ

- તુલસી ક્યારો - પ્રસાદની થાળી :- આ પ્રતિમા આપણી વિચારધારનો પાયો બતાવે છે. તિલક - તુલસી રામનામ - સંતસંગત - ચાર ભક્તિ પદારથ આપણને ગુરુ તરફથી મળ્યા છે. વળી આધ્યાત્મિક વિચાર ધારા અંર્તગત આપણે વહેમ, ભય,વગેરેથી મક્ત છીએ તે દર્શાવ્યું છે. આપણે મૃત્યુને પણ સૌભાગ્ય બક્ષ્યું છે. આ ભક્તિ પદારથનું અને વિચાર ધારાનું મૂળ ક્યાં છે ? તો

- કબીરજી :- જીવણજી મહારાજે તેમણી સાખીમાં કહ્યું છે કે કબીરજી બધાના સદ્ગુરુ છે. તેમણે આપણને સૌને સદ્ગુરુના દર્શન કરાવ્યા અને કહ્યું કે હું જે કંઈ કહું તેને અમોને જે ગુરુ પરંપરામાં મળ્યું છે તે જ કહું છું બધાને જે તિલક અને તુલસી માળા છે તે પણ તેમણા વતી અર્પણ કરું છું. આથી જ તેમણે નામદેવ કબીરના પડથારા ની સ્થાપના કરી છે. તેઓશ્રી કહે છે હું તો કબીરજીનો ટહેલીયો છું તેમણા વતી કામ કરનારો છું.

(બ) પરિચય ભકતનો :

હવન કુંડ:- કબીર વિચારધારા અંતર્ગત જીવણજી મહારાજે આપણી સમાજ રચના બનાવી છે. તે અનુસાર સર્વ પ્રથમ તો આપણને મુક્ત બોધપાઠ વિચારધારા અને બ્રાહ્મણ પરંપરાથી મુક્ત કર્યા છે. અને એક સ્વતંત્ર વિચારધારા આપી છે. જે આપણા સમાજનું દર્પણ છે. તે અંતર્ગત તેમણે ૧૪ નિષેધો બતાવ્યા છે. તપ નહિ, તીર્થ નહિ, વ્રત નહિ, યોગ નહિ, જાગ્રણ નહિ, માન્યતા નહિ, અર્ધ્ય નહિ, વેદ અધ્યાપન નહિ, હોમ નહિ, યજ્ઞ નહિ, ક્રિયા કર્મકાંડ નહિ, ષટ દર્શન નહિ, ષટ શાસ્ત્ર નહિ, મુહૂર્ત વિના લગ્ન, અર્થાત્ કોઈપણ પ્રકારનો બાહ્યાચર કે આડમ્બર કરવાની જરૂર નથી. કેવળ ભક્તિ આચરણ કરવું અને તે પણ સદ્ગુરુ કબીરજીની વિચારધારા અંતરગત કેવળ રામ અને કૃષ્ણની ભક્તિ કરવી. આનદેવ અર્થાત્ અન્ય દેવી દેવતાઓની ખોટી માન્યતા માં પડવું નહિ, કે ઉપાસના કરવી નહિ, અંધશ્રદ્ધા યુક્ત આવી વાતોમાં પડવું નહિ. ૐકારની ઉપાસનાથી પર આપણને રરંકારની ઉપાસના બતવી છે.

(ક) પરિચય સદ્‌ગુરુનો :

કૃપાનાથ રામ-કૃષ્ણ:- આપને રામ અને કૃષ્ણની જ ભક્તિ કરવાનું કહ્યું છે તે અંતરગત જીવણજી મહારાજે આપણને સમૂહ ભક્તિ પ્રદાન કરી છે. કાંસી-મૃદંગ ના તાલે આપણે અનન્ય વૈષ્ણવ સંતોના પદોનું ગાન કરીએ છીએ. બહેનો પણ તાળીભજન ગાય છે. આ આપણી ભક્તિ કરવાની પ્રથા છે. જેમાં કોઈ ભેદ નથી બધા જ સમાન રૂપે એક સાથે બેસીને ભક્તિ કરે છે. ભક્તોને જરૂર છે માત્ર બેસવા માટે આસન અર્થાત્ પાથરણાનીજરૂર છે. આથી જીવણજી મહારાજે ગામે ગામ ભક્તિ કરવા માટે નામદેવ કબીરના પરથારાની સુરચના કરીને ત્યાં ભક્તિ કરવાનું કહ્યું છે.

કાશી-મૃદંગ :- કાસી-મૃદંગ આપણા ભક્તિના સાધનો છે. આ ઉપરાંત બાહ્યાચારકે આડંમ્બરની જરૂર નથી કે કોઈ ખોટા ખર્ચા કરવાની જરૂર નથી. ભગવદ્ નામ લેવા માટે કોઈ સાધન વિશેષની શી જરૂર હોય શકે ?

ગાદી :- આ વિચાર ધારા ક્યાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે ? જીવણજી મહારાજ માટે ગોપાલદાસે સુંદર વાત કહી છે કે આપ અમારા ગુરુ છો છતાં તમો અમને સદ્‌ગુરુ બતાવો છો. અર્થાત્ જીવણજી મહારાજે કહ્યું છે કે આ જે કંઈ વિચાર ધારા મને મળી છે તે મૂળ કબીરજી પાસેથી મળી છે. હું તો નિમિત્ત માત્ર છું. વળી તેમણે કદી પણ ગુરુ-શિષ્ય એવા સંબંધથી કોઈને જોયા નથી. સૌને માટે બાળગોપાળ એવો સુંદર શબ્દ પ્રયોગ કર્યો છે. પરંતુ આજે આપણે જે કંઈ મેળવવું છે તેનું આદિમૂળ અહીંયાં છે. આ સ્થાન ઉપર જીવણજી મહારાજની ૧) તુલસીની માળા છે. જેના વડે પ્રસાદને ભગવદ્ અર્પણ કરવામાં આવતો. ૨) સમાગમ પુસ્તકના સ્વરૂપમાં જે કંઈ તેમણો ઉપદેશ છે તે સંગ્રહીત કરવામાં આવ્યો છે તે મૂળ પ્રત સાથે મોજૂદ છે. અને ૩) આસન - નરસિંહદાસજી મહારાજને ભગવાને આસન ઉપર બેસીને દર્શન આપેલા તે આસન પણ અહીંયાં છે. આમ આ ત્રણ વસ્તુ આપણા માટે મહત્ત્વની અને પૂજવા લાયક નમન કરવા લાયક છે. જેને ગુરુ પ્રસાદી તરીકે આપણે સ્વીકારી છે અને તેના દર્શન કરીએ છીએ.

૩) સૌથી મોટું ત્રીજુ વર્તુળ : સૌથી છેલ્લે જે કંઈ બચે છે તે અંતિમ સત્ત્વ છે. જીવાત્માનું આ જગતમાં આવીને કરવાનું જે કાર્ય છે તે શું છે ? તો

તેનું લક્ષ અર્જુનની માફક પરમાત્માને પામવું. તેમણી ભક્તિ કરવાનું છે. પરબ્રહ્મ તરીકે જીવણજી મહારાજે કબીરજીએ રામ અને કૃષ્ણને ગણાવ્યા છે. પરંતુ તેમણું સ્વરૂપ કેવું છે તે દર્શાવતાં સમાગમમાં જીવણજી મહારાજ સમજાવે છે કે પરબ્રહ્મનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.

નિરંજન : જેને કોઈ અંજન અર્થાત્ ઓળખ નથી. તેને કોઈ નામ ન આપી શકાય એટલે કે તે કોઈનો લાલો નથી. પુત્ર નથી પિતા નથી પરબ્રહ્મ સર્વથી પર છે.

નિરાલંબ : તે કોઈના આશ્રયે સહારે રહેતો નથી. તેને કોઈની ટેકાની મદદની જરૂર નથી.

નિર્લેપ : તે બધાથી અળગો છે.

નિર્વિકાર : તે વિગ્રહ વગરનો છે. તે શાંત છે. તેને કોઈ દુશ્મન નથી કોઈ મિત્ર નથી તે સમાન દ્રષ્ટિવાળો છે. સમદ્રષ્ટ છે અને ભક્તવચ્છલ બિરુદ વાળા છે.

નિર્ગુણ : તે ત્રણ ગુણો સત્ત્વ-તમસથી પર છે. તેને ત્રણ ગુણોવાળો ન ગણવો જોઈએ અને તેને કોઈ ચોક્કસ આકારવાળો ન ગણવો જોઈએ.

નિવિકલ્પ : પરબ્રહ્મનો કોઈ વિકલ્પ નથી. તેનો કોઈ પર્યાય નથી પરબ્રહ્મ એક જ છે અને તેજ બધે વ્યાપીને રહેલો છે.

અભય : તે અભય છે તેને કોઈનો ભય કે ડર નથી.

અનંત : તે અનંત છે સચરાચર વિશ્વમાં તો વિટળાઈને રહેલો છે.

અચલ : પરબ્રહ્મ કોઈપણ દેશ કાલ સમયમાં એક જ સ્વરૂપે રહે છે તેનું સ્વરૂપ બદલાતું નથી કે પરિવર્તન થતું નથી. તે અચલ છે. તે ચલાયમાન થાય અર્થાત્ બદલાય જાય કે નાશ પામે એવો નથી. તેને જન્મ કે મૃત્યુ નથી.

અચ્યુત : પરબ્રહ્મ આ સચરાચર જગતમાં વ્યાપીને રહેલો છે. તેને કોઈ સ્થાન ભ્રષ્ટ કરી શકે નહિ. કેમ કે તે સર્વથી શક્તિશાળી છે. તેનું સ્થાન ભ્રષ્ટ થાય એમ નથી. અર્થાત્ આ સચરાચર જગતમાં પરબ્રહ્મમાં તેનું અનુશાસન ચાલે છે. અને તે

પરબ્રહ્મ સકળ જગતમાં રહેલો છે. તેનું નામ સ્મરણ અને ભક્તિ કરવાનો માર્ગ જીવણજી મહારાજે આપણને બતાવ્યો છે.

આ પરિચય ચક્ર ઉદાભક્ત રામકબીર પરંપરા ને સઘળી ઓળખને પૂરી પાડે છે. આને જાણ્યા પછી બીજું કંઈજ જાણવાની જરૂર બાકી રહેતી નથી.

=====00000=====

આસન, સમાગમ અને માળા

પૂ. જગન્નાથ મહારાજે પુનિયાદમાં ગાદીની સ્થાપના કઈ સાલમાં કરી તે બાબતે આપણે ચોક્કસ કહી શકતા નથી પરંતુ, નરસિંહદાસ મહારાજે સાચવી રાખેલ આસન વ્યવસ્થિત સ્વરૂપમાં જળવાય તે હેતુને લઈને પોતાના સુવાના ઓરડામાં જ ખાંચો કરીને આગળ બારણું મૂક્યું, અને નાનકડી ઓરડી બનાવીને તેમાં આરસપહાણ ના પથ્થરની બેઠક ઉપર બે ગાદલા ની ઉપર આ આસન મૂકીને ગાદી બનાવી. વધુમાં પૂ. શ્રી જગન્નાથ મહારાજે ગાદીની પાછળના ભાગ ઉપર હસ્તલિખિત તેમજ પ્રકાશિત કેટલાક પુસ્તકો મૂક્યા. ઉપરાંત સમાજ માંથી કેટલાક પ્રેમી ભક્તો દ્વારા રામકબીર લખેલ કેટલીક હસ્તલિખિત પ્રતો પણ મૂકી. ઉત્તરોત્તર આ પુસ્તિકાઓ દૂર કરીને બીજા ગ્રંથો મૂકવામાં આવ્યા. ગાદી સ્થાપનાના પ્રારંભમાં હરિદાસ નડિયાદ દ્વારા સંપાદિત સમાગમ અને હરિવંશ મહાપુરાણ નામના ગ્રંથો પ્રારંભથી જ ત્યાં મૂકવામાં આવ્યા હતા. હાલમાં આસન (ગાદી)ઉપરના ગ્રંથો અનુક્રમે આ પ્રમાણે છે.

૧ હરિવંશ મહાપુરાણ -સંસ્કૃત ભાષામાં અને સંસ્કૃત ટીકા સહિત આવૃતિ ત્રીજી, પ્રિન્ટેડ.

૨ સમાગમ - સંપાદક : હરિદાસ નડિયાદા , મૂળ આવૃતિ. હસ્ત લિખિત

૩ ઉદાધર્મપંચરત્નમાળા આવૃતિ ૨ પ્રકાશક પૂ. યદુનાથ મહારાજ

૪ સમાગમ- ભક્ત ભગવાનભાઈ દલાભાઈ મૂળ ઉપરથી નકલ (ઉતારો, કોપી) કરેલ છે, હસ્ત લિખિત.

૫ દશરત્ન ગીતા- અનુક્રમણિકા- I શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા, II વિષ્ણોર્દિ-વ્યસહસ્રનામ, III ભીષ્મ સ્તવરાજ, IV અનુસ્મૃતિ સ્તોત્ર V ગજેન્દ્ર મોક્ષ, VI ગીતા સહસ્રનામ શ્રી સ્તવરાજ અનુસ્મૃતિ, VII રામ મંત્ર પટલ VIII રામચંદ્ર સ્તવરાજ, IX રામહૃદય સ્તોત્ર, X વિષ્ણુ પંજર સ્તોત્ર.

પૂર્વ

૧	રામાયણ -	વાલ્મિકી કૃત પ્રિન્ટેડ, પ્રકાશક:- મુંબઈ પ્રેસ.
૨	મહાભારત રત્નદર્પણ-	લઘુ કાવ્ય આદિ, સભા વનપર્વ.
૩	ગિરધરકૃત કૃષ્ણચરિત્ર-	ગોકુળ લીલા, મથુરાલીલા, દ્વારકાલીલા વગેરે.

૪	ઉદાધર્મપંચરત્નમાળા-	આવૃતિ ૩.
૫	ભગવદ્ગીતા	હસ્ત લિખિત

પશ્ચિમ

૧	શ્રીમદ્ભાગવત-	હિંદી ભાષા
૨	ભક્ત માળ -	પ્રિન્ટેડ લખનૌ
૩	ઉદાધર્મપંચરત્નમાળા -	આવૃતિ ૧
૪	સાખી પારાયણ અને જ્ઞાન મહિમા.	
૫	રામચરિત માનસ -	ગુટકો , ગીતા પ્રેસ.

સમાગમ ની રચના હરિદાસ નડિયાદ એ શાહપુરમાં કરેલી અને શાહપુરામાં જીવણજી મહારાજના આદિ નિવાસ સ્થાને જ મૂકી રાખવામાં આવતો હતો, પરંતુ પૂ.જગન્નાથ મહારાજના માતૃશ્રી કુલબા આ ગ્રંથ શાહપુરથી પુનિયાદ લાવેલા. એવું કહેવાય છેકે આ પવિત્ર ગ્રંથને કુલબા સવસ્ત્ર સ્નાન કરીને પગમાં પગરખાં પહેર્યા વિના પગે ચાલીને પુનિયાદ લાવ્યાં હતા. કુલબાના પહેલા આ ગ્રંથને પુનિયાદ લાવવાનો અનેક વાર પ્રયાસ કરાયો હતો, પરંતું આ ગ્રંથને શાહપુરાના મૂળ સ્થાનેથી હટાવતાં આપોઆપ તેમાં આગ લાગતી હતી, અને ફરીથી આ ગ્રંથને તેના મૂળ સ્થાને પરત મૂકી દેતા આગ આપોઆપ હોલવાય જતી હતી. આમ આ ગ્રંથને મૂળ સ્થળ ઉપરથી ખસેડી શકાતો ન હતો. પરંતું કુલબા આ ગ્રંથને પુનિયાદ લાવવામાં સફળ થયા. પુનિયાદ આવ્યા પછી પ્રાચીન અને હાલના સંકુલની બહાર લઈ જવામાં આવ્યો નથી. સંવત ૧૯૩૯માં જીગન્ન મહારાજે શંભુ મેળો કર્યો ત્યારે આ ગ્રંથ પુનિયાદમાં લાવ્યા હતા.

આ ઉપરાંત તુલસીની માળા છે જીવણજી મહારાજ આ માળા દ્ધારા પ્રસાદ ભગવદ્અર્પણ કરતા હતા. આમ આ સ્થળે ત્રણે પૂજવા લાયક પવિત્ર વસ્તુઓ છે, અને આ પ્રકારે પુનિયાદમાં ગાદી - આસન પૂજાનો પ્રારંભ થયો. પાછળથી સમાજમાં બીજા સ્થળોએ ગાદી આસન બનાવીને તેની પૂજા ઉપાસના કરવાનું અનુકરણ થયું. સૂરતમાં - બેગમપુરા–ખાંગડશેરી

હંસાપુરા હાલ બોડેલી, દરાપુરા - હાલ વાડી વાયડાપોળ વડોદરા, ફલુ તા. વિજાપુર. મુંબઈ વગેરે સ્થળો ઉપર આ પ્રથા પ્રચલિત થઈ. સમાજની આ ગાદીના તમામ સ્થાનો ઉપર હસ્તલિખિત પુસ્તકો દર્શનાર્થે મૂકવામાં આવેલા હતા. પરંતુ આ અમૂલ્ય અને પૂજનીય સાહિત્ય હાલમાં આ તમામ સ્થાનો ઉપરથી નાશ પામ્યું છે. પુનિયાદમાં આસન- ગાદી ઉપરાંત શ્રી રામ પુસ્તકાલયમાં પાંચસો (૫૦૦)થી વધુ પ્રાચીન હસ્ત લિખિત સાહિત્ય સંગૃહીત છે.

====ooo====

શ્રી પદ્મવાડી પાટણ

કબીરજીના પ્રમુખ શિષ્યોમાં એક ગુજરાતના પાટણમાં રહેતા પદ્મનાભ હતા. તેઓ મૂળ પ્રજાપતિ જાતિમાં જન્મેલા પરંતુ કબીરજીના વિચારો થી પ્રભાવિત થઈને કાશીમાં જઈ તેમણી પાસેથી દીક્ષા ગ્રહન કરી, પદ્મનાભે ગુરુ આજ્ઞાથી પાછા પાટણ આવીને વશવાટ કર્યા. પાટણમાં પદ્મનાભનો જન્મ વિ.સં. ૧૪૫૮ ના ચૈત્રસુદ-૫ ને ગુરૂવારે થયો હતો.

તેમણા પિતાનું નામ કરણ હતું જયારે માતાનું નામ લક્ષમણા હતું તેઓ ગૃહસ્થી હતા. તેમની પત્નીનું નામ પાતાળદેવી હતું. પદ્મનાભ ખૂબ જ પ્રભાવશાળી હતા. તેમણી પ્રતિભા જોઈને તે સમયના પાટણ રાજયના પ્રધાન ધનરાજ પંડયા પ્રભાવિત થયા હતા અને તેમણા શિષ્ય બન્યા. બાદમાં ગુરુ શિષ્યે પાટણ માં રામકબીર પરંપરાનો પ્રચાર કર્યો અને કબીર વિચાર ધારાને પ્રગટાવી આથી સૂબા સરવરખારને પદ્મનાભને ૧૦ વિંઘા જમીન ભેટ તરીકે આપી અને તે જમીન ઉપર પદ્મનાભે ધનરાજ સાથે મળીને સં.૧૪૭૦ ને કારતક સુદ-૧૪ ને રવિવારે વાડીની રચના કરી. પદ્મનાભની પરંપરામાં એક પછી એક ઉચ્ચકોટીના શિષ્યો થયા અને તેમણે સૌરાષ્ટ્ર અને ઉત્તર ગુજરાતમાં કબીર વિચાર ધારા અને રામકબીર પરંપરાનો ખૂબ જ પ્રચાર કર્યો. પદ્મનાભજી આપણી ગુરુ પરંપરામાં આવતા નથી પરંતુ જ્ઞાનીજી મહારાજ અને પદ્મનાભજી ગુરુભાઈ થતા હોય અને બન્ને એ ગુજરાતમાં કબીરજીના વિચારોને ફેલાવવામાં ખૂબ જ સહયોગ થી કામ કર્યુ હોય. જીવણજી મહારાજ પદ્મનાભથી પ્રભાવિત થયા હતા. એ ધનરાજ પંડયાની રચના ઉચ્ચ કોટીની હોય તેનો સ્વિકાર કર્યો અને આ પદોનો ઉપયોગ આપણા દૈનિક, સામાજીક અને અધ્યાત્મિક રીત રિવાજોમાં કરાવ્યો.

પાટણ વાડીમાં કબીરજી સ્થાન ગુરુની પરંપરાને આધારે સમાવવામાં આવ્યું છે જયારે જીવણજી મહારાજનો કયારો, આપણે એક જ રામકબીર પરંપરાના અનુયાયીઓ થતા હોય તેમનું સ્થાન કબીરજીના ક્યારાની સાથે આપવામાં આવ્યું છે. ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ લેખક શ્રી ડો.કાન્તિકુમાર ભટ્ટે 'કબીર શિષ્ય પદ્મનાભજી'એ નામે જીવણવાણી વર્ષ -૨ માગસર સુદ - ૨૦૩૪ ના નવમા એક માં ખૂબ જ સુંદર લેખ આપ્યો છે. જીજ્ઞાસુ ભકતોએ વાંચવા જેવો છે.

વચન એજ પરમેશ્વર

जैसे जलधर उनओ । बढत पपैया प्यास ॥
ऐसे हरिजन आये जीवणा । प्रेम भक्ति प्रकाश ॥१॥

॥ रामकबीर ॥

॥ प्रेम - भक्ति - प्रकाश ॥

ગુરુ ગોપાલદાસ સાથે ચર્ચા-સત્સંગ કરતા જીવણજી મહારાજ પરબ્રહ્મના સ્વરૂપ વિષે જાણવા માગે છે. ગોપાલદાસજી આકાર-નિરાકાર નો સમન્વય સમજાવે છે. અને પરબ્રહ્મનો સ્વરૂપ વિષે સમજાવતાં આગળ કહે છે કે મોરલી મનોહર પરમેશ્વર તે ખરા અને તેમણા નામ રામ અને કૃષ્ણ એ પ્રકારે જણાવે છે અંતે જીવણજી મહારાજને પરબ્રહ્મના સ્વરૂપ વિશે ઊંડાણથી સમજાવતાં કહે છે કે વચન એજ પરમેશ્વર.

ગુરુજ પરબ્રહ્મના દર્શન કરાવી શકે છે, પરંતુ આ દર્શનને આકાર કે શરીરની અપેક્ષા હોતી નથી. કેમ કે શરીર કે આકાર જે જન્મ લે છે તે તેતો નશ્વર છે નાશ પામે તેવું છે. પરંતુ પરબ્રહ્મને નામ - કે શબ્દો વડે જ જાણવો જોઈએ જે અવિનાશી છે. પરબ્રહ્મના સ્વરૂપ સુધી જવાનો માર્ગ બતાવામાં જીવણજી મહારાજ સમજાવે છે કે જે પ્રકારે જળથી ભરપૂર વાદળો વરસવા માટે ઉન્મત્ત થયાં છે, એ જોઈને મેઘનું જળપાન કરવા માટે ચાતક પક્ષીની તૃષ્ણા પ્રબળ થાય છે. એજ પ્રકારે ભક્ત જનો પ્રેમ સ્વરૂપી ભક્તિના પ્રવાહ વડે, પ્રકાશમય બ્રહ્મને પામી શકે છે.

પ્રેમ પ્રવાહ સ્વરૂપ છે. જળ જેમ સપાટીમાં સમાન સ્વરૂપે રહે છે. તે

વધુ કે ઓછું હોતું નથી પણ જમીન ઊંચી કે નીચી હોય છે. જળ ઉપરની સપાટીએથી સમાનતા જાળવે છે. એજ પ્રમાણે ભક્તોમાં ભેદ હોય શકે નહિ અને આવાજ ભક્તો ભક્તિ કરી શકે. માટે પ્રેમને જળ સ્વરૂપ ગણ્યો છે અને ભક્તિ પક્ષી સ્વરૂપી છે અને ભક્તિના સાધન વડે જ પરબ્રહ્મને પામવાના છે. જે કરોડો સૂર્ય સમાન પ્રકાશમાન છે. આમ આવા ગુરુના શબ્દો વડે અથાત્ વચન વડે જ તેને જાણવાનો છે. માટે જ જીવણજી મહારાજ કહે છે કે વચન એજ પરમેશ્વર.

====oooo====

શાહપુરા

શાહપુરા વિષે હરિશરણ જગમોહનભાઈ લખે છે–

सद्‌गुरु वसे त्यां वसे एक गाम।

प्रेम भक्तिनुं शाहपुरा धाम।।

ઉદા ધર્મ સ્થાપક સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ જેમને માટે કહેવાય છે,

गुर्जर गिरा पावन करी, धन जीवण अवतार।

अपंग प्रेत कंईक उद्धार्या, कृपानाथ किरतार।।

માલવાના સંત ભક્ત પરિવારના મોટા ગોપાલદાસ, ખેડિયા, ચંદોરિયાના ગોપાલદાસ, સંતદાસ અને દેવશાહીના રામદાસ, કલ્યાણદાસ સાથે સમિયાલા ઓચ્છવમાં પધારેલા. આ ઓચ્છવમાં

ધન્યાવીથી નાના ગોપાલદાસ આવે છે, તેમની સાથે હરિભાઈને તેડી લાવે છે. તેઓ જયારે આવે છે ત્યારે પ્રેમભક્તિના પ્રેમ ભક્તિમાં વિરહ અવસ્થાનું ભાવ દર્શન કરે છે. નાના ગોપાલદાસજીએ નામદેવ કબીરના સ્મરણની યાદ આપી. સાષ્ટાંગ પ્રણામ કરતાં હરિભાઈએ સદ્‌ગુરુના શરણમાં જવાની ભાવના દર્શાવી. હરિભાઈના હૃદયમાં રહેલા પ્રેમભાવને જોઈને કહે છે.

नदिया जरि कोइला भई, समुन्दर लागी आगि।

मच्छी तरवर चढि गई, ऊठ कबीरा जागि।।

ઇંદ્રિયો રૂપી નદીનું કામભોગનું જળ બળી ગયું છે. સમુદ્રમાં આગ એટલે સંસારથી દાઝી ના જવાય માટે હે મન ! સંતરૂપી શ્રેષ્ઠ તારનારના ,સાનિધ્યમાં રહે. તે દેહમાં વસનાર મહાન આત્મા તું હવે જાગીજા મોહ રૂપી નિદ્રાને છોડી દે.

નાના ગોપાલ અને હરભાઈ સાથે સદ્‌ગુરુ જીવણજી અને સંત પરિવારો પધાર્યા છે. સહુએ સદ્‌ગુરુ જીવણજીના આધારે જીવન જીવવા માટે અનન્ય ભક્તિ કરવા–કર્માંતરના મારગના તાપ, તીરથ, દાન, વ્રત, અર્ઘ્ય, અધ્યાયન, હોમ, કનાગત, કાયટું, ગ્રહશાંતિ, કરતમ ચોરીમાં અગ્નિની સાક્ષી છોડી ઉદા થઈ રહેવાનું છે. નવા જીવનનો સૂર્યોદય નવા વસેલા ગામ કર્યાં જયાં સોળકળાના ઐશ્વર્યવાળા સદ્‌ગુરુ જીવણજી વસે છે. અહર્નિશ સંત સમાગમ થાય. આ સુંદર રમણીય સ્થાન હાલમાં વડોદરાથી ૨૦ કિ.મી.ના અંતરે પુણ્ય સલિલા ઢાઢરના તીરે છે. જયાં સદ્‌ગુરુ જીવણજીના સત્સંગી સંત એવા મોટા ગોપાલદાસની સમાધિનો ક્યારો હતો એવું ત્યાંના વડીલોના મુખેથી સાંભળવા મળે છે. સંવત ૨૦૩૮ ના આશો માસની શરદની નિશા ઓચ્છવ પ્રસંગે સ્વામી જગદીશચંદ્રની ભાવનાથી ક્યારાનું પુનઃ સ્થાપન કરી હાજર મિજલશ સંતો પાવન

થયા હતા. હાલમાં સંત કુટીર નામે સુંદર વાડી ઢાઢર કિનારે ભક્ત બુદ્ધિસાગર ભાઈજીભાઈ પરિવારની છે. જયાં આમંત્રિત સંતોની સેવા થાય છે.

શાહપુરામાં સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજે સમાગમ કરેલો ત્યાંથી તેમને ઉદા ધર્મની સ્થાપના કરી.

પુનિયાદ

પુનિયાદ માટે હરિશરણ જગમોહનભાઈ લખે છે.

मथुरा छोडी श्याम आविया

हांरे एणे वास कीधो पुनियाद धाममां

શ્રી ધામ પુનિયાદ જયાં સકલ સંત સુખધામ સદ્ગુરુ જીવણજી મહારાજ બિરાજે છે. કૃપાનાથ છો આત્માને ભવસાગરમાંથી કાઢવા આવ્યા છે.

વડોદરા જીલ્લાના રાષ્ટ્રીય ધોરી માર્ગ–૮ ઉપર પોરથી બામણગામ આગળથી ૨ કિ.મી.ના અંતરે પુનિયાદ આવેલું છે. શાહપુરાથી પુનિયાદમાં સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ આવી વસ્યા. તે માટે એક પ્રસંગ લોકમુખેથી જાણવા મળે છે. સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ સંતોની મંડળી સાથે હરિગુણ ગાતા જતાં માર્ગમાં પુનિયાદ આવે છે ત્યારે એક કૂવો ખોદાતો હતો. જીવણજી મહારાજે જોયું અને વિચારમાં પડ્યા, તેમને કૂવો ખોદનારને બહાર આવી જવા કહ્યું કારણ કૂવો ઢસડી પડવાનો છે એવું ભવિષ્ય જ્ઞાન દૃષ્ટિમાં દેખાયું. તેમની વાણીના પ્રભાવથી કૂવામાંથી ખોદનાર મજૂરો બહાર આવતાં જ કૂવો કડડડ ભૂસ થઈ ઢસડી પડ્યો. આ વાત ગામમાં ફેલાતાં ગામના વડીલો આગેવાનો આવ્યા. તેઓને સંતો માટે આહોભાવ થયો. જીવણજી મહારાજને અરજી કરી. આ જુઓને કૂવામાં દટાતા બચાવ્યા છે તો અમોને ભવકૂપમાંથી બચાવવા અહીંયાં રહો. સત સંગતિ મંગલમૂલા એવી અમારી ભાવના છે. તેઓ કહેવા લાગ્યા. મહારાજ ધનોરાનો સૂકો પીપળો લીલો થયો તે વાત અમોએ સાંભળી. અમો તમારા દર્શન કરવા આવવાના હતા. વળી હે મહારાજ! જન્મથી અપંગ હરમાબાઈને નવું જીવન આપી અપંગપણું ટાળ્યું છે એ વાત સાચી છે એ પણ અમોને જાણવા મળ્યું છે. હરમાબાઈ મન કર્મ વચનથી આપને વરવાનું પણ લઈ બેઠાં છે. આપે એ કૃપા કરી સ્વીકાર કરતાં કહેલું કે હાલ સાધુપણું છે. યાત્રાએ જવું છે. ભવિષ્યમાં તમારા મનોરથ પૂરણ કરીશું. એવું વચન આપે આપ્યું છે. જો આ સાચું હોય તો અમારી ભાવનાને જાણી અમારા મનની વાત સ્વીકારો. અમારી ભાવના છે આપ હરમાબા અને સંતો સાથે અમારા ગામમાં વસો.

સદ્‌ગુરુ જીવણદાસ બોલ્યા ‘‘જેવી કૃપાનાથની મરજી’’. યાત્રાએથી આવતાં તમારા મનોરથ પૂરા કરવા કોશિશ કરીશું. આ ભૂમિ સાથે અમારી લેણદેણ બાકી હશે. ભવિષ્યમાં સંતોની ભક્તિ

ભાવના પૂરી થાય એ માટે આ પુણ્ય ભૂમિ ભક્તિધામ બને એવાં અગમનાં એંધાણ વર્તાય છે. સૌને રામકબીર કહી ત્યાંથી યાત્રાએ સિધાર્યા હતા. હરમાબાના હૃદયના ભાવ ગામજનો–ગામજનોનો સદ્‌ગુરુ જીવણજી માટેનો આદરભાવ જે હોય તે સંવત ૧૭૩૦માં જીવણજીએ પુનિયાદમાં વાસ કર્યો એવું વહીવંચાના ચોપડે નોંધેલું છે. પુનઃ એટલે ફરીથી યાદ એટલે સ્મરણ એવો પુનિયાદનો ભાવ હોય કે કલેશ્વર (કૈલાસ)નાં શિખરે કુંજ પંખી બાળ–બચ્ચાંની સંભાળ લેવાનું વિસરતું નથી. તેમ પોતાના બાળગોપાળની સંભાળની આવેલી યાદ હોય તેમ પુનિયાદમાં વસ્યા અંત સમયે

तहां अयोध्या जहां रघुपति । कहानड तहां गोकुल गाम ।
सप्तपुरी तहां जीवणा । जहां संतसंगत हरिनाम ।।

એવાં નિજ ભક્તોના વચન સાંભળી પુનિયાદની વાડી રવા (મંજૂર) રાખી. અત્યાર સુધીમાં અગિયાર પેઢી જીવણજી મહારાજના વંશની આ ગાદીએ થઈ છે. ભાવભક્તિનું ધામ પુનિયાદમાં નિજ મંદિરમાં ગાદી પૂજા થાય છે. ગાદી ઉપર જીવણજી મહારાજનો સમાગમ જીવણજી મહારાજની નિજમાળા અને જીવણજી મહારાજે નરસિંહદાસની વિપત્તિ વેળાએ નરસિંહદાસરૂપે બિરાજી સુબાનો કોઢ મટાડ્યો હતો તે ગોદડીની પૂજા થાય છે.

સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ દ્વારા ઉદા ભક્તોની આ મૂળ ગાદી છે.

ધનોરા

ધનોરા માટે હરિશરણ જગમોહનભાઈ લખે છે,

હરમાંબા ઉદ્ધાર

धनोरा गामे सरोवर पाळ, सूको पीपल लीलो थाय ।

रतनसिंग मुखीनुं नाम, अपंग हरमाबाना थाय काम ।।

सूकु सरोवर जल भर्युं, अपंगपणुं तो सहेजे टळ्युं ।

સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ સંત મંડળી સાથે શરદનિશાના ઓચ્છવ પ્રસંગે પોતાના સદ્‌ગુરુ ગોપાલજીના સ્થાને જતા હતા. બપોરનો સમય હતો. ઓતરા ચિતરાનો તાપ તપતો હતો. સંતો પરસેવે રેબઝેબ થતા હતા. સંત ભક્તો સંતદાસ, ગોપાલદાસ, દેવદાસ, રામદાસ, હરિ કીર્તિન કરતા રામગુણ ગાતા સાથે ચાલે છે. ચોરંદા પહોંચતા પહેલા બે ઘડી વિસામો લેવાની સૌની મનમાં કલ્પના હતી. પરંતુ કોણ કહે કે વિસામો લેવો છે, પરંતુ સૌના મનને જાણતા સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ બોલ્યા સંતદાસ સંત ભક્તોની મરજી હોય તો આ સરોવર પાળે પહોળા થઈએ. ચંદેરીયાના ગોપાલજીને થયું ચાલો સદ્‌ગુરુના મનમાં આ વાત આવી જરૂર આ જે આ ભૂમિનું ભાગ્ય જાગશે. જેવી સદ્‌ગુરુની ભાવના ! સદ્‌ગુરુને બેસવા બિછાનું પાથરતાં થયું પીપળો સૂકો છે છાંયો નથી. જો છાંયા નીચે

બેઠા હોય તો મન ઠરે. સંતદાસ કહે જેને સદ્‌ગુરુ જીવણજીનો છાંયો મળે તેને વળી બીજા છાંયાની શી જરૂર ? દેવીદાસ કહે આપણે તો પરમ ભાગ્યવાન છીએ કે સદ્‌ગુરુની છાયામાં રહેવાનું મળ્યું છે.

રૂપા ભગત કહે

तरुवर सरवर संत जन, चौथा वरसे मैह ।

परमारथ के कारने, चारो धरिया देह ।।

નાનાગોપાલ કહે તમારી સાખી ખરી પણ અહીં તો ઉલટું દેખાય છે. સંતદાસ કહે કેવું ઉલટું દેખાય છે. નાના ગોપાલ કહે તરુવર તો લીલું હોય અને તે તો પીપળ સૂકો ભડ છે, લીલું હોય ઘટાદાર હોય તો છાંયો ભલો થાય અને સરોવર જલ ભર્યું હોય તો જન જનાવર તૃષા બુઝાવે. અહીંયાં તો ચોમાસું ગયું તોય પીપળ સૂકો છે અને સરોવર ખાલી છે. લ્યો કરો હવે વાત. દેવીદાસના મનમાં શંકા રહેતી એટલે સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજને કહેવા લાગ્યા. હે બાપજી ! આવું સાથી થયું હશે ? આ તો કોઈ કહેશે આ કેવી સંત મંડળી ઝાડ નીચે બેઠી જેને છાંયો નથી. સરોવર પાળે પધારે જેમાં પાણી નથી. આ વાત ચાલતી હતી ત્યાં ચાર જણ કોઢીઓ લઈને આવ્યા ને કહેવા લાગ્યા હે સાધુ સંતો અમારે આ પીપળો કાપવાનો છે. રતનસિંહ મુખીએ અમોને એ માટે મોકલ્યા છે. સાંજ પડતાં મુખી અમને કામનું પૂછશે એટલે અમોને કામ કરવા દો તમારો મુકામ અહીંથી ઉઠાવો.

સદ્‌ગુરુ જીવણદાસજી મહારાજ બોલ્યા ભાઈઓ ગીતાજીમાં ભગવાન કહે છે વૃક્ષોમાં હું પીપળાનું વૃક્ષ છું એટલે પીપળો. પીપળો પવિત્ર છે તેને ન કપાય. મજૂરનો આગેવાન બોલ્યો, મહારાજ પીપળો લીલો હોય તો વાત બરાબર છે. અહીં તો પીપળો સૂકો છે. સંતદાસ, દેવીદાસની નજર પીપળા પર ફરવા લાગી તો ઉપરની ડાળીઓ ઉપર લીલી કૂંપળો ફૂટતી દેખાઈ તે કહેવા લાગ્યા લીલો

પીપળ હોય તો ન જ કપાય ને ભાઈ. મજૂરનો આગેવાન કહે હા લીલો પીપળો ન કપાય પણ આ તો આખું ચોમાસું ગયું પણ સૂકો છે.

સંતદાસ કહે ભાઈ જરા ઉપર નજર તરફ નજર કરી જો. આવું સંતદાસનું બોલવું સાંભળી સૌએ ઉપર પીપળાની ડાળીઓ તરફ જોયું તો કૂંપળો ફૂટેલી દેખાઈ. મજૂર બિચારા વિચારમાં પડી ગયા હવે શું જવાબ આપવો. અહીં સંતો જોડે વચને બંધાયેલા કે લીલો પીપળ ન કપાય. મુકાદમ ત્યાં કહે છે કે આખું ગામ જાણે છે કે તળાવનો પીપળો સૂકો છે. તમે કામ કરવામાં હરામી રાખી છે. માટે લાવ મને મુખીને જઈને વાત કરવા દે કે પીપળો લીલો છે અને સંતોની મંડળીના મહારાજ કાપવાની ના પાડે છે. મુખીને આવીને જે કરવું હોય તે કરે આપણી જવાબદારી પૂરી. જીવણજી મહારાજને કહે બાપજી તમો થોડો વખત રોકાવ મારે મુખીને જઈને પીપળો કેમ નથી કાપ્યો તેની વાત કરવી પડશે.

જીવણજી મહારાજ કહે જેવી કૃપાનાથની મરજી. રતનસિંગને ઘેર પહોંચી મજૂરનો મુખીઓ કહેવા લાગ્યો. બાપુ અમો મજૂર ભાગોળે સૂકો પીપળો કાપવા ગયા હતા. મુખી બોલ્યા હા કાપી નાખીને એની ગંડેરી બરાબર કાપીને ગોઠવી છે. જેથી ભેલાઈ ન જાય. મુખીઓ કહે ના બાપુ. મુખી કહે કેમ તો અહીં કેમ આવ્યો. મુખીઓ કહે બાપુ અમો કાપવા ગયા ત્યારે ત્યાં સંત મંડળીએ વિસામો કરેલો હતો. અમે તેમને ત્યાંથી દૂર ખસી જવા કહ્યું ત્યારે તેના મહંત કહે ધર્મ પ્રમાણે પીપળો ન કપાય. મુખી કહે હા ધર્મ પ્રમાણે પીપળા ન કપાય પણ આ તો સૂકો હતો એટલે કપાય એમ કહેવું હતું ને. બાપુ અમે કહ્યું કે હા લીલો હોય તો ન કપાય પણ સૂકો છે એટલે મુખી બાપુએ કાપવા કહ્યું છે. હા મુખી કહે પછી શું વાંધો પડ્યો. મુખીઓ કહે બાપુ આ વાત ચાલતી ત્યારે તેમની મંડળીના એક ભાઈ કહે ઉપરની ડાળે લીલી કૂંપળ દેખાય છે

અને અમો બધાએ જોયું તો સાચે જ ઉપરની ડાળીએ લીલી કૂંપળો જોઈ પછી મહંત કહે હવે તો લીલો પીપળ ધર્મ પ્રમાણે ન કપાય. અમે કહ્યું રાખો મુખી બાપુને વાત કરી આવીએ. તેઓ ખાતરી કરી કહે તેમ કરીશું. મુખી કહે આવું તે હોતું હશે આખું ગામ જાણે છે પીપળો સૂકાઈ ગયો છે. મુખીઓ કહે બાપુ નજરે જોઈ ને કહો તેમ અમો કરીશું. મુખી કહે માળું આ તો ભેજામાં ઉતરતું નથી. ઠીક ગામના બે ચાર આગેવાનને કહી આવ કે મુખી સંગાથે ભાગોળે જવાનું છે. મુખીઓ ગયો એટલે મુખી ડગલો પહેરી માથે મોરચું બાંધતો ઘર તરફ જોઈ બોલ્યો–એ સાંભળો હું જરા ભાગોળે જઉ છું માળું મનમાં સમજાતું નથી કે સૂકો પીપળો તો લીલો થાય ? ઘરવાળાં કહે હે ! તમે શું કીધું ભાગોળે તળાવનો પીપળો લીલો થયો. ના હોય, તમો શું બોલો છો ?

આ વાત ઘરમાં તેમની પુત્રી હરમાં સાંભળતી હતી. હરમા જન્મથી અપંગ હતી. મુખીએ દવા દારૂ દોરા ધાગા ખૂબ કરેલા પણ ફેર પડતો નહીં. હરમા કહે મા–બાપા ક્યાં ગયા શું કહેતા હતા. માતાએ વાત કરી સંત મંડળી સૂકા પીપળા નીચે બેઠી છે. અને પીપળો લીલો થયો છે. હે મા ! મને દર્શને લઈ જાવને ! મારું આ દુઃખ સંતોથી ટળે. મા કહે બેટા તારા બાપાને આવવા દે હું વાત કરીશ. પ્રભુની મરજી હશે તો સારાંવાનાં થશે.

આ બાજુ મુખીએ બીજા આગેવાનોને મુખીની વાત કરી કે ભાગોળે મુખી જોડે જવાનું કહેવડાવ્યું છે. પેલા કહે અલ્યા ત્યાં કેમ જવાનું. મુખીઆએ વાત કરી ભાગોળના તળાવની પાળવાળો પીપળો લીલો થયો છે તેની ડાળે કૂંપળો ફૂટી છે. પેલા કહે હેં એવું તે હોતું હશે. ચાલો અમો આવીએ છીએ. આ વાત એક કાનેથી બીજા કાને ધનોરા ગામમાં પહોંચી ગઈ. ગામનું લોક કૌતુક જોવા ભાગોળે પહોંચ્યું. જોયું તો સંતો હરિગુણ ગાય છે. પીપળાની ટોચની ડાળીએ

કૂંપળો દેખાય છે. લોકોમાં વાત થવા લાગી માનો ના માનો સાચા સંતો છે. કોઈ કહે ના ના આ બાપજી ચમત્કારી છે. આપણા તળાવમાં જળ નથી રહેતું તેનું કારણ પૂછવું જોઈએ. તળાવમાં પાણી રહે તો ઢોર ઢાંખર સૌને પાણીનું સુખ થાય. આ તો ઘેર બેઠાં ગંગા આવી છે. હાથ ધોવા શું જાય ? કોઈ કહે અલ્યા મુખી બાબાના ઘરમાં જ મોટું દુઃખ છે. હરમા અપંગ છે તેનું અપંગપણું જાય તે માટે ઉપાય પૂછવો જોઈએ. બીજો કહે ચાંપલો ના થઈશ મુખી બાબાને પૂછવું હોય તો પૂછે આપણે શું ? ત્રીજો કહે તમારું ડહાપણ બંધ કરો મુખી બાપાની વાત સાંભળો. મુખીને આગળ કરી ગામનું ટોળું ચાલ્યું ભાગોળે. નાના મોટાનો મહેરામણ ઉમટ્યો છે. મુખી અને આગેવાનો ટોળાને દૂર ઊભા રહેવાનો ઈશારો કરી આગેવાનો તો મુખી તળાવની પાળે સંતમંડળી બેઠી હતી ત્યાં પહોંચ્યા. જીવણજીને જોઈ બોલ્યા જે જે બાપજી. જીવણજી કહે બોલો કેમ આવવું થયું. મુખી કહે આ પીપળો સૂકો હતો. જીવણજી બોલ્યા હા પીપળો સૂકો હતો. મુખી કહે બાપજી અત્યારે ઉપર લીલી કૂંપળો ફૂટી છે. જીવણજી કહે હા ઉપર લીલી કૂંપળો ફૂટી છે. મુખી કહે બાપજી આવું કેવી રીતે થયું ? જીવણજી કહે સંતોની કૃપાથી પીપળો લીલો થયો છે. પીપળો સુકાઈ ગયેલો અને આ તળાવમાં પણ પાણી રહેતું નથી કેમ બરાબરને ! મુખી કહે બાપજી અમે પૂછવાના હતા કે તળાવમાં પાણી કેમ રહેતું નથી. જીવણજી કહે કૃતઘ્નીના હાડકાને લીધે આ પીપળો સુકાઈ ગયેલો અને તળાવમાં જળ રહેતું નથી. મુખી કહે બાપજી પીપળો તો લીલો થયો પણ આ તળાવમાં જળ રહે એવું કંઈ કરો તો આ જનજનાવર અને ગામના લોકોનું દુઃખ ટળે.

સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ કહે સંતદાસ તમો તળાવમાં જાવ અને સંતનું સ્મરણ કરી એક ઢેકું ઉપાડો જાવ સંતની કૃપાથી તળાવમાં જળ થશે.

कृतघ्नीके हाडसु पीपल सूको एन ।

कुंआरीको दोषन लगो, कही समझावे चेन ।।

સદ્‌ગુરુની આજ્ઞા માથે ચઢાવી સંતદાસ ચાલ્યા. વાહ ગુરુ તારી મહિમા અપાર છે. પીપળો લીલો કર્યો હવે કૃપાનાથની કૃપા જોઈએ. તળાવ મધ્યે આવી સદ્‌ગુરુ તરફ દૃષ્ટિ કરી સદ્‌ગુરુની આંખો મલકી રહી છે. સંતદાસના મનમાં થયું. સદ્‌ગુરુની લીલા અપરંપાર છે. સદ્‌ગુરુનું સ્મરણ કરતાં ઢેકું ઉપાડ્યું અરે ! આ તો વોકળા (નાનો વહેળો)ની જેમ સરવાણી ફૂટી. વાહ ગુરુ વાહ સદ્‌ગુરુ. ત્યાં રહ્યા રહ્યા બોલ્યો બોલો સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજની જય. આ તો યમુના મૈયા પ્રગટ્યાં એમ બોલતો. બધાની નજરે જળ સરવાણી દેખાઈ સંત મંડળીના સંતો બોલ્યા બોલો સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજની જય. બાબા નામદેવ કબીરની જય. આ જય જય સમુદાયે ઉપાડી લીધો ત્યાં સદ્‌ગુરુનો જય જયકાર થઈ રહ્યો.

રતનસિંગ મુખી અને ગામનું આબાલવૃદ્ધ આ કૃપા જોઈ કૃતકૃત્ય થઈ રહ્યું છે. મુખી બોલ્યા બાપજી ગામમાં પધારો જીવણજી મહારાજ કહે અમારે ગુરુદ્વારે પહોંચવાનું છે માટે ઉતાવળ છે. રતનસિંગનાં ઘરવાળાંએ મુખીને કહેવડાવ્યું આપણી હરમાની વાત કરો. મુખીએ પોતાની પુત્રીનું દુઃખ યાદ આવ્યું. જીવણજી મહારાજને હરમાની વાત કરી. હરમાને અહીં લઈ આવવા બે જણ મોકલ્યા. હરમાને હૈયે આનંદ થાય છે. પીપળો લીલો થયો. સરોવરમાં જળ ભરાયું. જડ પદાર્થ જીવણજીના પુનિત પગલાથી નવજીવન પામ્યા તો હું તો ચેતન છું. મારું અપંગપણું ટળશે ટળશને ટળશે.

આવનાર જણ ખાટલામાં બેસાડી હરમાને લઈ ચાલ્યા. હરમાના મનમાં વિચાર ચાલવા લાગ્યા. અપંગપણું દેહનું વૈદ્યના ઓસડિયાથી ટળશે. દેહ એકજ સ્થળે પડ્યા રહેવામાંથી છૂટે છે.

કાયા મુક્તપણે વિહાર કરી શકશે. મનનું અપંગપણું ટાળવા સદ્‌ગુરુ દર્શન સત્સંગ જરૂરી છે એવું જાણકારો કહે છે. મારા ભાગ્ય જાગશે. મારો ભવ સુધરી જશે એવા વિચારનું ચક્ર ચાલતું હતું. અને જનસમૂહને સંતમંડળી બેઠેલી હરિગુણ ગાતા જોયા. હરમા બા બોલ્યા વાહ સંત તો સંગે હરિનું નામ સૌ ગાયે જગતમાં મારું તારું કરી દોડાદોડી કરવાનું મન બે ઘડી હરિના સ્મરણ કીર્તિનમાં લાગે. તારું દર્શન પાવનકારી છે. ખાટલાની ડોલીને લોકોએ રસ્તો કરી આપ્યો. અને સંત મંડળી સામે હરમાની નજર જોઈ પૂર્વજન્મના સંસ્મરણો અચેતન મનમાંથી જાણવા લાગ્યાં. હરમાને થયું. આ દર્શન થયેલું લાગે છે. સ્મૃતિ સાથ આપતી નથી. યાદ આવતું નથી. જીવણજીને મથુરામાં કંસ વધ સમયે બાળગોપાળ સંગે જતાં કુબજાની સ્મૃતિ સાંભળી આવી.

સંતદાસ, ગોપાલદાસ, દેવદાસની નજર સદ્‌ગુરુ જીવણજી ભણી જતી કરુણા સાગરની કરુણાનું અમી ઝરણું કેવું વહેશે. હરમાંની સ્થિતિ જોઈ મનોમન કહેતા તારાં દુઃખ જશે અને સદ્‌ગુરુ દર્શનથી સુખ થશે. હવે રૂડા રામજીના જશ જીવનભર ગાજશે.

સદ્‌ગુરુ જીવણદાસ બોલ્યા સંતદાસ તળાવમાંથી જળ લાવો. સંતદાસ જળ લેવા ગયા. સદ્‌ગુરુ જીવણદાસે સબરીની વાત કરી કે મતંગ ઋષિના આશ્રમથી પંપા સરોવરના સ્નાન માર્ગને રોજ મુનીઓના પ્રાતઃસ્નાને જતાં પહેલાં શબરી કાંટા કંકર દૂર કરી નિષ્કંટક રાખતી હતી. આ શબરી ભીલ રાજકુંવરી હતી પણ તેના લગ્ન સમયે થતી હિંસાથી વ્યથિત થઈ કુટુંબ પરિવાર છોડી મતંગ મુનિના આશ્રમમાં રહેતી હતી. તેથી ઋષિમુનિઓએ અછૂત કન્યાના આશ્રમ પ્રવેશને નિમિત્ત બનાવી મતંગ ઋષિને બધાથી અલગ કરેલા તેના દેહથી પંપા સરોવરનું જળ દુષિત બનેલું તેનું નિવારણ મતંગ ઋષિએ કહેલું શબરીના ચરણસ્પર્શથી તે પાવન થશે.

अधिक बढावत आपसे, जन महिमा रघुवीर ।

सबरी पद रज पसरते, शुद्ध थयो सलिला नीर ।।

સંતદાસ આવ્યા જલનું કમંડલ સદ્ગુરુ જીવણને સોંપ્યુ. નામદેવ કબીરની જય બોલાવી કમંડલનું જલ હરમા ઉપર છાંટતાં તથા પાન કરવાથી હરમાનું અપંગપણું દૂર થયું. જનસમૂહે ગોપાલદાસે સદ્ગુરુ જીવણજીની જય બોલાવી જનસમૂહે તેનો રૂડો જવાબ આપ્યો.

(રતનસિંગ મુખીના મનમાં આવ્યું આ હરમાને જીવણજીની સેવામાં આપવી. બીજા ગામ વડીલોને પૂછતાં.)

હરમાને પોતાના દેહમાંથી આપંગપણું દૂર થયુ લાગતાં ઊભાં થયાં અને સદ્ગુરુ જીવણજીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરતાં બોલ્યા...

હું તો દાસી તમારા ચરણની સેવા જન્મોજન્મ આપજો

હે સદ્ગુરુ મારા ભવોભવની ભીડ ભાગજો.

હરમા બોલ્યાં હું તો મન કર્મ વચનથી તમોને વરી ચુકી છું. મારા ભવોભવની અભિલાષા પુરજો અને સાખી બોલ્યાં,

हरमाबाई हरखीयां जीवण दर्शन पाय ।

शरीर सांसो मेटियो भयो ज्ञान प्रकाश ।।

ज्ञान प्रकाशी गुरु मिला, सो क्यों बिसरी जाय ।

जब गोविंद कृपा करै, तब गुरु मिलिया आय ।।

આ સાખી સાંભળી જીવણજી આનંદ પામ્યા બોલ્યા બાઈ

ભક્તિવાન છે. કૃપાનાથ તમારી અભિલાષા પુરશે. હરમા બોલ્યા, નાથ હું તમોને મન વચનથી વરી છું. મારો સ્વીકાર કરો. મને ચરણની દાસી જાણી ચરણસેવા આપો.

જીવણજી બોલ્યા અમો સાધુ છે. અમો તમારો સ્વીકાર કરી શકતા નથી. બીજુ અમો જગન્નાથ, બદરીનાથ યાત્રાએ જઈએ છીએ.

હરમા બા બોલ્યા,

तुमकु छांड अवर कहां जाउ निशदिन तुमारी संग रहाउ ।

રતનસિંગ મુખીના મનમાં આવ્યું. આ હરમા નવજીવન પામી છે તે જીવણજીની કૃપાથી. જો તેનું મન હોય તો વડીલોને પૂછી વિચારવું જોઈએ. અમારે રજપૂત રજપૂતોમાં તો દીકરીને કમનસીબ માની દૂધ પીતી કરવાનો રિવાજ છે પરંતુ તે જન્મથી અપંગ હોવા છતાં તેને માટે મનમાં આવો વિચાર નથી થયો. ઉલટું એને જોઈ મનમાં થતું કે આ પરમાત્માની દેન છે. પરમાત્માએ સેવા કરવાની આપી હોય, કારણ આ અપંગને વિવાહ લગ્નથી સમાજમાં કોઈ સાથે જોડી શકાય તેમ નથી. તો પરમાત્માની મરજીમાં રાજી થઈ તેની સેવા કેમ ના કરવી ? મન કહેતું આ હરમા તો પ્રભુની અમાનત છે. પરમાત્માના સ્વરૂપ આ સંતને પરમાત્માની આ અમાનત શા માટે ન સોંપવી ! ગામ આગેવાનોના મનમાં પણ થયું ધન છે. આ રતનસિંગને દીકરી જન્મથી અપંગ હતી, છતાં હરમાનું મન કોચવાય એવું ક્યારેય કર્યું નથી. આજે તેનું મન આ સંતને સોંપવાનું થયું છે તો આપણે શા માટે ના પાડવી એની હા તો આપણી પણ તેમાં હા.

સૌ વિચાર કરી જીવણજીને આગ્રહ કરી હરમાને સોંપવી કાલાવાલા કરવા લાગ્યા. જીવણજીએ અંતરદર્શન કર્યું તો ભાવી ઉદા સમાજ દેખાયો. બોલ્યા અમો યાત્રાએથી આવીને સ્વીકાર કરીશું.

સંતદાસ, ગોપાળદાસ, દેવદાસ રામદાસને થયું. આમ સંતમંડળીમાં ફરતા રહેવા કરતાં આપણો પરિવાર સમાજ એક સ્થાયી થાય તો અહર્નિશ સદ્‌ગુરુ સમાગમનો લાભ મળે. વાહ ગુરુ વાહ સદ્‌ગુરુ તારી લીલા અપરંપાર છે.

ઉદા ધર્મની ધાર્મિક પ્રથાઓ

ઉદા સંપ્રદાય એ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ (૧૬૪૯-૧૭૩૭) દ્વારા દઢાવેલા અનુયાયીઓનો સંપ્રદાય છે. ઉદાભક્તની ચોક્કસ ઓળખ તરીકે જન સમાજમાં પ્રચલિત ઉક્તિ છે કે ''ઉદા સબસે જુદા'' હિંદુ ધર્મના અનુયાયીઓથી અનેક સામાજિક રૂઢીઓ અને ધાર્મિક ક્રિયામાં ઉદા ધર્મનું આચરણ જુદુ પડે છે. વેદ શાસ્ત્ર પુરાણ ઈત્યાદિ ધર્મ ગ્રંથોનો વિરોધ તાત્ત્વિક દષ્ટિથી કરવામાં આવે છે. વૈદિક કર્મકાંડ કરતા નથી. જન્મ, લગ્ન, મરણના પ્રસંગોમાં આ ઉદાભક્ત અલગ છે. તે જણાઈ આવે છે. કર્મકાંડ કરાવનાર પુરોહિતની અનઉપસ્થિતિમાં જન્મના સંસ્કાર થાય છે. બાળકના જન્મ પછી ગુરુદ્વારે કે પરથારાના ભક્ત દ્વારા સવા માસ કે ત્યાર પહેલા પણ કંઠી દીક્ષા અપાય છે. ત્યારે સ્ત્રી પુરુષનો સમુદાય ઉપસ્થિત રહે છે. પરબ્રહ્મવાણીનું પદ ગવાય છે. ગોપી ચંદનનું તિલક કરી વૈષ્ણવ ભક્તનું બાનું અપાય છે. તુલસીની કંઠી બાંધતાં શ્રી હરિનું શરણ અપાય છે. સુખડીનો પ્રસાદ વહેંચાય છે.

લગ્ન પ્રસંગે ગોત્રજ ભરવું, કુળદેવીની સ્થાપના પૂજા, ગણેશ સ્થાપના થતી નથી. પરંતુ ગુરુની પધરામણી કરવામાં આવે છે. ગુરુ આ પ્રસંગે આવે ત્યારે ગામની ભાગોળેથી સામૈયું કરી ધોળ મંગળ ગાતાં લગ્ન મંડપમાં લાવે છે. જયારે પીઠી ચોળવામાં આવે ત્યારે તેમને પ્રણામ (વંદન) કરી કંકુને બદલે કેસર છાંટી કંકોત્રી ગવાય છે. બ્રિજની શોભાનું પદ બોલાય છે. પીઠી ચોળવાની શરૂ થતાં પર-બ્રહ્મવાણીનું પદ ગવાય છે. લગ્ન મંડપમાં ફટાણાં ગવાતાં નથી. પરંતુ સંત ભક્તિ કવિયોના રામકૃષ્ણના લગ્ન પ્રસંગને અનુલક્ષીને રચાયેલા પદો ગવાય છે. વરઘોડામાં બેન્ડવાજાંને બદલે કાંસી મૃદંગ સાથે ધોળ મંગળ ગાય છે. જયારે સ્ત્રી વર્ગ રઘુનાથજીની ઘોડલીનું

પદ જે રામચંદ્રજીના વરઘોડાનું વર્ણન કરતું પદ ગાય છે. લગ્ન મંડપમાં સીતાજીનો સોહેલાનું પદ ગવાય છે. લગ્ન મંડપમાં ચોરીનો આકાર હોતો નથી પરંતુ ભક્ત સમાજના ભક્તો સંત સોહાગાનું પદ બોલીને ઝીલે છે. અંતર પટ, કંસાર જમાડવો, વીંછી દાબવાની રૂઢીઓ છે. ધ્રુવનો તારો બતાવતા નથી પરંતુ ધ્રુવને અવિચલ પદ આપનાર પરમાત્માનું દર્શન કરવાની કડી આવે ત્યારે વરવધુનું ઉત્થાન થાય છે. કન્યા વિક્રયના દહેજ પહેરામણીનો કરિયાવર નથી. લગ્ન મંડપમાં ફટાણાં ગવાતાં નથી પરંતુ લગ્નની વિધિના સમયે સમગ્ર ઉપસ્થિત સમુદાય ગોર દ્વારા ગવાતા સંત સોહાગાને એક ચિત્તે ધ્યાન દઈને સાંભળે છે. આ સમયે કોઈપણ પ્રકારનો બીજો ઘોંઘાટ થતો નથી અને થતો હોય તેને બંધ કરવામાં આવે છે.

જાન જમવા આવે ત્યારે જાનનો સ્ત્રી વર્ગ કનૈયાજીની આરતીનું ઘોળ ગાતાં ગાતાં આવે છે. વરવધુ પરણીને ઊઠે ત્યારે પણ ભક્તિ ભાવનાવાળા પદ બોલાય છે.

મરણ પ્રસંગ–આ સંપ્રદાયમાં અન્ય હિંદુ સમાજ કરતાં અલગ તરી આવે છે. મરણ પામતા જીવાત્માનાં અંતિમ સમયે રડારોડ ન કરતાં લોઢી કારજનું પદ સંભળાવે છે. મરણ પામેલા વ્યક્તિના દેહને સ્નાન કરાવી નવા વસ્ત્રો પહેરાવી તિલક તુલસીના બાંના ધરાવી પલાઠીવાળી આસનમાં બેસાડી બંને હાથનો ખોબો ગોઠવી શ્રીફળ રાખે છે. પણ શ્રીફળ રાખવું યોગ્ય નથી. તેના બદલે હાથમાં તુલસીદલ રાખવું યોગ્ય છે. આ પ્રસંગે આવનાર સૌ તેને ફૂલ ચઢાવી રામકબીર કહી વંદન કરે છે. પરંતુ ફૂલ ચઢાવવાની જરૂર નથી. ફક્ત રામકબીર કહી વંદન કરવા એજ યોગ્ય છે. સ્ત્રી અને પુરુષવર્ગ ભક્તિના ભજન બોલે છે પારાયણ કરે છે. બહેનો મરસિયા જેવાં પદ ગાતી નથી પણ અત્યારે જે બહેનો આવું ગાય છે તે તદ્દન અયોગ્ય છે.

પુરુષ વર્ગ કાંસી મૃદંગથી કીર્તન કરે છે. સ્મશાન યાત્રા માટે ફૂલોથી શરણારેલા સંઘાસન (પાલખી)માં બેસાડે છે. પુરુષ વર્ગ કાંસી મૃદંગ સાથે કીર્તન કરતા ચિતા પર મૃતદેહને ગોઠવી મુખમાં તુલસીદલ ગુરુજી અથવા પરથારાના ભક્ત મૂકે છે. અગ્નિદાહ બાજુમાંથી અપાય ત્યારે ઉપસ્થિત પુરુષ ભક્ત વર્ગ કડવાનું પદ બોલે છે. પદ પૂરુ થયા પછી મરણવાળે ઘેર આવી હરિકીર્તન કરે છે. અને સુખડીનો પ્રસાદ અને ભોજન પ્રસાદ લઈ વિખરાય છે. મરણને હરિશરણ કહેવાય છે. તેને ત્યાં રોજ રાત્રે પારાયણ હરિકીર્તન ચોક્કસ સમય સુધી થાય છે. સૂતક, કાણ, બારમું તેરમું શરાવણીની કોઈ વિધિ થતી નથી.

સદ્‌ગુરુ જીવણદાસજી મહારાજની પુણ્ય સ્થલીઓ વિષે સંક્ષિપ્ત પરિચય

પુણ્યાત્થાઓ ભૂમિમાં જે સ્થળોએ વિહરે છે ત્યાંની ભૂમિ વિભૂતિઓના પાવન સહવાસથી પ્રફુલ્લિત થાય છે. આ પુણ્યાત્માની વાણીના ગુંજારવથી વાતાવરણ મહેકે છે. ભૌતિક રાગદ્વેષાદિકથી પ્રદૂષિત થયેલું વાતાવરણ સ્નેહ સદ્‌ભાવ જ્ઞાન-ભક્તિથી મહેકી ઉઠે છે. આ મહેકની અનુભૂતિ ચીરકાળ સુધી અણુઅણુને આંદોલિત કરતી રહે છે. આ સ્થલોનું દર્શન પાવનકારી છે. દર્શનાર્થીમાં અહોભાવ પ્રગટાવે છે કે મારા વા'લા એ અહીંયાં કર્યો છે વાસ. પોતાના અચેતનને ઝંઝોળે છે. ચેતને દિવ્યતાના પંથે જવાની પ્રેરણા પૂરી પાડે છે.

દિવ્યાત્માઓ જનકલ્યાણ માટે જગતમાં આવતા રહે છે. જયારે રાગ અને દ્વેષનું ધુમશ ઘેરાય છે. સમદષ્ટિની રીત છોડી સ્વહિત કારણ માનવ ન કરવાનાં કાર્યો કરી આ લોકને બનાવે છે અને પરલોકને વિસરે છે ત્યારે તેઓનું આગમન થાય છે.

આ પુણ્યસ્થલીઓ અંધકારમાં ભટકતા મુસાફરોને યથાર્થ માર્ગદર્શન કરાવનાર દિવડા સમાન છે.

धन धन रे जमुना तट। धन व्रजनो रे वास ।।

परम भाग्य आ भूमिना। वहालो रमीया छे रास ।।

નરસિંહ મહેતા આવી ભૂમિની પ્રસંશા કરે છે.

આવો ઉદા ધર્મની પુણ્યસ્થલીઓનો પરિચય કરીએ તેના દર્શન પરસનથી કૃતકૃત્ય થઈએ.

વૃંદાવન

ताको है वृंदावन वासा।

जाको है जगजीवन नामा।। ज्ञान महिमा

આ પરમ પુરુષ પરમાત્માનું નિવાસ સ્થાન વૃંદાવનમાં છે... જેઓનું નામ જગજીવન છે.

પરમધામ વૃંદાવનમાં પુરાના બંસીવટમાં જીવણદાસજી મહારાજની ભગવાન કૃષ્ણ સાથે છાકલીલામાં ઉપસ્થિતિ હતી. ભક્તિ સંપ્રદાયના આચાર્યોની ત્યાં મૂર્તિઓ છે. તેમાં કબીરજીની સાથે જીવણદાસની મૂર્તિ છે. પુરાના બંસીબટ વૃંદાવનના સ્થાને બે વૃક્ષો બંસીવટના ચોકમાં છે. તેમાં એક વૃક્ષ દધિલતાનું છે. તે વૃક્ષના પાન દૂધમાં બોળવાથી દહીં બની જાય છે. તે વૃક્ષના ચોતરા આગળ એક પાંજરામાં ભક્તિ સંપ્રદાયના ૧૬ આચાર્યોની નાની મૂર્તિઓ છે.

(૧) જીવણજી મહારાજની સંવત ૨૦૬૦ માં જ્યારે હું ત્યાં ગયો ત્યારે શીખ લોકોએ આ મૂર્તિને નાનક જેવી લાગેલી તેથી તેઓએ પાંજરામાં આવી પાંચ છ મૂર્તિઓ મુકાવેલી પણ હું ફરીથી ત્યાં ગયો ત્યારે આ મૂર્તિઓ કાઢી નાખેલી. (૨)

કબીરજી. (૩) લાલજી (વલ્લભાચાર્ય કુલ સંપ્રદાયમાં આવે છે.) પંજાબી લોકો આમને વધારે માને છે. હરિયાણા તરફ વધારે પ્રચાર છે. (૪) વિઠ્ઠલજી (બાંકે બિહારી હરિદાસજી સંપ્રદાયમાં આવે છે.) (૫) હરિવંશજી (રાધાવલ્લભી સંપ્રદાયમાં પાંચમાં.) (૬) ચરણદાસજી (શુક સંપ્રદાય). (૭) મનમોહનજી (વ્યાસ ઓડછા નરેશમાં હરિરામ વ્યાસના શિષ્ય હતા.) (૮) મધુ પંડિત (ગૌડિય સંપ્રદાય). (૯) શ્રી ભટજી (નીમ્બાર્ક સંપ્રદાય). (૧૦) મંગલ બિહારીજી (સંત જ્ઞાનેશ્વરી સંપ્રદાય). (૧૧) વલ્લભજી (વલ્લભાચાર્ય) (૧૨) ગોવિંદદાસ (નીમ્બાર્ક સંપ્રદાય). (૧૩) બિહારીશરણ દેવાચાર્ય (નીમ્બાર્ક સંપ્રદાય વૃંદાવનમાં તેમને વિશેષ રૂપ આપ્યું). (૧૪) વિઠ્ઠલ વિપુલ દેવાચાર્યજી (શુક સંપ્રદાય–તેમને એક હાથ હતો જ નહીં માટે તેનો હાથ તૂટેલો હોય તેવું લાગે છે માટે વૃંદાવનમાં જે આજે બાંકે બિહારીજીનું મંદિર છે તેમાં ઘંટ વાગતો નથી કારણ વિઠ્ઠલ વિપુલ દેવાચાર્યનો એક હાથ હતો જ નહીં માટે આજે પણ તે મંદિરમાં ઘંટા વાગતાં નથી. (૧૫) સુરદાસજીની મૂર્તિનો હાથ વાંદર પેસી જવાથી તૂટી ગયો છે. (વલ્લભ સંપ્રદાયની અંદર થયા). (૧૬) વચમાં એક નવમા નંબરની મૂર્તિ નથી તે નરસિંહ મહેતાની હતી. તે સંવત ૨૦૩૦ કે ૨૦૩૨માં તૂટી ગઈ.

मथुरा माहलो देश, काठियावाडे कटंब वसे ।।

आयो गुर्जर खंड, संतो तणे मेलावडे ।।१।। दोहो

જીવણદાસજી મહારાજ કહે છે પૂર્વે કૃષ્ણાવતારમાં મારો દેશ, મારું વતન મથુરા હતું અને કુટુંબ કાઠિયાવાડમાં દ્વારકામાં હતું. પણ આ અવતારે ગુર્જરખંડ કાનમમાં સંતોના દર્શન માટે આવ્યો છું.

સંવત ૧૬૮૭માં દુકાળ પડ્યો ત્યારે આસો સુદ ૧૦ ના દિવસે

જીવણજી મહારાજ ગુરુ ગોપાલદાસજી સાથે મળવા ગયેલા. ત્યાંથી તેઓ વૃંદાવન વિગેરે સ્થળોએ ગયેલા. વહિવંચાના ચોપડા પાન–૪૧૨માં લખ્યું છે કે ગામ પુનિયાદ જીવણજી મહારાજ વિંદાવનમેં ખટ દર્શનનો ભંડારો કર્યો તથા ગામ જેપુર ગલતા ગાદીનો ભંડારો કર્યો તથા પોતાના બારોટની ગૌશાળા બંધાવી આપી સંવત ૧૭૩૫ની સાલ ૧૨૫ રૂપિયા બનાત આપી. આમ બે વખત જીવણજી મહારાજ વૃંદાવનમાં ગયેલા હતા.

પાટણ

पाटण पद्मो अवतरो, जे गोकुलनो कहान ।।

सुखसागर सदा जीवणा, जे दियो सुदामा दान ।।२२ ।। नामरूप

જીવણદાસજી મહારાજ કહે છે જે ગોકુળમાં ભગવાન કૃષ્ણ

હતા તે જ પાટણમાં ભગવાન પદ્મનાભ તરીકે અવતર્યા છે. તેઓ સદાય અતિશય સુખને આપવાવાળા છે. તેમણે જે સુખ સંપત્તિ સુદામાને આપી હતી તેવી જ ભક્તિની સંપત્તિ અધ્યારુજી તરીકે અવતરેલા સુદામાને પ્રદાન કરી હતી.

कृष्णा कबीरो अवतर्या, भगत हेत भरवाड ।।

ए जुगल जोडी भज जीवणा, जे पद्मनाभ अवतार ।।२१।। नामरूप

જીવણદાસજી મહારાજ કહે છે ભક્તોના કલ્યાણ માટે કૃષ્ણ ભરવાડ તરીકે અને કબીર (ગોપાલ) સુંદરી તરીકે અવતર્યા હતા, તે ગુરુ શિષ્યની યુગલ જોડીની ભક્તિ કરો કે જેઓ પદ્મનાભના અવતાર વખતે ગુરુશિષ્યરૂપે અવતર્યા હતા.

વૃંદાવનમાં બાળલીલામાં વ્રજના સખા બાળકોએ કૃષ્ણનો રમતમાં રાજ્યાભિષેક કર્યો ત્યારે શિવજીએ ત્યાં જઈને આશીર્વાદ આપ્યા ત્યારે ભગવાને રાધાજી પાસેથી શિવજીને ભેટ આપવા હાર મંગાવ્યો પણ હિંસક મોતીવાળો હાર શિવે ન સ્વીકાર્યો ત્યારે રાધાજીને જમુનાજીના જલમાંથી મોતી મળ્યું તેમાંથી બીજા મોતી બનાવીને હાર આપ્યો હતો ત્યારે ભોજા ગુર્જરની દીકરી કલહંસાએ તે મોતીઓમાંથી ત્રણ મોતી ચોરી લીધાં હતાં. તેથી તેને વૃક્ષ યોનીમાં જન્મ લે એવો શાપ આપેલો તે કલહંસાનું પાટણમાં આમલીના વૃક્ષ તરીકે ઉગેલું ઝાડ હતું. તેનો ઉદ્ધાર કરવા પરોક્ષ રીતે જીવણજી મહારાજ પાટણ પધારેલા તેથી પાટણવાડીમાં કબીરજીના તુલસી ક્યારાની બાજુમાં સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજનો તુલસી ક્યારો આ પાટણ વાડીમાં છે. આમ આ રીતે જીવણજી મહારાજે કલહંસાનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો.

અધ્યારુજી મહારાજે પદ્મનાભ ભગવાન પાસેથી દીક્ષા લઈને ૨૮ કીર્તનો રચ્યાં તે કીર્તનોની ભક્તિ આપણને જીવણજીએ લાવી

આપી માટે કહે છે,

पाटण आंबो मोरियो, झींटयो झालावाड ।।

फल लाग्यां छे मालवे, वेड्यो छे गुजरात ।।

કૃષ્ણભક્તિ રૂપી આંબો–પદ્મનાભરૂપી આંબો પાટણમાં પ્રગટ થયો તેનું વાડોલિયું જતન કાઠિયાવાડમાં દ્વારકા સુદામાપુરી–પોરબંદરમાં થયું. તેના ફળ માલવામાં મીરા જેવી તરીકે લાગ્યાં અને ગુજરાતમાં તે ફળને વેડવાનો લાભ મળ્યો.

પાટણનો પદ્મનાભરૂપી આંબો હતો તેની ભક્તિ ૨૮ના કીર્તનરૂપી વાડોલિયું અધ્યારુરૂપી કાઠિયાવાડવાળા સુદામાએ કર્યું. તે કીર્તનોની ભક્તિનો ફેલાવો જીવણજીએ માલવામાં કર્યો અને ગુજરાતમાં ભક્ત સમાજે તેનો સંગ્રહ કર્યો.

કાશી

काशी मांहे कबीरकी आभा, पाटण मांहे श्री पद्मनाभा ।।५५ ।।
सो सद्‌गुरु जीवण प्रगटे आए, सब संतन मन वांछितपाए ।।५६ ।।

કાશીમાં તમારું (જીવણજી–કૃષ્ણનું) કબીર તરીકેની છાયાનું સ્વરૂપ હતું અને પાટણમાં શ્રી પદ્મનાભ હતા, તેજ તમો સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજ બધા સંતોને મન ગમતા પ્રગટ થઈને આવ્યા છો. આમ બધા સંતોના મનને ગમતા તેવા તમને તેઓ પામ્યા છે.

જીવણજી મહારાજ કાશીમાં સદ્‌ગુરુ કબીર તરીકે પ્રગટ્યા હતા અને કબીરજીને જીવણજી મહારાજે સદ્‌ગુરુ તરીકે પ્રમાણ્યા છે. પાટણમાં પદ્મનાભ ભગવાનના પણ કબીરજી ગુરુ હતા. આમ ભગવાન કબીર તરીકે તેમજ પદ્મનાભ તરીકે બે સ્વરૂપમાં એક જ વખતે પ્રગટ થયેલા છે. ભગવાનની લીલા અદ્‌ભુત હોય છે. સમુદ્રમંથન વખતે ભગવાને ત્રણ અવતાર એકી સાથે ધારણ કરેલા. વિષ્ણુરૂપે લક્ષ્મીને વર્યા કર્મ રૂપે મેરુ પર્વત ધારણ કર્યો. મોહિની રૂપે અમૃત દેવોને પાયું હતું. કાશીનું મહત્ત્વ સદ્‌ગુરુ કબીરજીને માટે કર્મમાર્ગીઓ સાથે સામનો કરવાનું રણમેદાન તરીકે છે. સદ્‌ગુરુના પ્રાગટ્યની ભૂમિ છે.

અમદાવાદ

અમદાવાદમાં પદ્મનાભ ભગવાનના વંશજ માધવરાવ દ્વારા ચંડોળા તળાવની પાળે પદ્મનાભજીનો માટીનો તુલસીક્યારો બનાવવામાં આવ્યો છે. પદ્મનાભ વંશ વારસદાર હોવાથી આ ક્યારો બનાવ્યો છે.

જેસલમેર

गुर्जर खंडमें प्रगटे, ज्ञानी गोरखनाथ ।।
दास कबीर जीवणा, मस्तक दीनो हाथ ।।१२९ ।। प्रबोध

જીવણદાસજી મહારાજ કહે છે ગુજરાતના પ્રદેશમાં યોગી ગોરખનાથ જ્ઞાનીજી તરીકે પ્રગટ થયા ત્યારે ભક્ત કબીરે તેઓના ઉપર કૃપા કરીને તેમને આશીર્વાદ આપીને ભગવદ્ ભક્તિ આપીને ઉગારી લીધા.

ગોરખનાથ કબીર પાસે ૮૪ સિદ્ધિના બળને દાખવવા ગયા

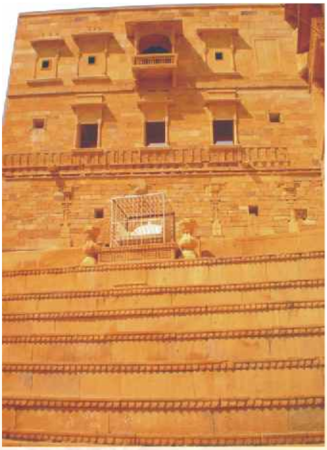

અને ત્રિશૂળ ઉપર બેસીને કબીરને વાર્તાલાપ કરવા બોલાવવા લાગ્યા ત્યારે કબીરે દોરાની ગૂટીનો એક છેડો જમીન ઉપર રાખીને ગુટી આકાશમાં ફેંકીને તેના છેડા પર બેસીને બોલ્યા મારી સામે આવીને બેસો ત્યારે વાતચીત થાય. આમ ગોરખનું અભિમાન ઉતરી ગયું. તેથી તે કબીરના શરણે ગયા અને ભક્તિ માગી. કબીરે કહ્યું આ અવતાર તેં સિદ્ધિઓ પાછળ બગાડ્યો છે માટે બીજા અવતારમાં હું તને ત્યારે ભક્તિ આપીશ. તેથી આ ગોરખે જેસલમેરમાં રાજાને ત્યાં જન્મ લીધો અને તેનું નામ ચતુરસિંહ હતું.

ચતુરસિંહ ઉંમરલાયક થયા છતાં લગ્ન કરવા ના પાડતા તેથી સમજાવી–પટાવીને જોધપુરના રાજાની ગંગા નામની છોકરી સાથે પરણાવવા લાગ્યા ત્યારે ચોરીમાંથી નાશી ગયા અને જયપુરમાં કૃષ્ણદાસ પયહારી પાસે જઈને દીક્ષા લીધી અને શૂલપાણેશ્વરમાં ૧૪ વર્ષ તપસ્યા કરી. તેમને શોધતા શોધતા ચાર સિપાઈઓ ગંગાબાને તેડીને આવ્યા અને પાછા આવવા વિનવવા લાગ્યા. પણ આ ચતુરસિંહને કૃષ્ણદાસ પયહારીએ જ્ઞાની એવું નામ આપેલું તેવા આ જ્ઞાનીજીએ આ સિપાઈઓને એવો ઉપદેશ આપ્યો કે ચારેય સિપાઈઓ ફકીર બની ગયા. તેમાંનો એક સિપાઈ બાવાઘોરમાં રહ્યો ત્યાં તેની કબર છે. બીજા સિપાઈની કબર વડોદરામાં ફતેપુરા આગળ છે. (તે કબર ઈ.સ. ૨૦૦૫માં કોમી રમખાણમાં તોડી નાખી. હતી તેને ફરી બનાવી છે) આમ ગંગાબા સાથે તેમને ગૃહસંસાર માંડ્યો તેમની સમાધિ અને વંશજો આજે મોટા સાંજા ઝઘડિયાની બાજુમાં હયાત છે. આ રીતે જેસલમેર જ્ઞાનીજી મહારાજના જન્મના સ્થળ તરીકે આપણા ગુરુની જન્મભૂમિ તરીકે પુણ્ય સ્થલી છે.

નાઝરના સંશોધનોના કાગળોની ફાઈલમાં–કાગળમાં લખેલું છે, જીવણજી મહારાજના નામનો ઝરો જલનો સજીવન જલનો ગ્યાનીજીમાં (મોટા સાંજામાં) છે.

ગલતા

રાજસ્થાનમાં ગલતામાં જેસલમેરના રાજાના ગુરુની ગાદી છે. તે ગાદીમાં જ્ઞાનીજીના ગુરુ ખોજીજી થઈ ગયા તે જ્ઞાનીજીના રાજગુરુ હતા. એક વખત ખોજીજી પેશાબ કરવા બેઠા હતા ત્યારે વડના ટેટાને તણાતો જોઈને હસવું આવ્યું કે આ ટેટાથી વડનું વૃક્ષ બને તો તેનો મોટા હાથીઓ પણ ખેંચી ન શકે તેવો આ ટેટો પેશાબમાં તણાય છે. ખોજીજીને હસતા જોઈને જ્ઞાનીજી પણ હસ્યા. ત્યારે ખોજીજીએ કહ્યું હું કેમ હસ્યો તેનું કારણ કહે તેનો જે જવાબ આપે તે તારો અને મારો ગુરુ છે.

बटक बीजकी मांडमें, अटक भया मन थीर ।।
जन ज्ञानीका संशय मीटा, सद्‌गुरु मिल्या कबीर ।।

વડના બાજની અંદર રહેલી શક્તિની સૃષ્ટિમાં ખોજીજીનું મન વિચાર મગ્ન બની ગયું. પણ જયારે સદ્‌ગુરુ કબીર મળ્યા ત્યારે તેમના મનની શંકા દૂર થઈ. આ રહસ્યનો ખુલાસો કબીરજીએ જ્ઞાનીજીને કબીરવડમાં ઉપર મુજબ કરી આપેલો તેથી જ્ઞાનીજીના રાજગુરુ ખોજીજીની ગાદીના સ્થાન તરીકે ગલતા પણ આપણા ગુરુની ગાદીના સ્થાન તરીકે પુણ્ય સ્થલી છે.

ખોજીજીના શિષ્યો તરીકે જયપુરમાં આવેલા નારાયણ મહારાજનો આશ્રમ છે. તેની એક શાખા ડાકોરમાં જયપુરવાળાના મંદિર તરીકે આવેલું છે. જયપુરમાં જે આશ્રમ છે તે લોકો ખોજીજીને ગુરુ તરીકે માને છે અને જયપુરમાં તેઓએ એક યજ્ઞશાળા બનાવી છે તેની ભીંતો પર ખોજીજીની સાખીઓ પણ લખેલી છે તેમાં કર્મકાંડને લગતી સાખીઓ બનાવટી છે. જયપુરવાળાઓ તરફથી ખોજીજીની સાખીઓ છપાવવામાં આવી છે એવું સાંભળ્યું છે પણ મને ઉપલબ્ધ થઈ નથી. પુનિયાદમાં હ.લિ. ગ્રે નં. ૫, ૯, ૨૫, ૩૧, ૮૫, ૧૦૧,

૧૦૬, ૧૦૫/૧, ૧૪, ૬૬, ૧૪૩, ૨૧૮માં ખોજીજી ટુટક સાખીઓ કુલ-૪૫ જેટલી છે અને જયપુરની યજ્ઞ શાળામાંય ૯ જેટલી સાખીઓ હું લખી લાવ્યો છું.

કબીરવડ

કબીરવડમાં જ્ઞાનીજી મળ્યા હતા. ત્યાં જ્ઞાનીજીને કબીરજીએ ઉપદેશ આપેલો. જ્ઞાનીજીના માથા પર હાથ મૂકેલો ત્યારે જ્ઞાનીજીને રામનું સ્વરૂપ દેખાયું હતું અને આંખ ઉઘાડી ત્યારે કબીરજી દેખાયા હતા. તેથી જ્ઞાનીજી પૂછે છે અરે બાબા તુમ કબીર હો યા રામ. ત્યારે કબીરજીએ કહેલું કે શીશેમેં જો ચીજ હોતી હૈ વોહી દીખતી હૈ. આથી જ્ઞાનીજીએ રામકબીર એવા નામથી કબીરજીને જોયા અને આમ આપણને રામકબીર નામ આપ્યું છે.

મોટા સાંજા

ઝઘડિયાની બાજુમાં આ ગામ આવેલું છે ત્યાં જ્ઞાનીજી મહારાજની ગાદી છે અને તેમની સમાધિ તુલસીક્યારો છે. ગંગાબા સાથે ગૃહસંસાર ચલાવવા માટે આ સ્થળે જ્ઞાનીજીએ વસવાટ કર્યો હતો. તેમના ચોકમાં લીમડા પર વીજળી પડેલી ત્યારે જ્ઞાનીજીએ તેના પોલાણમાં પાટડી ખોસી દીધી હતી તે હજુ પણ હયાત છે. આજે જ્ઞાનીજીના વારસદારો આ સ્થળે હયાત છે.

શ્રીમાળી, કોશમાળી

સુરત જીલ્લામાં ઓરણાની બાજુમાં શ્રીમાળી નામનું ગામ છે. ત્યાં એક મંદિરમાં ત્રણ મહાપુરુષોની મૂર્તિઓ છે. તેમાં જ્ઞાનીજી, માધવદાસજી, ભાણદાસની એમ ત્રણેની મૂર્તિઓ છે. થોડા વખત પહેલાં આ મૂર્તિઓ જુની થઈ જવાથી નવી મૂર્તિઓ મૂકેલી છે. આમ આ મૂર્તિઓમાં આપણા સદ્‌ગુરુ જ્ઞાનીજી મહારાજ તે મંદિરમાં બિરાજે છે. માટે આ શ્રીમાળી એ આપણા માટે પુણ્યસ્થલી છે.

પલાસવાડા

જીવણજી મહારાજના શિષ્ય સંતદાસે આ ગામમાં ગાદી સ્થાપેલી છે. તેમાં કોઈ વારસદાર નહીં હોય માટે જ્ઞાનીજી મહારાજના કુટુંબમાંથી મોટા સાંજામાંથી એક વારસદાર આ ગાદી પર બિરાજે છે. ત્યાં જ્ઞાનીજી મહારાજની ગાદી સ્થાપવામાં આવી છે અને મંદિરની પાસે સાત તુલસીક્યારા છે. તેમાં એક તુલસીક્યારો સંતદાસજીનો હશે. આ ગાદી ઉપર છેલ્લે બિરાજેલા જગદીશચંદ્ર જુગલદાસ મહારાજ કહેતા હતા કે આ તુલસીક્યારાઓમાં જ્ઞાનીજી મહારાજની વંશમાં થઈ ગયેલા રઘુનાથદાસજીનો પણ તુલીસીક્યારો હશે. આમ આ સ્થળે જ્ઞાનીજી મહારાજ તેમજ જીવણજી મહારાજના શિષ્ય સંતદાસજીની સ્મૃતિ છે અને વળી તુલસીક્યારાઓ છે. આમ આપણી પ્રણાલિકામાં જ તુલસીક્યારા જોવા મળે છે. જેમ કે પાટણ, મોટા સાંજા, પલાસવાડ, પુનિયાદ, સબલપુર, સરદારપુર, બોડેલી, હંસાપુરા, અમાદરા, તાંદલજા ઈત્યાદિ માટે આમ આ

પલાસવાડ એ આપણા માટે નિકટનું મહત્ત્વપૂર્ણ પુણ્યસ્થલી છે. પતરા મુકામે ભગત લક્ષ્મણભાઈ રઘુનાથભાઈને ત્યાં સમાગમમાં જીવણજી મહારાજની ગાદીઓની ગણત્રી પાન–૬૪માં છે.

સદર સમાગમના પાન ૧૫૭નું લખાણ,

જીવણ સમર્થાઈનું પ્રશ્ન લખ્યું છે. રાંકાવાંકાની પરચરીના વિસરામ બીજાની સાખ

निरगुण सीरगुणकी कथा, कहे करे जो कोई ।

ताकु हरि अबहु मिले, दास अनंत कहे सोई ।।१।।

विकट मारग है भगतको, चले कोटनमें कोई ।

और भेख भगवंतको, हरिजन विरला कोई ।।२।।

આ વચનનું પરમાણ આ સમાગમથી જણાય છે કે જીવણદાસજીને ઘણા જન પરસા છે.

(૧) માલવા, (૨) પ્રાંસવાડી ધામણના ભગત વલવનાંહાના દીકરા, (૩) ભગવાનદાની રજૂવાતનકી સુરતના ગાદીએ જ આ છે., (૪) સરદારપર તેમાંથી ઉજાગર સાર વસ્ત ગ્રહણ કરીને ઉપગાર કરા. તેમના નામ પ્રથમ માલવા માંહના વૈષ્ણવ ગોપાલદાસ સંતદાસ ચંદેરીયા ગામના તે મધેથી ગાદી માલવામાં ચાલે છે. વલી સંતદાસજી ગુજરાતમાં જીવણદાસજીને જોગે પધાર્યા. તેમણે ગામ પરાંસવાડા નિવાસ કરી નાદનો પરભા ચલાવ્યો તે ગાદી છે તે બીજી.

વલતા માંગલેશ્વર વાસે વૈષ્ણવજી પધારા તારે કેસવદાસ ઝાડેસરીઆની ઘણી આણી રામબાઈના શરીરમાં ભોજોગુજર આવા તે ઓધરા તે જોગે કેસવદાસ સોનીને ભગતી ઉદે હવી તેમને સુરત પરગંણાનાં ગામોએ વૈષ્ણવ કરીને ગાદી સુરતમાં નાદની ચલાવી છે. પુનીયાદ ગામે સમાગમ હરિ પરચા વૈષ્ણવજી કરતા હતા તે જોગમાં

કૃષ્ણદાસજી ગણેશ ઉપાસી મલા તેમ તે વૈષ્ણવજીએ કીરપા કરી માલા તિલક આપું તેમની ગાદી ગામ સરદારપર પ્રગણે વીજાપર ગામે ચાલે છે. વૈષ્ણવજી સધામ પધારા તે વખતના સમાગમમાં વૈષ્ણવ ભેગા થયેલા તેમણે વૈષ્ણવ કાંહાનદાસજી ગુરુમુખી આધીન દીનના વૈષ્ણવજીએ ભાલા પછે અતિ ક્રીપા કરીને પોતાની કોટની માલા કાંહાંનદાસજીને આરોપી નાદનો ધરમ ભાલવો સરવ વૈષ્ણવમાં એ કબૂલ કરી કાંહાંનદાસજીને પરણામા વલતા તે સભાના વૈષ્ણવાંએ સામદાસજી પરમ વિવેકી ભાલીને તથા વૈષ્ણવજીની શરીરથી શરીર પ્રગટ થયેલું પૂજનિક મહૂરતિ જાણી વૈષ્ણવજીને ઘણી વિનંતી કરી કહું જે આ પરથારાની ટેહેલ કાંહાંનદાસજીને સોંપી છે પણ એ તમારે ઘેર હોઅ તારે વૈષ્ણવાની રૂખ ભાલી ધરમનાદનો છે કહી કાંહાંનદાસજી દ્વારે શામદાસજીને કૃપા કરી ટેહેલ સોંપી તે શામદાસજીના પરવારની ગાદી પુનીઆદ ગામમાં ચાલે છે. શામદાસજીના પુત્ર દ્વારકાદાસજીને તેમની પાસે વૈષ્ણવજી નાંહાના પારેખ માલા તિલક પામા વલતા સમાગમ જોગે મલા તારે સનાતંન નાદનો ધર્મ છે. તે ગુપત સ્વારથ રાખી ધર્મની રીત પ્રીત દ્વારકાદાસજીએ ચલાવા માંડી માટે પારખજી મન ભંગ થઈ ગુરુકૃપાનાં વચન માગા તારે દ્વારકાદાસજીએ આપાં વલતા દરાપરા ગામે વાસ કરી ભગતિ સતગુરુ જીવણદાસજીના વચન પૂરવ કરી તાંહા ઘણા સેવક આવી મલતા તેમને કૃપા કરી વૈષ્ણવા ધર્મ દરસાવા છે તે ગાદી.

૬–દરાપરા, ૭–હાંસાપુરા એ અદાપ ચાલે છે.

તેમની પરનાલીમાં રતનજી ભાણાજી છે તે ઘરમાં સાંમદાસ રતનજી તેમના ઘરમાનો નરસઈઓ વલી સાંમદાસજીની ગાદીએ બુંદ પરનાલીના સામી થઆ. તેમણે હું માહારનો આપો ચલાવે તેથી વૈષ્ણવાને દુઃખ હવું તારે ગામ સાહાપરે મંદિર વૈષ્ણવાનું જુનુ ખેડું

જાણી વિસરામ માટે કરું તે ગાદી મોહનદાસ સામી વિઠ્ઠલદાસ સ્વામીના પુત્રને ટેહેલ સાંપીને ચલાવી પણ પરચા સાથે નથી. દેહાદિકના ધરમ ચલાવ્યા જેવું છે. એ રીતે સાત ગાદી આજ દિન સુધી જાણમાં આવી તે વરણવી લખી છે. વલી કોઈ વૈષ્ણવને ભાલ મલે તે પરમાંણે વિસ્તારજો છેલી સાતમી ગાદી.

છઠ્ઠી ગાદીવાલા પારખજીના પરવારમાં રતનજી ભાણજી છે. તેમના ચાર પુત્ર (૧) કાંહાંનદાસ, (૨) કેશવદાસ, (૩) સાંમદાસ, (૪) દીઆલદાસના બીજા માતોસરીના તેમના પુત્ર તરણ. (૩) તેમાં પાટવી : લાલદાસ મોહોટા. બીજા હરજીવનદાસ ત્રીજા જગજીવનદાસ તેમાં જગજીવનદાસના નિમિત કારણે લાલદાસ મોહોટાએ ખોવટપણું કરું તેહની સાખ

वैष्णव सुखके कारणे, मोहन धरिया धरम ।।
लालदास खेपट भए, नीवारा अधरम ।।१।।

થુવાવી

થુવાવીમાં જીવણજીના પ્રેમી ભક્તો રહેતા હતા. તેમની બાઈઓ ભીલાપુરમાં જીવણજીને મળવા આવેલી ત્યારે ઢાઢરે તેમને માર્ગ આપેલો હતો. આવા સમર્થ ભક્તો ત્યાં વસતા હતા. થુવાવીમાં જ્ઞાનીજીના વંસજોની ગાદી છે તેમના વારસદારો ત્યાં રહે છે. માટે આપણા ગુરુ જ્ઞાનીજીની યાદ આપે છે અને જીવણજીના પ્રખર ભક્તોની યાદ આપે છે. તે થુવાવી પણ પુણ્ય સ્થલી છે.

ઝાડેશ્વર

ઝાડેશ્વરમાં જ્ઞાનીજીના વંશજો રહેતા હતા. આજે પણ હશે. માંગેલશ્વરમાં જીવણજીએ કેશવદાસની પત્ની રામબાઈના દેહમાંથી ભોજાગુજીના પ્રેતનો ઉદ્ધાર કરેલો તે કેશવદાસ આ ઝાડેશ્વરના હતા

માટે કેશવદાસ ઝાડેશ્વરિયાના નામે જાણીતા છે. આ કેશવદાસ સોની હતા. વડોદરા નારિયાની ખડકીના ભગત નરસિંહભાઈ રામજી વડસાલમાં નોકરી હતી. ત્યારે આરતી બોલતા હતા તે સાંભળીને બાજુમાં રહેતો સોની કહેવા લાગ્યો કે આ પદ્મનાભની અમારી આરતી છે ત્યારે નરસિંહભાઈ કહે આ તો અમારી આરતી છે. આમ પરસ્પર ખેંચાતાણ થઈ ત્યારે આ સોનીએ કહ્યું કે અમે ઉદા સોની છીએ આમ કહીને તેમને એક હસ્ત લિખિત ગ્રંથી આપ્યો. આ ગ્રંથ નરસિંહભાઈએ મને બતાવેલો પણ આજે તેમના વારસદાર વિઠ્ઠલભાઈ પાસે નથી તેનો અફસોસ છે. આમ આ પ્રસંગ જીવણજીના જીવનકાળના તેમના બનાવની યાદ આપે છે. આમ આ ઝાડેશ્વર પણ એક પુણ્ય સ્થલી છે.

નોંધ : કેશવદાસ સોની ઉદા બન્યા હશે પણ સરદારપુરવાળા કૃષ્ણદાસના વારસદારોએ બ્રાહ્મણપણું ન છોડયું અને બ્રાહ્મણ રહ્યા તેથી સરદારપુરના મહંતો બ્રાહ્મણ છે. તે પ્રમાણે કેશવદાસના વારસદારોએ સોનીપણું છોડયું નહીં હોય તેથી સોની રહ્યા. પણ છેલ્લા સોની ઉદાસોની તરીકે આ પ્રમાણે જાણવા મળ્યા હતા.

શુક્લતીર્થ

દાદા સુખજી ઉર્ફે જસવંતજી જે જ્ઞાનીજી મહારાજના શિષ્ય હતા. તેમના શિષ્ય ચોરંદાના ગોપાલદાસ જે જીવણજીના ગુરુ હતા. તેમના નિવાસ સ્થાન તરીકે આ શુક્લતીર્થ ઐતિહાસિક સ્થળ તરીકે ગણનાને પાત્ર છે. આ રીતે તે એક પુણ્ય સ્થલી છે. ત્યાં આ મહાપુરુષની સ્મૃતિનું કોઈ ચહ્ન નથી પણ દાદા સુખજીના સ્થાન તરીકે પુણ્ય સ્થલી છે.

ચોરંદા

જીવણજીના ગુરુ ગોપાલદાસજી આ સ્થળે રહેતા હતા. તેમની પાછળ કોઈ યાદગીરી અપાવે તેવું રહ્યું નથી માટે ફકત ગુરુ ગોપાલદાસના નિવાસ સ્થાન તરીકે આ ચોરંદા પુણ્ય સ્થલી ગણાય તેમ છે.

હસ્ત લિખિત ગ્રંથ નં.-૨૮ પાન ૯૫ થી ૯૭ નું લખાણ પૂ. યદુનાથે હસ્ત લિખિત ગ્રંથ ૧૧૧ ના પાન ૩૪૦ થી ૩૪૫માં લખ્યું છે. તેને જીવણવાણી વર્ષ-૧, અંક-૨ ફાલ્ગુન પૂર્ણિમા સં.૨૦૩૨ ના પાન ૧-૨માં છપાવ્યું છે. તે નીચે મુજબ છે. જેમાં ચોરંદાનો ઉલ્લેખ છે. તેમજ જીવણજીના જીવનનો પ્રસંગ છે.

રામકબીર

जीवणजी महाराज धनोरे पधार्या ते चंदेरीयेथी चोरंदे पधार्या ।

જીવણદાસજી ધનોરે પધાર્યા, સાથે ગોપાલદાસજી તથા સંતદાસજી તથા રૂપા ભગત દેવદાસજી ગોપાલદાસજી ધનોરે પધાર્યા તે દેવા સાહી ચંદેરીએથી ચોરંદે પધાર્યા. શરદનિશાના ઓચ્છવ ઉપર વાટે ધનોરા નામનું ગામ આવ્યું ત્યાં જીવણદાસજી બીજા વૈષ્ણવો સમસ્ત તળાવ ઉપર પીપળના વૃક્ષ તળે બિરાજ્યા છે. હરિ કીર્તન થાય છે. તે તો પીપળો સૂકો છે. સુકાઈ ગયેલો છે. તેને કાપવા માટે ગામના પટેલોએ કાપવા માટે માણસ મોકલેલા ત્યારે જીવણદાસજી બોલ્યા કે પીપળો તો લીલો છે માટે ન કપાય. વળી પીપળાનું વૃક્ષ ગીતાજીમાં પણ કહેલું છે કે કાપવું નહીં. ગીતાજીનું વચન અધ્યાય-૧૦.

अश्वत्थ सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः ।

गन्धर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ।।२५।।

નોંધ : ઝાડ બોલે છે અને આજીજી પણ કરે છે. એ વૃત્તાંત પીપળના વૃક્ષનો દાખલો સચોટ છે. કલ્યાણ વર્ષ–૩૩, અંક–૯, પાન–૧૨૦૧.

हरी डाल मत तोडीए लागे सुखा बान ।

दास मलुका यों कहे अपनी सो 'जीय जान'

જગદીશ નો નં. ૨૫૮, શામળ હરિભાઈનો નં.૧, ભાગ–૧, પા. ૧૪૧.

ગીતાનું વચન અધ્યાય–૧૦

તારે વલતા તે માણસ પાછા જઆને ખબર કહી કે પીપળો તો લીલો થયો છે ને એવું સાંભળતામાં ગામ લોકો સર્વે પધાર્યા. સંતોના દર્શન કર્યાં. કરતા વારમાં બુધી નિર્મલ થઈને પૂછયું કે આ પીપળો સૂકો હતો તે લીલો થયો તે શું તારે જીવણદાસજી બોલા આ પીપળો કરતગ્નીના હાડથી સુકાયો છે તેમ પાણી પણ તલાવમાં રહેતું નથી.

कृतध्नी के हाडसु पीपळ सुको जाय ।

कुयारीकु दोषण लग्यो, कही समझावी चिंन ।।

(નાજરનાનીનો નં. ૮, પાન. ૩૨)

નોંધ : અમરચરિત્ર ભા–૫–પાન. ૨૪૫–૨૪૭ જુઓ. રજી. નં. ૨૫૧/૧૫ ભક્તિની મૂર્તિ જનાબાઈ

सो जीवण लीलो कीओ, सतगुरु तणे पसाअ ।।

તારે એમ જાણવામાં આવ્યું કે કોઈ મહાત્મા પુરુષ છે. એમ જાણીને વિનંતી કીધીને કહ્યું કે આ બાઈ અમારે કુલમાં શરીરે અપંગ હોવાથી અપંગ છે. જન્મથી તે બાઈ લાવીને શરણે મૂક્યાં તારે સંતદાસજીને કહું તમો તળાવમાંથી જલ ભરીને લાવો તે કમંડલ લઈને ગયા ત્યારે જલ દીધું નહીં ત્યારે પાછા આવ્યા. મહારાજને કહ્યું કે જલ નથી ત્યારે જીવણદાસજી બોલ્યા કે ભાઈઓ આ સંસારમાં કૃરતગઘ્ની પુરસના હાડથી પીપળો સુકાઓ ને તળાવમાં પણ જલ નથી તે સંતોના પ્રતાપ વડેથી જલ થશે પછી સંતદાસને મોકલ્યા કે જાઓ તળાવમાં જલ છે.

अधिक बढावत आपते, जन महेमा रघुवीर ।।
सवरी पद रज प्रसतां, सुध भयो सलीता नीर ।।१ ।।

(નાજર મોટી નોટ નં. ૯, પાન. ૪૬, વેંકટેશ્વર પ્રેસ ભક્તવાળા. પાન. ૨૭)

એ રીતે જલ થયું તે સંતદાસજી જલ લાવ્યા ને મહારાજને આપ્યું તે જલ લઈ બઈને શરીરે છાંટયું તથા પાન કરાવવાથી શરીરમાંથી અપંગપણું મટીને દેવરૂપ થયું ને ગ્યાન ઉદે હવું,

હરમાબાઈનું વચન

हरमाबई हरखीआं जीवण दरशन पाअ ।।
सरीद सांसो मीटीओ, भओ ग्यान प्रकाश ।।

હરમાબાઈનું વચન

ग्यान प्रकाशी गुरु मीलया, सो केम वीसर्यो जाअ ।।
जो गोविंद क्रीपा करे, गुरु मलेगे आअ ।।

એની સાખી ગણો આનંદ પામ્યાને કહું કે આ બાઈ કોઈ ભગવતીવાન છે. એમ જાણી જીવણજીદાસજીએ માથે હાથ મૂક્યો એ વ્રતાંત સાંભળીને રતનસિંગજી એ કહ્યું કે આ બાઈને અર્પણ કરું છું તે આપ અંગીકાર કરો તે સાંભળી જીવણદાસજી બોલ્યા કે હમો તો દેશારટણ કરવા નીકળ્યા છે ને સાધુપણું છે માટે અમારે ન સોઈએ તારે ગણી વિનંતી કરી હરમાબાઈએ કહ્યું કે,

तुमकु, छोड अवर क्यां जाउ, निसदिन तुमारी संग रहावुं।

એવું હરમાબાઈનું વચન સાંભળી અંગીકાર કર્યો છે કાંની પેઠે ભગત જેદેવજીને જગન્નાથ સ્વામીએ પદ્માવતી આપ્યાં તેમ હરમાબાઈને હરિ ઇચ્છાથી અંગીકાર કર્યો તથા પોતે એક માસ રહીને હરિ કીરતન કરું સરવેને ગ્યાન ઉપદેશ કર્યો ત્યાંથી હરમાબાઈને કહું કે અમો જગન્નાથજી નિમિસ્યારણ કાશી અયોધ્યા મથુરા બદ્રીકાશ્રમ કરી આવીશું ત્યારે તમારી સંભાળ લઈશું એવું કહી પોતે ચોરંદે પધાર્યા.

આ સમાગમ માલબાના વીસનવ દાના ભગત તથા સવજી ભગતની ચોપડી પરથી ભગત કાશીરામ ભોજ ગામ નિવાસી ભગતને હેતે ઇચ્છક માટે ઉતારી લાવ્યા તે આ સમાગમમાં સંતની ક્રિયા વડે દાખલ કરું છું. (હસ્તલિખિત નં.૨૫, પાન. ૯૭) માલવાની ચોપડી સંવત ૧૮૩૬ ના માહા માસની ઉતારેલી છે. હસ્તલિખિત ગ્રં. નં. ૧૧૧, પાન. ૩૪૬–૩૪૭ જુઓ.

કેસલુ

જીવણદાસજી મહારાજને આ સ્થળે પ્રથમ દષ્ટિએ ગુરુ ગોપાલદાસજીનો મેળાપ થયેલો હતો. ગોપાલદાસજી કોઈના કારજમાંથી આવતા હતા ત્યારે જીવણજીને મળેલા હતા. આ

કેસલુબા તે અત્યારે ભરુચ પાસે આવેલું કેસરુ નામનું ગામ છે. ગુરુ કરતાં પહેલાં જ્યાં ભાવિ ગુરુની સાથે મુલાકાત થઈ હોય તો તે સંકેત સ્થળ યાદગીરીવાળું ગણાય. આમ કેસલુબા પુણ્યસ્થલી છે.

ઉજ્જૈન

ગુરુ ગોપાલદાસ સાથે સંવત–૧૮૬૭માં માલવા ગયેલા ત્યાંથી છૂટા પડી ગયા અને ગોપાલદાસજી ઉજ્જૈનમાં ગુજરી ગયા. ત્યાં સીપ્રા નદીના કિનારે ગોપાલમંદિર છે તેમાં મોરલી મનોહરની મૂર્તિ છે. આમ આ મંદિર ગોપાલદાસજીએ જીવણજીને ઉપદેશ આપતાં કહેલું કે ગોકુલના ગૌચારી મોરલી મનોહર તે ખરા. બ્રહ્માવેદ અળગા લઈ જાય. આવું કહેનાર ગોપાલદાસજીનું આ મંદિર ઉજ્જૈનમાં છે તેથી અને વળી જ્યાં ગોપાલદાસે દેહ છોડ્યો તે ઉજ્જૈન પુણ્ય સ્થલી છે તે ઉપરાંત જયારે જીવણદાસજી હિમાલયમાંથી પાછા ફર્યા ત્યારે ઉજ્જૈનમાં આવ્યા હતા. પોતાના

ગુરુની યાદ આવી હશે અને પોતાના પ્રેમી ભક્તોની યાદ આવતાં અહીં આવ્યા ત્યારે ઉજજૈનની આસપાસ ચંદેરિયા ખેડિયા જેવા સ્થાનોમાં રહેતા તેમના પ્રેમીઓની એક જયતિબાઈ પણ ખરીદી કરવા ઉજજૈનમાં આવી હતી તેને જીવણજીને ત્યાં જોઈ કાઢ્યા અને ઘેલી બની જઈને ભક્તો પાસે તેડી લાવી હતી. આમ આ ઉજજૈન ગુરુ શિષ્ય અને શિષ્ય ગુરુના મિલનની યાદ અપાવતું પુણ્ય સ્થલી છે.

સોખડા

गाम सोखडे साध सबही रहे, ताकी बात आय सबे कहे ।

ગામ સોખડામાં કેટલાક સાધુ રહેતા હતા. તેઓની વાતો બધા આવી આવીને કહેતા હતા સોખડામાં જીવણજી મહારાજના ગુરુ ગોપાલદાસજીનો એક શિષ્ય જગાજી રહેતો હતો. તેનું સ્થાન જંગલમાં છે. તેને વેલિયા (Valley - ખાડી) સંતના નામથી આજે ઓળખવામાં આવે છે. જંગલ કેવું હોય તે જોવું હોય તો આ સ્થળ એક ભવ્ય જંગલ જેવું છે. અત્યારે વિકાસ થવાથી તેમાં જંગલમાં મંગલ જેવું બનાવી દીધું છે પણ જયારે મેં તેને વિકાસ થતા પહેલાં જોયેલું

ત્યારે ભયાનક જંગલ જેવું ઇ.સ. ૧૯૯૭માં જોયેલું હતું. જગાજીના અનુયાયીઓ સોખડાના વતની લોકો છે. તેમને સોખડામાં જગાજીનું ભવ્ય આરસનું મંદિર બનાવ્યું છે. જગાજીના અનુયાયીઓ અધ્યારુજીના પદોમાંથી આરતી અને વાણી આ બે પદોનો ઉપયોગ કરો છે. આ જગાજીના અનુયાયીઓ તેઓનું પ્રાગટ્ય ૧૧૧૭માં જણાવે છે પણ તે ભૂલ છે પદ્મનાભજીનું પ્રાગટ્ય ૧૪૫૭માં થયેલું છે અને જીવણજીનું પ્રાગટ્ય ૧૬૬૦માં છે, માટે જગાજીનું પ્રાગટ્ય ૧૬૦૦ ના અરસામાં હોવું જોઈએ, કુંવરપુરા ગામમાંથી પ્રાપ્ત થયેલા હસ્ત લિખિત ગ્રંથમાં જગાજીની સાખીઓ છે માટે આ જગાજી સાથે ભક્ત સમાજનો સંબંધ જોડાયેલો હશે માટે આપણે આ સોખડાના સ્થાનને જીવણજીના ગુરુભાઈના સ્થાન તરીકે ઓળખીશું. જગાજીમાં કર્મકાંડીઓનો પ્રભાવ પડેલો છે, માટે જીવણજીના ભક્તો જગાજીના સંતની ખ્યાતિ સાંભળીને જગાજીને મળવા ગયેલા. જીવણજીએ ના

પાડવા છતાં ગયા હતા. પણ સલીલ જેવી ચર્ચા સાંભળીને પસ્તાવા લાગ્યા અને જીવણજી મહારાજ તેમને ત્યાં જવા ના પડતા હતા તે બરાબર હતું એવું જાણીને રાજી થયા. આ સોખડા ગામ જગાજીના શિષ્યોનું ગામ હોવા છતાંય સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના મહંત હરિપ્રસાદે ત્યાં ભવ્ય આશ્રમ બંધાવી દીધો છે. તેથી ગામના લોકોને સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાય તરફ આકર્ષ્યા છે.

બોરબાર

જીવણજી મહારાજના એક ગુરુભાઈ બોરબારમાં અનંતદાસજી થઈ ગયા. તેઓ પણ ગોપાલદાસજીના શિષ્ય હતા. આજે બોરબારમાં પોતાના વારસદારો છે અને રણછોડજીના મંદિરની પૂજા કરે છે. તેઓ સ્વામી કહેવાતા હતા માટે પટેલોમાં દીકરા–દીકરી પરણાવતી વખતે તેમને કુળનું લાંછન લાગવાથી આજે તેઓને સ્વામી કહેવડાવે તે ગમતું નથી. કંડારીમાં પટેલને ત્યાં તેઓની દીકરીઓ પરણાવેલી છે. આમ આ જીવણજીના ગુરુભાઈના સ્થાનને એક પુણ્ય સ્થલી તરીકે બિરદાવીશું.

કંડારી

ગોપાલદાસજીના ચાર શિષ્યોમાંના એક શિષ્ય કંડારીમાં પંડયાજી થઈ ગયા તેઓનો તુલસીક્યારો કંડારીના રેલ્વે સ્ટેશને જતાં

રસ્તામાં આવેલો છે. આ તુલસીક્યારો જીર્ણ થયેલો હતો તેને પ્રેમજીવનભાઈએ રીપેર કરાવ્યો છે. ત્યાંના લોકો આ તુલસીક્યારાને આદરભાવથી જુએ છે. તેને ચમત્કારિક માને છે. પંડ્યાજીનું મંદિર ચતુર્ભુજના મંદિર તરીકે આજે કંડારીમાં બિરાજે છે. પૂ. ભગવાનદાસે સંકટવેળાએ કંડારીમાં ઘર વસાવેલું હતું. આમ કંડારીમાં કહાનદાસજી રહેતા હતા તેથી અનેક રીતે આ કંડારીને પવિત્ર પુણ્યસ્થલી તરીકે અપનાવીશું.

કરમસદ

જીવણજી મહારાજનો જન્મ કરમસદના અમીન કુટુંબમાં થયેલો. તે વહિવંચાના ચોપડાના લખાણમાંથી જાણવા મળે છે. ચોપડા પાન–૪૧૨ વાગોર ભટ્ટ કેશવદાસ ભગવાનદાસ જયપુર ચોપડા પાન–૪૧૨.

શ્રી જીવણજી મહારાજ ગામ કરમસદના લેવા પાટીદાર અમીન

કુટુંબ પોતાનો ઘર તથા હવેલી તથા જાગીરીનો ત્યાગ કરીને ઉપદેશ ધારણ કર્યો. ગામ કરમસદ સવસ્થામાં જન્મ થયો. સંવત ૧૬૪૯ની સાલ.

આ લખાણથી જીવણજી મહારાજનું જન્મ સ્થાન તરીકે કરમસદ એક પુણ્ય સ્થલી તરીકે ગણીશું.

ગોરિયાદ

વહિવંચના ચોપડે લખ્યું છે ગામ ગોરિયાદ શ્રી જીવણજી મહારાજ પ્રગટ થયા. ૧૧ વરસની ઉંમરમાં સંવત ૧૬૬૦માં શ્રાવણ સુદ-૮.

સમાગમમાં લખ્યું છે કે સંવત ૧૬૬૦ વરસે શ્રાવણ સુદ અષ્ટમીને દને દેસ ગુજરાત મોટી મધ્યે કાંહાનવ મંડલ માંહો ગાહ્યજ ગોરિયાદ ગામે એહવે નામ છે તે ઘાયજ જહાં વૈષ્ણવ જીવણદાસજી આત્માને કલ્યાણ અરથે પધાર્યાં. ત્યાં નામદેવ કબીરજીનો ઘરમ પ્રગટ ભાસ્યો તે લીલા ગાવા પ્રીત ઉદે પામી વરસ ૧૧ મે થકી.

ગોરિયાદમાં તેમની કોઈ યાદગીરી નથી પણ આસપાસના ગામોમાં દરાપુરા, ભોજ, સમીયાલામાં ભક્તો રહેતા હતા તે પ્રમાણે ગોરિયાદમાં પણ હશે. આજે વડોદરામાં શિયાબાગમાં રહેતા ભગત ઈશ્વરભાઈ (નાનાભાઈ) ભગવાનભાઈ તથા તેમના કુટુંબીજનો ગોરિયાદાના ઉપનામથી ઓળખાય છે. આમ ગોરિયાદ એ આપણા ધર્મના ઉદય સ્થાન તરીકે પુણ્ય સ્થલી છે.

શાહપુરા

ગોરિયાદમાં પ્રગટ ધર્મ ભાસ્યો તે લીલા ગાવા પ્રીત ઉદે હવી તે માટે જીવણજી મહરાજ ત્યાંથી શાહપુરમાં સંત ગોપાલદાસના

સાનિધ્યમાં રહેવા આવ્યા અને લગભગ બધી જીંદગી ત્યાં વિતાવી છેલ્લા સાત વર્ષ માટે જ પુનિયાદમાં રહ્યા છે. આ શાહપુરામાં તેમને ઉદા ધર્મની સ્થાપના કરી અને ત્યાં તેમનો સમાગમ પણ પૂજામાં મૂકેલો હતો તેને સંવત ૧૯૩૧માં પૂ. ફુલબા પુનિયાદ લાવ્યાં હતાં. આમ આ શાહપુરા જીવણજીની કર્મભૂમિ તરીકે પવિત્ર પુણ્યસ્થલી છે.

ભીલાપુર

ભીલાપુરમાં ભગવાનદાસ–ધનબાઈને ત્યાં સંવત ૧૭૩૭ના માગસર સુદ–૨ ના રોજ પોઢ્યા હતા ત્યારે જીવણજી મહારાજને સ્વપ્નાંતર આવ્યું કે તેઓને તેડવા માટે બે દૂતો આવ્યા ત્યારે જીવણજી મહારાજે છ માસનો વાયદો કર્યો હતો. જે સ્થળે જીવણજી મહારાજ પોઢ્યા હતા ત્યાં એક ઝાડીનું ઢિંગું હતું આજે ત્યાં તે

જગ્યાના માલિક રામભાઈએ તેની યાદગીરીમાં પોતાનું મકાન બનાવ્યું છે. તેમાં પોતાની દેવસેવાનું તાકું તે જગ્યાએ રાખ્યું છે. આમ આ ઐતિહાસિક સ્થળ છે માટે તે પુણ્ય સ્થળી છે.

અરીઠા

અરીઠાના ભગત હરિભાઈ જ્યારે જીવણજી મહારાજને મળવા શાહપુરા આવ્યા ત્યારે જીવણજી મહારાજ પોતાના ખેતરમાં મહુડાના ઝાડ નીચે બેસીને સત્સંગ કરતા હતા. ત્યાં ભર ઉનાળામાં વાલ-પાપડીનું ખેતર લીલું કેમ ? ત્યારે જીવણજી મહારાજે કહ્યું કે એ તો સંતોને માટે લીલું થયું છે. આ હરિભાઈનું ખેતર અરીઠામાં પણ હતું તે પણ લીલું થયેલું હતું. તેની યાદગીરીમાં અરીઠાના આ ખેતરને વાલ પાપડીવાળું ખેતર તરીકે પવિત્ર ભૂમિ તરીકે ઓળખે છે. ત્યાંના ભક્તોએ તે ખેતરમાં શિવજીનું મંદિર બાંધ્યું છે. તે આજના જમાનાના પ્રદુષિત વાતાવરણના પ્રભાવને લીધે આવું મંદિર નિર્માણ કરવાની ભાવના થઈ છે કબીરજીએ કહ્યું છે,

शालिग्रामकु शिला पर पटकु, ब्रह्माका काटु शिर ।

शिवजीको सुखरी लगाडु, विष्णुकु पहुचाउ शून्य ।।

શિવજીને સુખરાં લગાડીને તેમને (મંકી ગુનિયા જેવી) ખંજવાળ આવે તેવા બેચેન કરી નાખું બ્રહ્માજીનાં માથાં કાપી નાખું એવું કબીરજી કહે છે ત્રિગુણી વિષ્ણુને શૂન્યાકારમાં મોકલી દેવાનું કબીર કહે છે માટે જીવણજીની યાદગીરીવાળા ખેતરમાં શિવ મંદિરનું નિર્માણ એ યુગના પ્રભાવનું પરિણામ છે પણ આ ગામ વાલપાપડીના ખેતરવાળું છે તે પુણ્યસ્થલી છે.

સમાગમમાં લખ્યું છે કે સંવત ૧૭૦૯ વખતે વૈશાખ સુદ-૫ને અરીઠેથી હરિભાઈ આવા શાહાપરે વૈષ્ણવ જીવણજીદાસ પોતે ખેતર

પધાર્યા સાથે વૈષ્ણવ સમસ્ત. ખેતર ગયા તાંહાં રસાયણ ઘણી દીઠી. ત્યારે હર્ષભાઈ બોલ્યા જે વૈષ્ણવજી. આ તો વૈશાખ અને રસાયણ કાંહાંથી. વળતા બોલ્યા જે ભગત બરદાઓલીનું વચન

धरती अंबर आदे देई अने रवि राशी पाणी पवन ।।
संत जाण ए तो रची नहींतर कारण कवन ।।१ ।।

ફરસુરામનું વચન છે.

गाऊ संतन के कारणे । हरि वरसावत मेह ।
ताके पीछे फरसराम । दुनिया पाले देह ।।१ ।।
गऊ संतन भूखे मरे । दुनिया लपलप खाय ।
ता कारण थे फरसराम । सुका पड पड जाय ।।२ ।।

સમાગમના લખાણથી ખેતરમાં લીલું રસાયણ જીવણજીએ

શાહપુરામાં કરેલું એવું કહેલું છે અને અરીઠામાં વાલપાપડીનું ખેતર લીલું કર્યું એવું જો આપણે કહીએ તો ગૂંચવાડો થાય માટે તેનો ખુલાસો હસ્ત લિખિત ગ્રંથ નં. ૯૮ ના ૨૯માં નીચે પ્રમાણે છે.

આ શાહપુરામાં રસાયણ લીલી કીધી તેનું દ્દષ્ટાંત એક જન કૂવાના જલથી પિયાત કરીને વાડી બનાવે અને તેમાં બીજું ઘાસ ઈત્યાદિ ઉગે તે દ્દષ્ટાંતને સમાધિ ભાષા દ્વારા તેના ઉદ્દેશને સમજાવતાં લખે છે કે,

જે કૂચાતી તે શ્રીપાનાથ, રોપા તે સંત, ખડસલું–ઝડકલું તે જગત સંતોને કાજે રસાયણ બનાવી છે. આ ગ્રંથ નં–૯૮માં સંતો માટે રસાયણ ભગવાને કરી છે તેનું લખાણ આ પ્રમાણે છે.

પ્રશ્ન બીજું

રામકબીર પ્રશ્ન બીજું તરબૂચનું ગામ શાહપુરામાં વૈષ્ણવ જીવનદાસજી બિરાજે છે. સંવત ૧૭૦૯ વૈશાખ સુદ–૫ ને ગામ અરીઠેથી વૈષ્ણવ હરિભાઈ આવા. આવા ખેતર પધારા છે. ત્યાં વૈષ્ણવે આંણીને રસાએણ મહેલી, બુચ, મહારાજ ચઈત્ર મહિને આ રસાયણ કેમ થઈ. એમ વૈષ્ણવે પ્રસન કરું તારે વૈષ્ણવજી બોલા જે એક કુવાતી છે. તેણે વાડી બનાવી છે. ત્યાં અનેક રોપા છે. તેમાં અનંત ખડસલું ઝડખલું પોષાએ છે. આતો દ્દષ્ટાંત છે. સમજવાનું સિદ્ધાંત. એમ જે સંતોને કાજે રસાણ બનાવી છે.

આમ શાહપુરામાં જીવણજી માટે ઉપર પ્રમાણે હસ્ત લિખિત ગ્રંથ નં.૯૮ ના પાન ૨૯ થી ૩૧માં લખ્યું છે. તેનો વિચાર કરતાં એવું સમજાય છે કે જીવણદાસજી મહારાજે અરીઠેથી હરિભાઈ જયારે શાહપુરા આવ્યા હશે ત્યારે વૈશાખ માસ જેવા ઉનાળામાં ભક્તો આગળ તરબૂચને આરોગવા માટે લાગ્યા હશે અને તે તરબૂચ તેમને પોતાના વાડીયા નામના ખેતરમાં ઉગાડ્યાં હશે તે

ખેતર હાલમાં સર્વે નં. ૨૦૧ વિઘા–વસા એકર ગુંઠા વાળું છે. જે વડોદરાના ભગત ગુણવંતભાઈ ઉર્ફે જશભાઈ વિઠ્ઠલભાઈના કબજામાં છે. એટલે અનુમાન કરી શકાય છે કે હરિભાઈએ આ ખેતરમાં ઘણી રસાયણ ઉનાળામાં દીઠી તેમાં તરબૂચ પણ હશે. જીવણજી મહારાજે તરબૂચથી સંત ભક્તોનું સ્વાગત કર્યું હશે. બીજી એક દંત કથા છે કે અરીઠામાં જીવણજી મહારાજે વાલ પાપડીનું ખેતર લીલું કર્યું હતું. તે ખેતર ગામની ભાગોળે છે. જીવણજી મહારાજે હરિભાઈને શાહપુરા મુકામે ઘણી રસાયણ દેખાડી હશે કે અરીઠા મુકામે દેખાડી હશે એ પ્રશ્ન થાય છે પણ આપણે બુદ્ધિપૂર્વક આનો વિચાર કરીએ તો એવું કહેવાય કે જીવણજી મહારાજ જે પ્રમાણે શાહપુરામાં ખેતીનો વ્યવસાય કરતા હતા તે જોઈને હરિભાઈને પણ એવી ખેતી કરવાની પ્રેરણા થઈ હશે તેથી તેઓ જે વાલાપાપડી વિગેરે લીલોતરી તેમના ખેતરમાં ઉગાડતા હશે તેને જીવણજી મહારાજે વાલપાપડીનું ખેતર લીલું કર્યું એવું નામ આપીને જીવણજી મહારાજનો આભાર વ્યક્ત કરતા હશે. પણ એક વાત ચોક્કસ છે કે જીવણજી મહારાજ ખેતી કરતા હશે. જીવણજી મહારાજે ક્યારેય ભક્ત પાસેથી ભેટ માગી નથી. હરિદાસ નડિયાદા લખે છે, જીવણ જા સિર કર ધર્યો તા કર તર કર ઓડ્યો નહીં.

તાંદલજા

જીવણજી મહારાજના પાંચ પુત્રો થયા તેમાંના એક પુત્ર ગોવિંદદાસ તે ચોથા પુત્ર હતા તેમની પત્ની કૃષ્ણાબાઈ હતાં. આ ગોવિંદદાસ દાજી કાકા તરીકે ઓળખાતા હતા. તેમનો તુલસીક્યારો તાંદલજાની ભાગોળે છે. તેમના કોઈ વારસદાર પુત્ર થયેલા નથી પણ આ તુલસીક્યારાનું સ્થળ તાંદલજા એક પવિત્ર પુણ્ય સ્થલી છે.

ગોવિંદદાસને બાપુજી પણ કહે છે. જેમ અરીઠામાં વાલપાપડીના ખેતરમાં શિવનું મંદિર બાંધ્યું તેમ યુગના પ્રભાવને લઈને તાંદલજામાં પણ ભક્તોએ માતાનું મંદિર બાંધ્યું તે ખેદ જનક છે. તાંદલજામાં ઘણા ધર્મસ્થાનો છે. તેમાં એક સ્થાને બાવાઓ પણ રહેતા હતા.

માંગલેશ્વર

સંવત ૧૭૧૬ના જેઠ સુદ-૨ ના રોજ જીવણજી મહારાજ માંગલેશ્વર પધારે છે. અને કેશવદાસ ઝાડેશ્વરીયા સોનીની બાઈ રામબાઈને ભોજાગુર્જરનું પ્રેત વળગેલું હતું. તે પ્રેતનો ઉદ્ધાર કર્યો અને કેશવદાસને ઉદાભક્ત બનાવ્યો હતો આપ આ સ્થળ ભોજા ગુર્જરના ઉદ્ધારનું સ્થળ છે તથા કેશવદાસ ઝાડેશ્વરીયા સોનીની દીક્ષાનું સ્થાન છે આમ તે પુણ્ય સ્થલી છે. જીવણજી મહારાજના પ્રાગટ્યનું મુખ્ય કારણ ભોજા ગુર્જરના ઉદ્ધાર માટે હતું તેમાં આપણા જેવા અનેક ભક્તોનો પણ તેમને ઉદ્ધાર કર્યો.

નાના અમાદરા

જીવણજી મહારાજના ત્રીજી પુત્ર હરખજી તેઓ બાવા કાકાના નામે ઓળખાય છે. તેમની પત્નીનું નામ વાહાલબાઈ છે

આ બાવાકાકાનો તુલસીક્યારો નાના અમાદરામાં છે તેથી તે પુણ્ય સ્થલી છે. તે જગ્યાને અમીન કુટુંબના મૂળજીભાઇના દાદાએ આપેલી છે.

માલવા

ગુરુ ગોપાલદાસ સાથે સંવત ૧૬૮૭માં માલવા ગયેલા ત્યાં ખેડિયા તથા ચંદેરિયા વિગેરે સ્થળોએ જીવણજીએ ઉપદેશ આપી ભક્તો બનાવેલા તેમાં સૌથી પ્રથમ ભક્ત બરેલીના નારણદાસ ખત્રી બન્યા હતા. તે નારણદાસની સાથે કૃષ્ણદાસ મહારાજનો મેળાપ પુનિયાદમાં થયેલો હતો. અત્યારે રતલામમાં જીવણજીના ભક્તો હયાત છે તેથી માલવાડમાં આવેલા આ સ્થળો પુણ્ય સ્થલી તરીકે ગણાય. (૧) બરેલી નારણદાસ ખત્રીનું ગામ, (૨) ચંદેરિયા નાના ગોપાલદાસનું ગામ, (૩) ખેડિયા મોટા ગોપાલદાસનું ગામ.

ચંદેરિયામાં સંતદાસ ભક્ત થયા હતા. તેઓએ પલાસવાડમાં પ્રચાર શરૂ કરેલો તેથી પલાસવાડની ગાદી આ સંતદાસજીના નામથી ઓળખાય છે. સંવત ૨૦૨૦મી આસપાસ પૂ. યદુનાથ મહારાજે સુરતના ભક્તોની ગણત્રી કરેલી તેમાં જગદીશ નોટ નં.૧૪૪ ના પાન ૬૦ માં ગામ ચંદેરિયાનું હનુમાનજીનું મંદિર ગામ–૭૫માં ભગત પરભુભાઈ રામભાઈનું નામ નોંધેલું છે. આમ આ ચંદેરિયાના વતનીઓ સુરત સુધી પહોંચેલા છે. તેથી માલવાના આ ત્રણ ગામોને પુણ્ય સ્થલી તરીકે બિરદાવીશું.

રતલામની આજુબાજુ છ સાત ગામોમાં ભક્તો રહેતા હતા. તે બધાને રતલામમાં રહેતા ધાસી રામને ત્યાં પંતિયાળો પરથારો હતો. રામનવમી, જન્માષ્ટમી વિગેરે તહેવારો આ રતલામમાં થતા. હાલમાં જાવરામાં એક ભગત છોગાલાલ છે પણ તે કબીર મંદિર શિયાબાગ વડોદરાના શિષ્ય બન્યા છે પણ પુનિયાદ આવતા હતા. આજે રતલામમાં ફરી પાછા ભક્તો ડોશીગામના ભક્તના પરિવારના વિગેરે નિયમિત રામનવમી, જન્માષ્ટમી પર ૨૫ થી ૩૦ જેટલી સંખ્યા આવે છે.

કુકશી

જીવણજીના પાંચમા પુત્ર અક્ષયકુમાર હતા પત્નીનું નામ માનબાઈ હતું. આ પુત્ર વિષે બહુ માહિતી નથી પણ સરદારપુરના મહારાજ રામભાઈએ કહેલું કે આ કુકશમાં જીવણજીના પુત્ર થઈ ગયા ત્યાં હું એકવાર ગયો હતો પણ કુકશમાં નાયાકાકાનું મંદિર છે તે લોકો પીરાનાના સેવકો છે માટે ત્યાં તેમની કબર છે માટે આ મંદિર આપણને લગતું નથી. પરંતુ કુકશમાં ક્યાંક આ પુત્રનું સ્થાન હશે પરંતુ તેનું અસ્તિત્વ અત્યારે નથી પરંતુ જીવણજીના એક પુત્રનું સ્થાન તરીકે આને પુણ્ય સ્થલી ગણાય.

સુરત

જીવણજી મહારાજના મોટા પુત્ર વસંતદાસ વૈષ્ણવદાસ અગર નારણદાસના નામે છે. તેમની પત્નીનું નામ મથુરાબાઈ છે. આ નારણદાસજીએ સુરતની ગાદી ચલાવી છે. તેમની

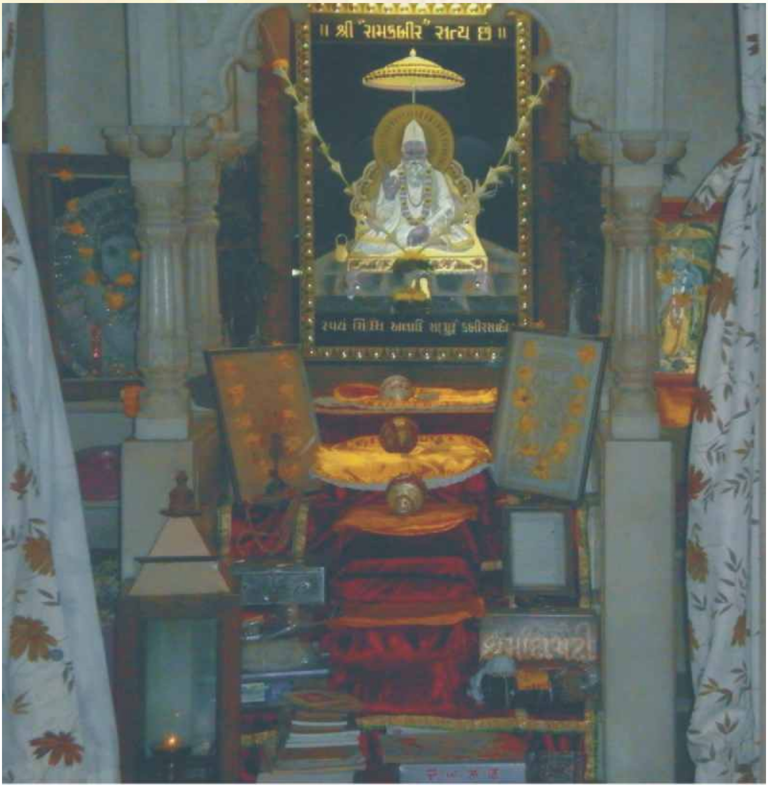

પાછળ સુરતના ભકતોમાંથી આચાર્યની નિમણુક થાય છે. મેં તપાસ કરેલી ત્યારે થોડું જાણવા મળેલું કે સુરતના મંદિરની પાછળ તુલસીક્યારો હતો આજે તેના વિષે કોઈને માહિતી નથી પણ સુરતની ગાદીના આચાર્યોની પરંપરા નારણદાસથી થઈ છે. આમ સુરત એક પુણ્યસ્થલી છે આજે ત્યાં ભવ્ય મંદિર છે.

મુંબઈ – ૩૩

મુંબઈમાં ભક્તોએ સુરત જીલ્લાના ભક્તોને અમેરિકા જવા માટે ઉતરવાનું સુલભ થાય તે માટે રામકબીર મંદિરનું વિલેપાર્લેમાં નિર્માણ કર્યું છે તે સ્થળે સુરત સમાજે પ્રવાસીઓ માટે વ્યવસ્થા કરી છે. હું પણ તેનો લાભ લઈ ચૂક્યો છું. આ મંદિરમાં હું જયારે ઈ.સ. ૧૯૯૦માં અમેરિકા જવા માટે આવ્યો હતો ત્યારે રાતવાસો રહીને અમેરિકા ગયો હતો. આ સ્થાને કબીરજીનું મંદિર બનાવ્યું છે. આમ આ મુંબઈ પણ પુણ્ય સ્થલી છે.

અમેરિકા કારશન

અમેરિકામાં કેલીફોનિયામાં કારશન મુકામે સુરતના ભક્તોએ એક ભવ્ય મંદિર બનાવ્યું છે. આ મંદિર માટે વિખવાદ થવાથી સુરતના કેટલાક ભાઈઓએ લોસેન્જલમાં બીજો હોલ મંદિર બનાવ્યો છે. આમ અમેરિકામાં બે મંદિર છે તે આપણી પુણ્ય સ્થલીઓ છે.

પાછિયાપુરા

હાલમાં ત્યાં એકાદ સુરતના ભક્ત રહે છે પહેલાં ત્યાં ભક્તો રહેતા હતા. તેનો ઉલ્લેખ જનકલ્યાણના વર્ષ ૪ થી ૬ કે એવા વર્ષના એક અંકમાં એક ત્યાંના ડૉક્ટરે લેખ આપેલો તેમાં લખ્યું હતું કે આ ગામમાં એક કબીર પંથી ભક્તનું મકાન હતું. તેઓને ત્યાં એક

કાદવની કોઠી હતી. તેમાં નવું અનાજ ભરવું પડતું ન હતું. પણ તેના નીચેના ખાનામાંથી રોજ અનાજ કાઢીને સદાવ્રત ચલાવતા હતા તે ઘર અને કોઠી અમુક સાલમાં પુર આવવાથી નાશ પામ્યાં છે.આમ અત્યારે ફકત ત્યાં કોઈ એકાદ ભક્ત છે તે સિવાય બીજુ કંઈ નથી. આમ આ આપણી પુણ્ય સ્થલી હોવાનું કહી શકાય. ઉદાધર્મ-આવૃત્તિ-૧, ભજન સાગરમાં આ ગામમાં ત્રણ ભક્તોની ગણત્રી છે.

ઈડર, હીંદોવર દાવડ

કૃષ્ણદાસ મહારાજના પૂર્વજો ગુરજરાતના કોઈ ગામમાંથી આવીને ઇડરમાં વસેલા. ત્યાં મુસ્લીમ રાજ્ય થવાથી કૃષ્ણદાસ તેમના મોસાળમાં હીંદાવેરમાં રહેવા ગયા હતા. પુનિયાદમાં નારણદાસને મળ્યા ત્યારે તેઓ દાવડના રહેવાશી છે એવું જણાવ્યું હતું. માટે દાવડમાં તેઓ રહેતા હતા. એવું કહેવાય આમ ઇડર હીંદોવર અને દાવડ કૃષ્ણદાસના નામની પુણ્ય સ્થલીઓ છે.

આગલોડ

જીવણજી મહારાજ પાસેથી દીક્ષા લઈને કૃષ્ણદાસ આગલોડ ગયા હતા ત્યાંના ભગત ઘના મંગળા શીતલાને ત્યાં

મુકામ કર્યો હતો. અને કૃષ્ણદાસે ત્યાં પોતાનું ઘર વસાવ્યું હતું. આજે તે જગ્યાએ પુરાતન તુલસીક્યારો જેવું ખંડેર પડતર જગ્યા છે. ત્યાંથી તેઓના વંશજો સરદારપુરમાં આવીને વસ્યા છે તેથી આગલોડ પુણ્ય સ્થલી છે.

સરદારપુર

આજે હાલમાં કૃષ્ણદાસ મહારાજના વારસદારોએ સરદારપુરમાં ગાદી સ્થાપી છે. કાંઠા જીલ્લાના ભક્તોની તે ગુરુગાદી તરીકે બિરાજે છે. આમ આ સરદારપુર પુણ્ય સ્થલી છે. ત્યાં ગાદીના વંશજોના થોડા તુલસીક્યારાઓ પણ છે તે ઉજ્જડ પડ્યા છે.

સબલપુર

કૃષ્ણદાસ મહારાજ આગલોડમાં વસતા હતા પણ તેમનું અવસાન સબલપુરમાં તેમની પુત્રીને ત્યાં થયેલું માટે આજે

સબલપુરમાં કૃષ્ણદાસ મહારાજનો તુલસીક્યારો છે. હમણાં થોડા સમયથી તેમના લાગતા વળગતાઓ અમદાવાદના વતનીઓ દ્વારા આ વાડીની ભવ્ય દુરસ્તી કરાવી દીધી છે અને એક ચોકિદારને મૂક્યો છે. તેની બાજુમાં શાળાનું મકાન છે. આમ આ સબલપુર પુણ્ય સ્થલી છે.

કાસમપુર

નવી જીથરડીના વારસદારોના કુટુંબીઓનો તુલસીક્યારો કાસમપુરના ભગત વિઠ્ઠલ ભગવાનના ખેતરમાં છે. તે ખેતર ખુશાલ સ્વામીની પાસેથી તેમની પાસે આવેલું છે. ખુશાલ સ્વામીના પુત્ર ભગવાન સ્વામી છેલ્લા થઈ ગયા. તેઓ સંવત ૨૦૬૦ની આસપાસ ગુજરી ગયા. અત્યારે કાસમપુરમાં કોઈ નથી. ભગવાન સ્વામીને દીકરી જ છે. તેઓ દીકરીને ત્યાં ગણપતપુરામાં ગુજરી ગયા. આમ આ કાસમપુર પુણ્ય સ્થલી છે. ઓર ગામે જીવણજીને ભક્તોએ તેડ્યા હતા આ ઓર એજ કાસમપુર છે.

દરાપુરા

रसिक जन जीवण भये, कीनी भक्ति प्रकाश ।।
नाहाना निकट बोलायके, राख्या चरण निवाश ।।१ ।।
गाम हमारा दरापरा, सांई हमारा राम ।।
सद्‌गुरु जीवणदासजी, पारख धरिया नाम ।।२ ।।

જીવણજી મહારાજના સ્વધામ પધાર્યાના સમાના કાગળ મૂળ સમાગમમાં બળી ગયા છે. તેથી નાના પારેખે પૂર્તિ કરી છે. તેમાં તેમના વતન દરાપરાનો ઉલ્લેખ છે. આ ગામે તેઓએ પોતાનો સ્વતંત્ર પ્રચાર કરવા માંડ્યો હતો. જીવણજી મહારાજના પૌત્ર દ્વારકાદાસની પાસેથી ઉદા ધર્મની દીક્ષા લીધી હતી. એમના

તુલસીક્યારા દરાપુરામાં છે. તેમાં જીવણજીથી માંડીને નાના પારેખ સુધીના તુલસીક્યારા છે. આમ આ સ્થળ પુણ્ય સ્થલી છે.

વડોદરા

નાના પારેખ પછી દરાપરામાં કોઈ પાછળ રહ્યું ન હોવાથી દરાપુરાથી ગાદી વડોદરામાં દરાપરાથી ભગવાન સ્વામી હાથીપોળમાં લાવ્યા. હાથીપોળમાંથી રણછોડ હરિભાઈના મેળા ઉપર વાચડાપોળમાં સંવત ૧૯૫૪માં ભગનાદાસ સ્વામી લાવ્યા હતા. ગોરધન પીતાંબરની જગ્યા ગાદી પધરાવવા માટે મળવાથી ભગત ઈશ્વરભાઈ ઝવેરભાઈએ ગોરધન પીતાંબરની જગ્યામાં નવું મકાન બંધાવી સંવત ૧૯૮૨ના શ્રાવણ વદ-૮ના રોજ ગાદી પધરાવી તે અત્યારે ચાલુ છે. આમ આ વડોદરા પુણ્ય સ્થલી છે.

હંસાપુરા

જીવણજી મહારાજની પેઢીમાં વસંતદાસના ભાઈ વિઠ્ઠલદાસજીએ હંસાપુરામાં બીજી ગાદી સ્થાપી. તેથી હંસાપુરામાં

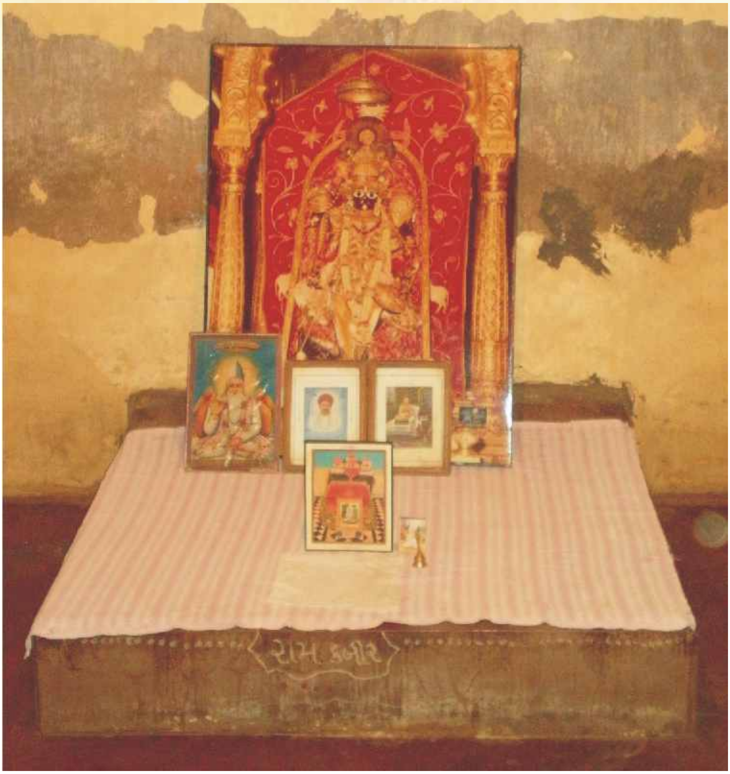

જીવણજીથી માંડીને હંસાપુરાના સ્વામીઓની તુલસીક્યારા હંસાપુરાની વાડીમાં છે તથા હંસાપુરામાંથી ગાદી બોડેલી લઈ ગયા પણ ગાદી વાળી જગ્યા આજે પણ હંસાપુરામાં છે. આમ આ સ્થળ પુણ્ય સ્થલીનું છે.

બોડેલી

હાંસાપુરામાંથી ગાદી બોડેલી લઈ ગયા. ત્યાં આજે તે ગાદી ચાલે છે પણ ગાદી પર સ્વામી કુટુંબનો વ્યક્તિ સ્વામી તરીકે

બિરાજતો નથી. ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા ચાલે છે. ગાદી પર થઈ ગયેલા સ્વામીના તુલસીક્યારા બોડેલીમાં છે પણ છેલ્લા સ્વામી બાપાલાલનો તુલસીક્યારો બનાવ્યો નથી. આમ આ બોડેલી પુણ્ય સ્થલી છે.

ફલુ

પૂ. જગન્નાથ મહારાજે ફલુ મુકામે સંવત ૧૯૫૬ની સાલમાં મંદિર બાંધ્યું હતું. તે મંદિર નવા ફલુમાં ખસેડવામાં આવ્યું છે. તે ગાદી પર પુનિયાદથી જગન્નાથના પત્ની જમનાબા સેવા કરતાં હતાં. ત્યાં જ હરિશરણ થયા બાદ ગંગાબા જગન્નાથનાં બીજા પત્ની થોડો સમય સેવા કરવા રહેલાં. જગન્નાથ ના હરિશરણ થયા પછી પુનિયાદ આવી ગયાં હતાં. પછી પૂજારી નિમવામાં આવ્યા હતા. આજે ગામના સહકારથી ગાદી ચાલે છે તે પુણ્ય સ્થલી છે.

માંજલપુર

વડોદરા શિયાબાગના બોરડી ફળિયાના વતની મોચી જુગલદાસે ઉદા ધર્મ સ્વીકારવા પ્રયત્ન કર્યો પણ ન્યાતમાં ન લીધા માટે કબીર મંદિર શિયાબાગના મહંત વલ્લભદાસજી પાસેથી દીક્ષા લઈને સાધુ થઈ ગયા, પણ ઉદા ધર્મનું પાલન કર્યું હતું. ૨૮ કીર્તનોના સારનું પદ તેઓએ રચ્યું છે. તેમના ગુરુ ગુજરી ગયા ના સમાચાર જાણીને તેઓ પણ તરત ગુજરી ગયા. આમ ગુરુ શિષ્ય એક જ દિવસે સ્વધામ પધાર્યા. તે બંનેની સમાધિમાં માંજલપુરમાં હતી. તેમની અને તેમના ગુરુની સમાધિ જોડે જોડે જ માંજલપુરમાં હતી પણ વિ.સં. ૨૦૬૫ના મહાસુદ–૫ના દિવસે જયારે હું તેમની સમાધિ પરનું લખાણ લેવા ગયો ત્યારે આખું મકાન નવું બંધાતું હતું. તેથી તેને તોડી નાખેલી હતી પણ મેં પહેલાં ત્યાંનુ લખાણ લખી લીધેલું તે આ પ્રમાણે છે.

સત્યનામ શ્રી સાધુ જુગલદાસજી ગુરુશ્રી વલ્લભદાસજી સાહેબ સં. ૧૯૭૪ કારતક સુદ ૧૫ બુધવારે સત્ય લોક પધાર્યાં છે.

તે રીતે વલ્લભદાસજીની સમાધિ પર પણ લખેલું હતું. તેમના ગુરુનું નામ શ્રી સાધુ ગુરુ બીજકદાસજી.

દૂધરેજ

जीवणदास उचित अभिधाना, संत महंत धीमंत समाना ।

सूनी षट्प्रज्ञस्वामी यश कीर्तन, दूधरेज आये सुमुदित मन ।।

એમાં એમ જણાવવામાં આવ્યું છે કે જીવણજી મહારાજ લગભગ પાંચસો વિરકત સંતો સાથે દૂધરેજ આવ્યા હતા. તે સમયે ત્યાં એક ચમત્કાર થયાનો પણ ઉલ્લેખ છે. સહુ સંતો અને ભક્તો

માટે ભોજન બનાવવા દૂધની તપાસ કરી પણ પૂરતું મળ્યું નહીં, તો છઠ્ઠાબાવાના આદેશથી ત્યાંના સરોવર દૂગ્ધસરમાંથી પાણી ભરી લાવેલા, તે દેગડાઓમાં દૂધ થઈ ગયું. તેનો દૂધપાક કરેલો.

જીવણજી અને જીવણજીના ભક્તોના ગ્રંથના પાન-૨૩-૨૪માં આ વિષે માહિતી કાન્તિકુમાર ભટ્ટે આપી છે. આમ આ દૂધરેજમાં જીવણજીની યાદ ભરેલી છે તેથી પુણ્ય સ્થલી છે.

પાટડી બજાણુ

દ્વારકા જતાં પાટડી બજાણું મુકામે એક જાંબુડાનું વૃક્ષ સુકાય ગયેલું તેને દ્વારકા જઈને પાછા ફરીએ તે દરમ્યાન લીલું થઈ જજે એવું કહેલું તે લીલું થઈ ગયેલું હતું. આમ અત્યારે આ સ્થાને જાંબુડિયો ઓવારો તરીકેનું ઓળખાતું સ્થળ છે. તેથી આ જાંબુડિયા ઓવારાવાળું પાટડી બજાણુંનું સ્થળ પુણ્ય સ્થલી છે. પતરાવાળા

ભગત કનુભાઈ જીવાજી આ સ્થળે જઈ આવેલા છે.

આમ સદ્‌ગુરુ જીવણજી મહારાજની યાદ અપાવે તેવાં આ સ્થળોને આપણે પુણ્ય સ્થલીના નામથી ઓળખાવીશું.

ગણપતપુરા

જીવણજી મહારાજ પુનિયાદથી ઓરગામ (કાસમપુર) જતા હતા ત્યારે રસ્તામાં બીજા ભક્તોના બાળકો પણ સાથે હતાં તે તરસ્યાં થયાં ત્યારે જીવણજી મહારાજને વિનંતી કરી એટલે એક જગ્યાએથી ઢેકું ઉપાડીને જલ કાઢીને બધાંને પીવાડેલું. આમ આ સ્થળ ગણપતપુરાની નજીક આવેલું છે. ત્યાં તલાવડી છે. તેથી આ ગણપતપુરા પણ એક પુણ્ય સ્થલી છે.

આપણે તીર્થ યાત્રાને માનતા નથી પણ આપણા સદ્‌ગુરુના યાદગાર પવિત્ર સ્થાનોને આપણે પુણ્ય સ્થલી તરીકે ઓળખાવીશું. પવિત્ર આત્માઓને પુણ્ય શ્લોક એવા નામથી સંબોધવામાં આવે છે તેમ આપણે આવા સ્થાનોને પુણ્ય સ્થલીના નામથી ઓળખીશું.

દ્વારકા

ઠાકોર ગંગારામની વાડી જે શ્યામદાસજીનો સેવક હતો. તેનું મંદિર કોટમાં પસેતાં ડાબે હાથે છે. વાડામાં કૂઈ છે તે કૂઈ અને ઓરડા

વચ્ચે જીવણદાસજી મહારાજ નિત્ય રસોઈ કરતા ત્યાં નવ દિવસ રહ્યા પછી દ્વારકાની લીલા જોઈને ઘનોરે આવ્યા. તે સમયે વૈષ્ણવ સમસ્ત મળ્યા. તેમને જીવણદાસજી મહારાજે દ્વારકાની લીલા કહીને બોલ્યા જે એ પ્રભુનું ધામ છે. માટે ત્યાં જવું પણ વૈષ્ણવ દશ પાંચ મળીને જવું તેથી કથા, કીર્તન સમાગમનું સુખ થાય ત્યાં જઈને વૈષ્ણવ જીવણદાસજી જ્યાં રસોઈ કરતા તે ઠામે એક તુલસી ક્યારો પાકો થાય તો વારુ એવું શ્રીમુખ વાચેક કહ્યું છે.

ગંગારામના મંદિરના વાડામાં કૂઈ હતી તે મંદિર અને કૂઈની વચ્ચે જીવણદાસજી રસોઈ કરતા તે જગ્યાએ પાકો તુલસીક્યારો

કરવા જીવણજીએ કહ્યું. ગંગારામનું મંદિર (ઘર) શોધી જોવું ન મળે તો જીવણજી મહારાજને યાદ કરી લેવા.

જગન્નાથપુરી

पुरुषोत्तमपुर पहूँचे जब ही। अति मनमोद थयो हैं तबही ।।

नित्य प्रति दरशनकु ऊठी जावें। प्रेम सहित, मगन गुन गावे ।।८ ।।

કેટલેક દિવસે જગન્નાથજી તે મોહોલ રહ્યાં. ત્યાં એક વારને સમે શ્રી જગન્નાથજીના મોહોલ માંહે નિશા થઈ. ત્યારે વૈષ્ણવ જીવણદાસજી ખંભને ઓળવે રહી ગયા. ત્યાં કોઈ રાત રહેવા પામે નહીં. સેવક હતા તે લોકો બારણાંને ભોગળ તાળાં દઈને આપ આપણે મંદિર ગયા. મોહોલમાં મધ્યરાતને સમે અકસ્માત થેઈકાર થવા લાગ્યો. અનંત વાજીંત્રવાજે. અનંત થેઈકાર થાય અનંત ગાન સાંભળે પણ દ્દષ્ટે આવે નહીં. પછી શ્રી જગન્નાથ ભગવાન ઊઠીને બેઠા થયા ત્યારે જીવણદાસે મસ્તક નમાવી પ્રણામ કર્યા. ભગવાને પૂછયું તમો અહીંયાં ક્યાંથી આવ્યા તે કહો એમ કહી અરસપરસ એકબીજાને કંઠે બાઝીને ભેટી પડ્યા. ભગવાને વળી પૂછયું કે ક્યા કારણ માટે તમો અહીં પ્રગટ થઈને પધાર્યા છો. ત્યારે શ્રી જીવણદાસજી બોલ્યા કે મને તો સામી આજ્ઞા થઈ તેથી સંતોને સુખ આપવા માટે પ્રગટ થયો છું. તેથી હું તો પૂર્ણ બ્રહ્મ પરમાત્માની મને આજ્ઞા થઈ તેથી નિજ–મારા સ્વધામમાંથી આવ્યો છું. જગન્નાથએ કહ્યું કે હે! સંત સાંભળો ભગવાનની સ્વકીય ક્રીડાની કથા તો અનંત છે. હું તો માત્ર તેમનો એક અંશજ છું અને રાત દિવસ હમેશાં તેમના વખાણ જ કર્યા કરું છું. જીવણજીએ કહ્યું કે મને તો તે ભગવાનનો ખેલ માણવાની ઈચ્છા છે. તમોને તો તેના માટે મારામાં કેટલો પ્રેમ છે તે પ્રેમની પરીક્ષા કરતાં આવડે છે. જીવણદાસની આવી ભાવના જોઈ ત્યારે ખેલ મચાવી દીધો. વાજાં વાજીંત્ર વાગવા લાગ્યાં અને પ્રેમ ભક્તિનો રંગ વધાર્યો. સવારે જીવણજી મહારાજને મંદિરમાં જોઈને બધાને તેમના પ્રત્યે માન થયું કે જીવણદાસજીને ધન્ય છે કે તેઓ મંદિરમાં રહેવા માટે ભાગ્યશાળી બન્યા. આમ આ દ્વારકા અને જગન્નાથજી બંને પુણ્ય સ્થલી છે.

બરેલી

નારણદાસ ખત્રી બરેલીમાં રહેતા. તેમનો ૩૨ વર્ષનો સંશય જીવણજી મહારાજે મટાડેલો. તે સંશયને મટાડવા માટે નારણદાસ સદાવ્રત ચલાવતા અને ત્યાં આવતા દરેક સાધુ સંતાને પોતાનો સંશય કહેતા પણ કોઈથી તે સંશય ટાળી શકાયો નહીં પણ જ્યારે જીવણજી મહારાજ ત્યાં ગયા હતા ત્યારે તેમણે આ સંશય મટાડેલો અને આમ જીવણજી મહારાજના સૌથી પ્રથમ શિષ્ય નારણદાસ ખત્રી ઉદાભક્ત બન્યા તેથી આ બરેલી જીવણજી મહારાજની યાદગીરીનું એક પુણ્ય સ્થલી ગણાવી શકાય.

ઝુલાણા

રાઘવદાસ મહારાજ યાત્રાએ ગયેલા ત્યારે ઝુલાણા પાસે રાત વાસો કરેલો ત્યારે લુંટારુઓએ રાતે સંઘને લુટવા પ્રયત્ન કર્યો પણ ભગવાનને રક્ષણ કરતા જોઈને લૂંટ ચલાવી ન શક્યા. ત્યાંના ઠાકોર ગુમાનસિંહે રક્ષણ કરનાર ભગવાનના વખાણ સાંભળીને

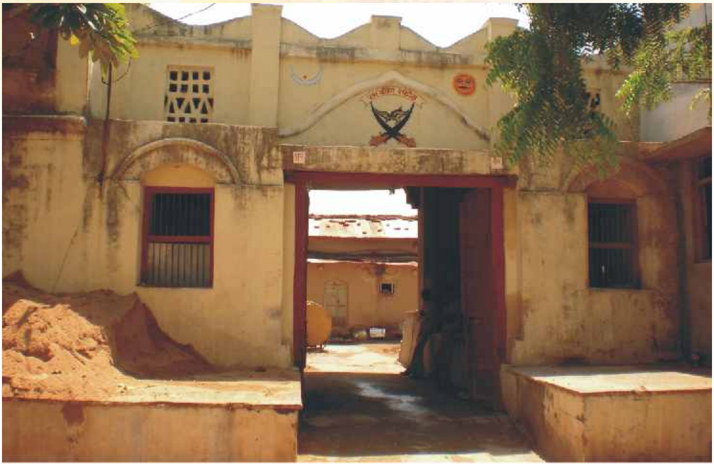

રાઘવદાસજીને ગુરુ કરેલા. આમ બરેલીના નારણદાસ પછી ઝુલાણાના ગુમાનસિંહ ઉદાભક્ત બનેલા. વિક્રમ સંવત ૨૦૨૪માં ઝુલાણા ગયો હતો ત્યારે ત્યાંના ઠાકોર વિશ્વેશ્વરશરણસિંહ દાસ મને મળેલા. તેઓ ૬૦ વર્ષના હતા. તેમની પાસેથી મને ચાર હસ્ત લિખિત ગ્રંથો મળેલા. તેમાં એક ગ્રંથમાં અધ્યારુના કીર્તન લખેલા. તેમાં લખેલું છે કે ઝુલાણા નાના ઠાકોર ગુમાનસિંહજીના પઠનાર્થે લખ્યું છે. વળી કુવરપુરાથી પણ ગુમાનસિંહનો ગ્રંથ મળ્યો છે. આમ આ ઝુલાણા પણ બીજા માલવાના ભક્તનું પુણ્ય સ્થાન છે.

ભક્ત પીપાજી

ગાંગરોડ ગઢ, ઝાલાવાડ, રાજસ્થાન

રામાનંદના પ્રખર શિષ્યોમાં પીપાજી પ્રમુખ સ્થાન ધરાવે છે. જેઓ ગાંગરોડ ગઢના રાજા હતા. પરંતુ રામાનંદના શિષ્ય બની રામ ભક્તિ – રામ ઉપાસક બન્યા. જીવણજી મહારાજના સ્વધામ ગમન સમયે તેમણે લેવા આવનાર સંત પુરુષોમાં તેઓ પણ સાથે આવ્યા હતા. આ પ્રકારે પીપાજીનું મહત્વ અને સ્થાન સદ્‌ગુરુશ્રી જીવણજી મહારાજ માટે ઘણું મહત્વનું છે. રાજસ્થાનમાં આજે પીપા વંશી સંપ્રદાય પણ ચાલે છે.

ધના ભગત

ધ્રુવાંકલા, જી. કોટા, રાજસ્થાન

પુનિયાદમાં જેષ્ઠ સુદ ૨ ને વિ.સ. ૧૭૩૭ ના દિવસે જીવણજી મહારાજને સ્વધામ લેવા માટે જે સંતો આવ્યા હતા. તેમાં ધના ભગત–પીપાજી–સેનાજી વગેરે પ્રમુખ ભક્તો હતા. ધના

ભગતનો જીવણકાળ જીવણજી મહારાજ કરતાં વહેલો હશે. તેઓ કબીરજીના સમકાલીન હશે. ધનાજી ૮૦૦ વીઘા જમીનના મોટા જાગીરદાર હતા. પરંતુ કબીરજીના રંગમાં રંગાઇને કબીર વિચારધારાના પ્રચારક બન્યા. ૮૦૦ વીઘા જમીનના ઘઉંનું સમસ્ત ઉત્પાદન ભંડારામાં વપરાઇ જતું હતું. ગુરુનાનક સાહેબ પણ ધના ભગતથી ઘણા પ્રભાવિત હતા. અને ગુરુ ગ્રંથ સાહેબમાં તેમના પદોનો સંગ્રહ છે અને તેની ઉપાસના શિખધર્મીઓ કરે છે.

શેરખી

પદ્મનાભદાસજીની પરંપરાના સંત નિલકંઠદાસની પરંપરાના ચોથી પેઢીના સંત ષષ્ટપ્રજ્ઞદાસજીના શિષ્ય ભાણ સાહેબ અને બંનેના શિષ્ય રવિદાસની કર્મભૂમિ શેરખી ગામ છે. જે વડોદરાથી ૧૦ કિ.મી. દૂર છે.

કમીજડા
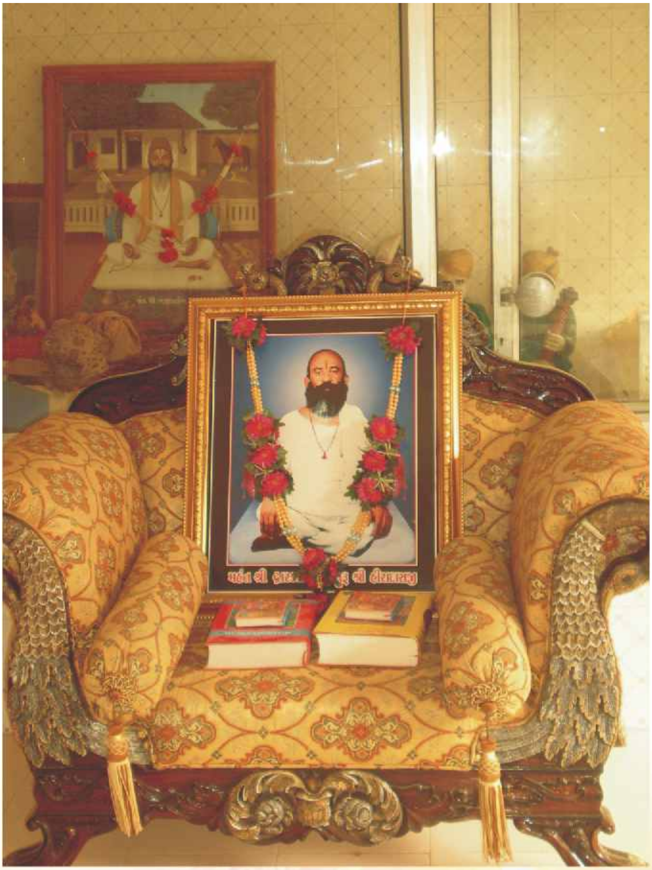
ભાણ સાહેબની જીવંત સમાધી અહિયાં આવેલી છે. લોહાણા ઠક્કર જ્ઞાતિના લોકો નિયમીત અહિયાં આવે છે અને ભાણ સાહેબ ઠક્કર જ્ઞાતિના કુલ ગુરુ ગણાય છે. આજે ભાણ સાહેબના ૧૬૫ થી વધુ મંદિરો ગુજરાતમાં છે.